

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KİTAB-I ÂDÂB Fİ'S-SÜNNE
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Canan TÜMER

Danışman
Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK

BOLU-2014

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Canan TÜMER'e ait “**Kitab-ı Âdâb Fi's-Sünne (İnceleme-Metin-Sözlük)**”
adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.10.01.2014

Akademik Unvan, Ad, Soyad

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK

.....

Üye : Doç. Dr. Halit KARATAY

.....

Üye : Doç. Dr. Şaban DOĞAN

.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Onayı

Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK İLKELER UYULDUĞUNA İLİŞKİN METİN

Yüksek lisans olarak sunduğum, “**Kitab-ı Âdâb Fi’s-Sünne (İnceleme-Metin-Sözlük)**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. 10.01.2014

Canan TÜMER

ABSTRACT

KİTAB-I ÂDÂB Fİ'S-SÜNNE (RESEARCH-TEXT-DICTIONARY)

Canan TÜMER

Master's Thesis

Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Erol ÖZTÜRK

January 2014, ix + 248 Pages

In the present study, phonetic, morphological and textual properties of the work named Kitab-ı Âdâb Fî's-Sünne were tackled.

In the analysis chapter, the orthographic properties of the work were introduced and the transcribed versions of the text was presented. Vowel and consonant assimilations, harmonies /disharmonies, changes, deletions were separately explained with specific references to the text.

In the chapter of text, the work was transcribed. The works which were used throughout the study were given in the references chapter.

Key Words: Kitab-ı Adab Fî's-Sünne, phonetics, vowels, consonan, morphological

ÖZET

KİTAB-I ÂDÂB Fİ'S-SÜNNE (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Canan TÜMER

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK

Ocak 2014, ix + 248 Sayfa

Bu çalışmada Kitab-ı Âdâb Fî's-Sünne adlı eserin ses ve şekil bilgisi, metin incelemesi yapılmıştır.

İnceleme bölümünde, eserin yazılış özellikleri incelenmiş ve metin transkripsiyonlu olarak aktarılmıştır. Ünlüler ve ünsüzlerle ilgili olarak ayrı ayrı olmak üzere benzeşmeler, uyum ve uyumsuzluklar, ses değişimleri, ses düşmeleri metinden alınan örneklerle açıklanmıştır. Metin bölümünde eser transkribe edilmiştir. Dizin bölümünde ise eserde geçen kelimelerin anlamları geçtikleri yerle birlikte verilmiştir. Son olarak da kaynaklar bölümünde çalışma sırasında faydalanılan kaynaklara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kitab-ı Adab Fî's-Sünne, ses bilgisi, ünlüler, ünsüzler, şekil bilgisi

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca değerli katkılarıyla bana yardımcı olan, titiz ve düzenli çalışmalarıyla örnek olan danışman hocam Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmalarım ve çalışmam sırasında bana daima yardımcı olan sevgili eşim Ergin TÜMER'e; her zaman beni destekleyen babam Ahmet COŞKUN'a, annem Nevin COŞKUN'a teşekkür ederim.

Tezin tamamlanmasında yardımları dokunan Nail TÜMER'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iv
ÖZET	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix

BÖLÜM I

1. ÖNSÖZ	1
1.1. Giriş.....	1
1.1.2. Kitab-ı Âdâb Fi's Sünne.....	3

BÖLÜM II

2. İNCELEME.....	9
2.1. Ses Bilgisi	9
2.1.1. Ses değişimleri	9
2.1.2. Ünsüz değişimleri.....	10
2.1.3. Ses düşmeleri	12
2.1.4. Ses türemesi	14
2.1.5. Ünlü uyumları.....	15
2.1.6 Ünsüz uyumu	17
2.2. Şekil Bilgisi.....	18
2.2.1. Yapım ekleri	18
2.2.2. Çekim ekleri.....	20
2.2.3. Şahıs ekleri.....	21
2.2.4. Bildirme kipleri	22
2.2.5. Tasarlama kipleri	23
2.2.6. Soru eki	24

BÖLÜM III

3. METİN.....	25
----------------------	-----------

BÖLÜM IV

4. DİZİN.....	179
----------------------	------------

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	210
----------------------------------	------------

KAYNAKLAR.....	211
-----------------------	------------

EKLER	213
--------------------	------------

Ek-1 Transkripsiyon Alfabesi.....	214
-----------------------------------	-----

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
C	: cilt
S	: sayfa
s	: sayı
p	: paragraf
agm	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
Bkz	: bakınız
ev.	: Çeviren
Yay	: yayınları

BÖLÜM I

1. ÖNSÖZ

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait her metnin ses ve şekil bilgisi, kelime muhtevası, yazılış özellikleri bakımından Türk dilinin bilinmeyen yönlerine ışık tuttuğu muhakkaktır. Bununla birlikte bu metinlerin tamamı bugün itibarıyla yayımlanmış ve işlenmiş değildir.

Bu çalışma, Milli Kütüphane’de 7607 numarayla kayıtlı Kitab-ı Âdâb Fi’s – Sünne adlı eserin metni, dil özellikleri ve dizininden ibarettir. Kelime çeşitliliği, dil özellikleri ve cümle yapısı bakımından Eski Anadolu Türkçesi özellikleri göstermektedir. Eserin yazarı ve dönemi hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır. Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde eserin bir başka nüshası olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eserde herhangi bir kişi adı ve tarihe rastlanmadığından dönemi hakkında kesin kanaate ulaşmak zordur. Eser hakkında söylenebilecek şeyler ancak eserin metninden çıkarılacak sonuçlardır.

Eserde bazı yazım hataları bulunmaktadır. Kelimelerin yazılışları değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Aruz vb. kusurlardan müellifinin şairlik konusunda çok güçlü olmadığı anlaşılmaktadır. Metinde Arapça ve Farsça ibarelere yer verilmiş olmakla birlikte sayıları çok fazla değildir. Bu ibareler sözlük içerisinde verilmiştir. Özel adların sayısı çok fazla olmadığından sözlük içerisinde verilmesi uygun görülmüştür. Kelimeler dizinde yer almış olup varsa farklı anlamları ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Erol Öztürk'e, beni daima sabır ve anlayışla karşılayıp desteklerini esirgemeyen eşime ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

1.1. Giriş

Batı Türkçesi 11. yüzyıl ile 21. yüzyıl arasında Azerbaycan, Suriye, Kıbrıs, Irak, Anadolu, Ege Adaları, Kırım Hanlığı ve Kuzey Afrikada kullanılan bir dildir.

Eski Anadolu Türkçesi siyasi olarak Anadolu Selçukluları, Beylikler dönemi, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Osmanlı İmparatorluğunun ilk dönemlerini içine alır.

Eski Anadolu Türkçesi, Oğuzcaya dayalı ilk yazı dilidir. Bu nedenle, Türk dili tarihinde kendine has bir yere sahiptir. Eski Anadolu Türkçesinin ortaya çıkışında Anadolu ağızlarının etkisi büyüktür. Bugün Eski Anadolu Türkçesinin ağızları, Türkiye Türkçesi ağızları olarak devam etmektedir.

Eski Anadolu Türkçesinin ilk örnekleri 13. yüzyılda görülmektedir. Ancak, bildiği üzere Türkler Anadolu'ya 11. yüzyılda gelmiştir. Bu döneme ait eserler günümüze henüz ulaşmış değildir. Bu dönemin en önemli özelliği, dildeki yabancı unsurların çok az oluşudur. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Arapça ve Farsçanın etkisi görülmeye başlamaktadır.

Orta Asya Türk geleneğinin bazı izlerini de taşıyan bu yazı dili devresi coğrafyanın genişlemesiyle birlikte yerini Osmanlı Türkçesine bırakmıştır.

1.1.2. Kitab-ı Âdâb Fi's Sünne

Tez çalışması olarak ele aldığımız eser dini ahlaki içeriklidir. Kitab-ı Âdâb fi's Sünne, Milli Kütüphane'de 7607 numarada kayıtlı olup 210 x140-150x110 mm. boyutlarındadır. Eser harekeli nesihle yazılmış olup, 6b, 7a, 6, 61b,62a sayfaları boştur. Bazı sayfalarda yıpranma olsa da eser kolay okunabilecek niteliktedir. Her sayfada 15 satır yer almaktadır. 62 varak olan eser dini – ahlaki öğütler veren bir manzumedir. Kendi içinde bâblara ayrılan eserde her bâb farklı bir konuyu ele almakta ve dini-ahlaki öğütler vermektedir.

Bâb-ı evvel İmāna bile sabit olan anı beyân ider

İkinci beyt Muhammed Mustafânun sünnetine tâbi' olmağı beyân ider

Üçüncü bâb 'ilmün fazlın beyân ider

Beşinci bâb Qur'ân okumanun sünnetlerin beyân ider

Altıncı bâb Qur'ânda ri' âyeti müsteḥak olanları beyân ider

Yidinci bâb muşḥaf yazmağın sünnetlerin edeblerin beyân ider

Sekizinci bâb şahâdetün sünnetlerin beyân ider

Doğuzuncu bâb secdi yapmanın fazlın ve edeblerin beyân ider

Onuncu bâb ezân okumağın sünnetlerin beyân ider

On birinci bâb namâzun fazlın ve sünnetlerin ve edeblerini beyân ider

On ikinci bâb nâfile kılmağın fazlın ve edeblerin beyân ider

On üçüncü bâb cum'anun fazlın ve edeblerin beyân ider

On dördüncü bâb bayram günlerinin sünnetlerin ve edeblerin beyân ider

On beşinci bâb du'ânun sünnetlerin beyân ider

On altıncı bâb zıkr ü tesbîḥ sünnetlerin beyân ider

On yedinci bâb şelâvatuñ sünnetlerin beyân ider

On sekizinci bâb tevbenün ve isti'fârun sünnetlerin beyân ider

On doğuzuncu bâb zekât ve şadaḫa virmeğı beyân ider

Yigirmi birinci bâb ḥacca varmağın sünnetlerin ve edeblerin beyân ider

Yigirmi üçüncü bâb ay ve güneş tutulduğun beyân ider
 Yigirmi dördüncü bâb istisâ namâzın beyân ider
 Yigirmi beşinci bâb helâl kesb itmegi beyân ider
 Yigirmi altıncı bâb yiyeceğün sünnetlerin beyân ider
 Yigirmi yidinci bâb şu içmegün sünnetlerin beyân ider
 Yigirmi sekizinci bâb giyecek geymek sünnetlerin beyân ider
 Otuz birinci bâb seferi itmek sünnetlerin beyân eyler
 Otuz ikinci bâb uyumağün sünnetlerin beyân ider
 Otuz üçüncü bâb sözlerün sünnetlerin beyân ider
 Otuz dördüncü bâb hulk-ıla muşâhabet sünnetlerin beyân ider
 Otuz beşinci bâb dostluk sünnetlerin beyân ider
 Otuz altıncı bâb birbiriyle oturup turmağün sünnetlerin beyân ider
 Otuz yidinci bâb hâcet talep itmegi beyân ider
 Otuz sekizinci bâb ziyâfetün sünnetlerin beyân ider
 Otuz toközuncü bâb koñsulık hâkkın beyân ider
 Qırkıncı bâb nikâhuñ sünnetlerin beyân ider
 Qırk birinci bâb erle muşâhabat eyleyenlerün ahvâlin beyân ider
 Qırk ikinci bâb vâlideynün hukuğun beyân ider
 Qırk üçüncü bâb zevî'l-erhâmuñ hukuğun beyân ider
 Qırk dördüncü bâb kuluñ ve qaradeşün hukukı beyân ider
 Qırk beşinci bâb sâyir-i maḥlukat hukuğun beyân ider
 Qırk altıncı bâb emr-i ma' rûf itmegi beyân ider
 Qırk yidinci bâb kazılık ve müftilik riyâset eylemeyi beyân ider
 Qırk sekizinci bâb ğazānuñ sünnetlerin beyân ider
 Qırk toközuncü bâb ... mübtelanun hukuğun beyân ider
 Ellinci bâb haste şormağün sünnetlerin beyân ider

Eserin yazılış özellikleri

Kusurlu, gelişi güzel, sistemsiz bir imla geleneğiyle yazılan eski Türkçeye ait metinler, Arap harflerinin Türkçeye uygulanmasıyla yaşanan zorluklar Türkçenin tarihi gelişimini incelemeyi zorlaştırmıştır (Ergin 1992:268).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin çoğunda hem Uygur hem Arap-Fars geleneği olmak üzere iki tür imla geleneği görülmektedir (Akalın 1988:249). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde imla yapısında görülen kusurlu, gelişi güzel kullanılan imla metnimizde de görülmektedir. Bazı eklerin ayrı yazılmış olması Uygur imlasını gösterirken, ñ sesi için (ك) in kullanılması Arap-Fars yazı geleneğini göstermektedir. Sin (س) harfinin kalın sırada kullanılması Uygur imla geleneğini, ç (چ) ve p (پ) seslerinin kullanılması ve telvinli yazılışlar Arap- Fars imlasını göstermektedir. “Kalıplaşmış bir imla geleneğine riayet etmeyen yazıcıların yazdıkları, ebedî iddiası olmayan ve konuları itibarıyla geniş halk kitlelerine hitap eden basit yapıli eserlerde ve kimi müellif hattı yazmalarda tarihi fonetik çalışmalarına kaynaklık edecek çok sayıda malzeme bulmak mümkündür” (Duman 2000:19). Eserimizde tespit ettiğimiz imla ve yazılış özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Edatların zamirlerle bitişik yazıldığını gösteren örnekler: ol kadar أولقدر 2a/5, ne kadar نقدر 51a/4.

Dağı'nın ol zamiri ile kullanılırken bitişik yazıldığını gösteren örnek: oldağı اولداغی 32b/2.

Kim edatının yazılışına dair örnekler: bilelerkim بللر کیم 5a/25, diyelerkim لر کیم 5a/26, yokkim یوقکیم 5b/19, kişilerin kim کیشی لرك کیم 8b/14.

İçin edatının yazılışı: oğulları-içün اولغلاری ایچون 19b/7, kullar-içün قللر ایچون 19b/8, subhān-içün سُبْحَان ایچون 19b/19, cānum çün چون 19b/20, ihsān-içün اِحْسَان ایچون 23a/5, anuñ-içün اَنُوڭچون 32b/9.

Ki edatının kim edatıyla birlikte yazılışı kimki کیمکه 22a/9.

Kelime gruplarının hem ayrı hem de bitişik yazılan örnekleri: üçkez اَوْچَكْز 13a/6, yigirmi kez كَزْ يَكْرِي 24b/25.

Zarf-fiil eklerinin yazılışı: işlemedin اِشْلَمَدِنْ 4a/26 , olıcağ اولیجَقْ 6a/15, atlayuban اَطْلِيوْبَنْ 9a/4, varmadın وَاَرْمَادِنْ 12a/19, olmadın اولَمَدِنْ 22b/16, bağıcağan 12b/30.

Bitişik yazılan kelimeler: işbu اِشْبُو 4b/1, anların-ıla اَنْلَرُوْكِله 5a/2, yokkim يُوْفَكِيْم 5b/19, görsendağı كُورْسَنْدَاغِي 15b/4.

Çok kelimesinin yazılışı: çoğ چُوغْ 6a/19 , çoğ چُوغْ 24a/18, çok چُوْقْ 4b/11, çok چُوْقْ 6a/7.

Ak kelimesinin yazılışı ağ اَغْ 14a/19 , ak اَقْ 19b/9.

Hirgiz kelimesinin farklı yazılışları: hirgiz هَرْكَزْ 14b/26, hirgiz هَرْكَزْ 22a/22, hergiz هَرْكَزْ 32a/3.

Düşmüş olan y sesinin metnimizde yılğun يَلْغُون 30a/17 örneğinde korunduğu görülmektedir.

Soru ekinin yazılışı: var mı وَاَرْمِي 2a/1 , bulur mı بُولُورْمِي 37b/24.

Ünlülerin Yazılışı

a ünlüsünün yazılışı

Metinde a ünlüsü başta; elif (ا) , medli elif (إ) , iç seste; üstün işareti (´), elif (إ) ve üstünlü elif (İ), sonda; üstün (´), üstünlü elif (İ) ve he (ه) ile karşılanmaktadır.

Başta üstünlü elif: anuñcün 8b/2, andan 11b/14, altı 8a/22

Başta meldi elif: āhir 15a/10

İç seste üstün: uyanur 37b/3, yarlıgayup 11b/24, bağışlayalar 27a/22

İç seste üstün ve elif: günāh 4b/13, namāz 25b/1

Sonda üstün ve elif: saña 2a/16, aña 2b/4

Sonda üstün ve he: oқыya 8b/9, imāma 16a/4, kıla 16b/18

e ünlüsünün yazılışı

Metinde e ünlüsü ilk seste; üstünlü elif (̇) , iç seste üstün (˘) son seste ise üstün (˘) ve he (̈) ile karşılanmıştır.

Başta üstünlü elif: edeble 40b/30, erlerinün 50a/22

İç seste üstün: üzerinde 36a/9, gölgesidür 55b/17

Sonda üstün: K̇ur‘ ān’da 9b/21, vire 16b/9

Sonda üstün ve he : bile 4a/8, virmeye 47a/9

ı, i ünlüsünün yazılışı

Metinde ı, i ünlüleri başta elif (ı), esre (ı),ye (ı), esreli elif (ı), kelime içinde esre (ı) esreli ye (ı), kelime sonunda ise ; esre (ı)ve esreli ye (ı) ile karşılanmaktadır.

Başta esre ve elif: itsün 7b/4, islām 3b/23

Başta elif, esre, ye: iki 12a/9, ĩmān 15a/7

İç seste esre: giderken 14b/25, dir 38a/15

İç seste esre ve ye: dīn 40a/26

Sonda esre: ki 41a/17, katı 41a/21

Sonda esreli ye: daḥı 41b/6, didi 53a/22, anı 54a/9

o, ö ünlülerinin yazılışı

Metinde o, ö sesleri başta; elif, vav, ötre(ʾ), ötreli elif (ʾ), iç seste ; ötre(ʾ), ötre ve vav (ʾ) ile karşılanmaktadır. Son seslerde de; ötre ve vav (ʾ) kullanılmıştır.

Başta elif, vav, ötre: on 9b/8, ol 10a/10, olmaya 12b/15, ölüm 37b/22

İç seste ötre ve vav: olur 38b/10, yoldaş 42a/17, yolın 52b/27

u, ü ünlüsünün yazılışı

Metinde u, ü ünlülerinin yazılışı için başta elif, vav, ötre (ʾ), iç seste ötre (ʾ), ötre ve vav (ʾ) ile kullanılmıştır. Son seslerde de; ötre ve vav (ʾ) kullanılmıştır.

Başta elif, vav, ötre : üç 1b/11, üçüncü 32a/17

İç seste ötre: okusañ 10b/17, virürler 23a/1, tūt 24a/10, birinün 32a/18

İç seste ötre ve vav: ölüm 37b/27, tutup 8a/3

Sonda ötre ve vav: yatsu 15a/13, yaşlu 7b/22, bu 8b/15, ulu 11b/8

BÖLÜM II

2. İNCELEME

2.1. Ses Bilgisi

2.1.1.Ses değışmeleri

Ünlü değışmeleri

a) i/e meselesi

Metinde bulunan Türkçe kelimelerin yazılışında i/e meselesinde kesin bir yargıda bulunmak oldukça zordur. Eski Türkçeden beri ilk hecede olan değışmeler, kapalı e sesinin olup olmadığı meselesini ortaya çıkarmıştır (Yelten, 1998). Ayrıca bugün Türk lehçelerinde ikililik gösteren başka ünlüler de mevcuttur (Arat, 1951). Yazıda bu sesi gösteren herhangi bir harfin bulunmayışı kapalı e sesinin tespitini güçleştirmektedir. Bu nedenle bazı araştırmacılar bu sesi kapalı e olarak okurken (Çağatay, 1977) bazıları da kesinlik olmadığından dolayı imlaya uygun olarak tespit etmeyi uygun bulmuşlardır (Timurtaş, 1977).

Metinde i/e meselesinde Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde görülen durum daha belirgindir. Metinde hem i’li hem de e’li örnekler vardır.

i’li örnekler: yimek 13b/18, biş 50a/1, yiyecek 23b/18, vir 42a/4 , yir 14a/7,

gice 24a/2 , yidi 58b/14.

e'li örnekler: beş 8a/13, yer 38a/15, gerü 32b/4, ne 2a/14, vere 25b/23.

b) ı/u , i/ü meselesi

Eski Türkçede bazı kelimelerde bulunan u ünlüsü Batı Türkçesinde i ye dönmüştür (Yelten, 1998).Eski Anadolu Türkçesinden sonra tamamlanan(Ergin, 1963) bu değişikliğin örnekleri metnimizde de görülmektedir.

ı, i li örnekler: geri 42a/13, yalnız 18a/15, yukarı 5a/22, karşı 28a/24, koñşı 46b/1, okıya 8b/9, yardım27b/8, göñlini 35b/2, yarusı 58a/8.

u,ü lü örnekler: gerü 32b/4, yaluñuz 23b/11, yukaru 12b/5, karşı 20a/1, koñşu 46a/21, okuya 19b/18, göñlüñ 8b/5, yarusı 19a/6.

c) u/o, ü/ö meselesi

Türkçedeki yuvarlak ünlüler Arapçada ء sesi ile karşılanmaktadır. Bu nedenle yuvarlak ünlüyle yazılan sesin dar mı (u, ü) yoksa geniş mi (o, ö) olduğunu tam olarak tespit etmek zordur. Eski Anadolu Türkçesi çalışmalarındaki yaygın okuma biçimi esas alınarak bu kelimeler o, ö şeklinde okunmuştur. Yaygın bazı örneklerde de u, ü tercih edilmiştir (Öztürk 2008:20).

Dar ünlülü örnekler: yukaru 12b/5, büyük 19b/11, yukarı 5a/22, yalnız 18a/1.

Geniş ünlülü örnekler: boğazlanan 48b/17, boğazlaya 48b/16, yöriyene 33b/22, oynamaya 15b/9.

2.1.2. Ünsüz değişimleri

a) k/g, ƣ/ğ değişmesi

Çok sık görülen ses olaylarından biri olan tonlulaşma metinde k>g, ƣ>ğ, t>d ünsüz çiftleri arasında görülmektedir.

Metinde k,  lı rneklerin g, ya dnmş, tonlulaşmış ekilleri grlmektedir: gee 11b/24, gep 18b/12, ger 32b/4, gerek 11b/8, getr 22a/1.

Bugn bazı Anadolu aızlarında tonlulaşmış olduğu halde metinde Eski Trke’de bulunan k,  lı ekillerinin korunduğunu gsteren rnekler mevcuttur: oşı 46a/13, a 8a/11, alur 5a/6, aldurıca 16b/3, aravaş 19a/16, ankı 15b/11, kend 19b/7, ayėu 22a/6, kendye 49a/20, kii 11b/4.

Son seste hem tonlu hemde tonsuz ekli barındıran rnekler: ır 49b/23, ır 15a/24.

b) t/d değişmesi

T sesinin d ye inkişaf etmesi kesin olmamakla birlikte Eski Trkenin son devrelerine rastlamaktadır. Bu durum Eski Anadolu Trkesinde t’yi koruyup d’ye dnmek gibi ikililik ortaya ıkarmıştır (Yelten, 1998). Metinde tonlulaşmayı gsteren rnekler: daı 1b/13, deniz 35b /12, dilki 57b/6, diler 18b/15, dil 2a/8, demek 40b/25.

Metinde tonlulaşmamış rnekler de vardır: oyura 4b/26, oldura 7b/2, oğrı 8a/3, on 18a/13, onadup 19a/30, oyınca 28b/8, oğıca 48b/9, onanmaya 51a/22.

c) p/b değişmesi

Yazı dilinde tonsuz p taşıyan kelimelerden bazıları incelediğimiz metinde tonlu b sesi ile karşılanmıştır: bişmedn 23b/20, bişreler 31b/19, bişirp 47a/28.

) k/h değişmesi

Kelime iindeki ve sonundaki k/h değişikliği Eski Anadolu Trkesinde karışık bir durum gstermektedir. Bylece aynı kelime hem k’lı hem h’lı ekilde grlmektedir (Yelten, 1998). İncelediğimiz metinde bugn kullanılan h sesinin bazı kelimelerde k ile bazı kelimelerde de h ile kullanıldığı grlmektedir.

ķ'lı örnekler: ķoku 13b/14 , uyķu 13a/23 , ķankı 15b/12 , uyķusından 38a/9.

ķ'lı örnekler: yoķsul 54b/3 , yoķsa 40b/21.

d) g/v değişmesi

Yuvarlak ünlülerin yanında bulunan g,ğ sesleri Türkçede çoğunlukla v sesine dönmetedir. Ancak kimi kelimelerde g seslerinin korunduğunu görmekteyiz. Dögmeyeler 45b/5, döğölmedin 50b/10, döğme 50b/2, söğme 50b/2.

e) ñ sesinin durumu

Batı Türkçesinin karakteristik seslerinden olan ñ sesinin Türkiye Türkçesinde n, ğ, m seslerine dönüştüğünü gösteren örnekler mevcuttur(Ergin, 1999).

Bazı kelimelerde ñ sesi Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde kendini korumaktadır. Eski Türkçe'de ng olan ses, Eski Türkiye Türkçesinde iki sesin birleşmesi sonucu ñ olmuş, bugün ise ng şeklinde kullanılmıştır (Timurtaş,1994). Metnimiz de sık rastladığımız ñ sesi genellikle korunmuştur.

ñ sesinin korunduęu örnekler: ķoñşı 46b/1, ańılmağa 2a/1, anuñ 1b/7, aña 4a/8 ańmayalar 39b/14.

f) b/v değişmesi

Metnimizde b sesinin v sesine döndüğünü gösteren, var 4b/1, var- 5a/18, ev 5a/13 örnekleri rastlanmaktadır.

2.1.3. Ses düşmeleri

a) Ünlü düşmesi

Ünlü düşmeleri genellikle zayıf olan ı sesinde görülür. Bunun yanında diğer i,u, ü dar seslerinde de ünlü düşmeleri görölmektedir. I sesindeki düşmenin yaygın

olmasının sebebi ise orta hecede vurgunun olmaması ya da olsa da zayıf durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumun örnekleri Eski Türkçede, Orhun metinlerinde, Kutadgu Bilig’de de görülmektedir (Ergin,1963). Metnimizde tespit ettiğimiz ünlü düşmeleri şunlardır:

Ekli ve eksiz kelimelerde: yumşak 37b/7, gönli 39b/23, beñzer 55a/22, ağzına 29b/11, gönlünü 35b/2, oğlum 40a/23, oynamaya 15b/9, bağrını 30b/6

Ek-fille ilgili olanlar: koşardı 56a/27, okurdu 9b/18, tutardı 24b/6

İle edatıyla ilgili olanlar: anuñla 16b/25, kişiyle 44b/8, ayağıyla 12a/2

Ünlü birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelime veya ek geldiğinde ünlülerden biri düşer ve birleşme meydana gelir (Timurtaş, 1976). Metnimizde geçen örnekler şunlardır: nesne 16b/19, şol 12b/22, ancak 7b/18, şöyle 33a/9, böyle 48a/21.

b) Ünsüz düşmesi

Batı Türkçesinin özelliği olan son seste g, ğ seslerinin düşmesi (Özkan,2000) metinde biti 52a/18, katı 8b/25, kapu 42b/14, kıru 30b/17, ulu 11b/8 gibi örneklerle görülür.

Başta y sesinin düşmüş olduğu tek örnek ırak 5b/9’ dır. Bazı Türk şive ve ağızlarında görülen (Ercilasun,1991) yılan 53a/21 , yıl 17a/19 kelimeleri ise metinde baştaki y sesinin korunduğu örneklerdir.

Tekleşme

Çift ünsüzlerden birisinin düşmesi olarak tanımlanan tekleşme (Korkmaz,2003) metnimizde daha çok Arapçadan Türkçeye geçen şeddeli kelimelerde görülmektedir.

Metinde tekleşmeyip ikiz ünsüzlü durumda olan örnekler fazladır: Allāh 4a/20, cennet 6a/12, ğuşşa 22b/10, evvel 24b/1, deccāl 18a/6, illā 24a/2, cehennem 29b/10, ammā 36b/23.

Hece düşmesi

Metnimizde hece düşmesi ile ilgili bulunan örnekler genellikle turur' un son seslerini keybetmesiyle meydana gelmiştir. oldur 2b/5, çokdur 14b/2, budur 34a/22, yigdür 56a/17, hağdur 2b/10, uludur 9b/22, barmağıdur 13a/2.

2.1.4. Ses türemesi

a) ünlü türemesi

Ünlü Türemesi Türkçe kelimelerde pek sık karşımıza çıkmamaktadır. Ancak ı, i, u, ü seslerinin yardımcı ses olarak metinde örnekleri görülmektedir: başına 18a/10, ömrinde 17a/20.

b) ünsüz türemesi

Metinde yardımcı ses olan y sesi ile zamirleri ve iyelik eklerini hal eklerinden ayıran n sesi sıklıkla kullanılmıştır (Öztürk, 2008).

y' nin türediği örnekler: yarlıgayup 11b/24, kendüyi 43a/12, kişiyi 60a/19.

n' nin türediği örnekler: atasını 52a/1, mālına 58a/26, gicesini 18b/18.

Göçüşme (Metatez)

Metinde bu konu ile ilgili tek örnek bigi “gibi ” 33a/4 kelimesidir.

2.1.5. Ünlü uyumları

a) Kalınlık- incelik uyumu

Kalınlık- İncelik uyumu Eski Türkçe devresine(Gabain,1998) görülüşü gibi Eski Anadolu Türkçesinde de tam olarak görölmektedir. Metinde Türkiye Türkçesinde uyum dışında kalan –ki , -ken , -daş , -gil, -yor eklerinin metnimizdeki durumu şöyledir:

-ki: Hâzreti ‘Ömerki 55a/5, sünnetdürki 28a/27, dimişki 40a/17, dirlerki 41a/17, altındaki 53a/15.

-ken: gezerken 59a/8, dökerken 12b/3, giderken 14b/25, yaturken 59a/8, okunurken 10a/13.

-gil, -ğil: eylegil 38a/2, diñlegil 47a/15, oğugıl 11a/1, oturmağıl 12b/13, varmağıl 12b/20.

-daş: yoldaş 35a/19, kardeş 21a/26.

-yor: 13. yüzyılda oluştuğı düşünölen (Ercilasun,2006) bu ekle ilgili metnimizde örneğı rastlanmamıştır.

b) Düzölük-yuvarlaklık uyumu

Eski Türkçe ve bugünkü Türkiye Türkçesinde düz ünlölü bulunan bazı ek ve kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlölü biçimlerinin görölmesi bu dönemin en önemli özelliklerinden birisidir. Metinde dudak uyumunun birçok kelimedede mevcut olduğü görölmektedir: ağazıla 8b/7, ardında 55b/3, bağışlaya 4b/24 , ba‘zılar 20a/17, birbirini 42b/17, birisi 2a/1, düğün 47a/27, düzine 47b/8, döşegin 49b/9, diline 50a/5, erine 50a/11, erenler 33a/21, evlenmeye 51b/19, eglenmeye 51b/20, gelmeye 15b/5, kimini 2b/24, tönanmaya 51a/22.

Eski Anadolu Türkçesinde bazı eklerin ünlölü sadece düz iken bazılarınıniki yuvarlaktır. Eklerin bu durumu kimi kelimelerde dudak uyumunu bozmaktadır. Ünlölü yuvarlak olan ve ünlölü düz olan ekler metnimizde tespit edilmiştir.

Ünlüsü yuvarlak olan ekler:

-duḡ , düḡ sıfat – fiil eki: itdügine 40b/8 , yatduḡı 37b/23 , turduḡı 29a/20

-dur , -dür bildirme eki : budur 49b/1 , uludur 9b/22 , barmaḡıdur 13a/22 ,
çoḡdur 15b/12, sünnetdür 28a/29 , ‘âdetdür 14b/27.

-uñ , -üñ, -nuñ, -nüñ ilgi hali eki: anuñ 15a/12, kişinüñ 3a/15, işinüñ 3a/16,
senüñ 3a/25.

-sun , -sün üçüncü şahıs emir eki : unutmāsun 2b/2 , satsun 7b/3 ,itsün 7b/4 ,
geçmesün 17a/1 , bilsün 4b/26.

-mur isimden isim yapma eki: yaḡmur 25b/19.

-ḡu , -gü fiilden fiil yapma eki sevgülü 57b/23 , ḡayḡu 22a/6.

-aru , -erü yön gösterme hali eki : yuḡaru 12b/5 , iḡerü 42b/10.

-su, -sü fiilden isim yapma eki: yatsu 15a/13.

-(u)r,(ü)r geniş zaman eki : dökilür 48a/18 , varur 38b/20.

-(u)m , (ü)m birinci şahıs iyelik eki: ḡulum 52b/19 , faḡlum 6a/4, oḡlum 4a/23.

Ünlüsü düz olan ekler

-mı soru eki: var mı 2a/1 , bulur mı 37b/24.

-sı,-si üçüncü teklik şahıs iyelik eki: anası 2b/23 , ulusu 17b/27, yazusu 11b/28.

-ncı , -nci isimden isim yapma eki: ardıncı 59b/12 , ikinci 18b/25.

-ıcı , -ici isimden isim yapma eki: yırtıcı 59b/4.

-ıcaḡ,-icek zarf-fiil eki: olıcak 30b/27 , ḡurıcak 16a/26, saḡıcak 53b/22.

-ayın , -eyin emir eki: ḡolayın 44b/18 ,vireyin 16a/24.

-mıḡ –miḡ öğrenilen geçmiş zaman kip eki: dimiḡ 11a/11 , söylemiḡ 10b/11 ,
yazmıḡ 11b/3, olmıḡ 11b/28.

-ınca,-ince zarf-fiil eki:ḡoyınca 28b/10 ,olmayınca 29b/1, itmeyince 29b/13.

-sın,-sin ikinci teklik şahıs eki:olasın 11b/9,ḡoyasın 58b/19, idesin 2a/4.

-ı,-i belirtme hali eki:cānını 37b/24,turābı 2a/27.

-lık,-lik isimden isim yapma eki: pādīḡāhlıḡ 54a/15 , ḡaḡlılık 54a/16.

-ur , -ür fiilden fiil yapma eki: arturmayalar 26b/14.

-(u)ñ, -(ü)ñ, -(u)ñuz, -(ü)ñüz ikinci şahıs iyelik eki: ayağũñ 12b/14, elũñi 58b/19, işũñ 36a/8.

-dı, -di, -du, -dü görülen geçmiş zaman eki: yaptı 2a/18, itmedi 3a/21, oldu 51b/22.

2.1.6. Ünsüz uyumu

Eski Türkçede hem t hem de d’li şekilde karşımıza çıkan bulunma hâli eki -da, -de; ayrılma hâli eki -dan, -den, üçüncü teklik şahıs bildirme eki –dur(ur), -dür(ür),

Görülen geçmiş zaman kip eki: -dı, -di; sıfat-fiil eki :-duk, -dük; isimden isim yapma eki

–dı, -dü; fiilden isim yapma eki : -dur, -dür eklerinin Eski Anadolu Türkçesinde hep

Tonlu şekilde görülmesi (Gülsevin, Boz, 2004) ünsüz uyumunun bozulmasına yol açmaktadır.

Sonu tonlu ile biten tabanlara tonsuz ünsüz gelebileceği gibi sonu tonlu ile biten kelimelere tonsuz ünsüzle başlayan bir ek de gelebilir.

Uyuma uyan örnekler: yoldaş 35a/19, uludur 9b/22.

Uyuma uymayan örnekler: cemā‘atde 15a/15, çokdur 15b/4, itmekde 50b/7.

2.2. Şekil Bilgisi

2.2.1. Yapım ekleri

a) İsimden isim yapma ekleri

-daş: yoldaş 35a/19, kardeş 52a/21.

-lu , -lü :tatlı 8b/10 , bahtlı 4b/2 , tuzlu 29b/18.

-cuk , -cük :küçük 60a/11.

-cak , -cek :tızcek 43a/2 , gökcek 8b/7.

-ncı , -nci: ikinci 18b/25.

-çı, -çi: falcı 28a/8, yalancı 40a/7.

-lık , -lik, -luk, -lük: kadılık 54a/16, padişahlık 54a/15, çamuşluk 59b/5 , kulluk 11a/14.

-cılâyın , -cileyin: ancılâyın 39b/24.

-rak – rek :yigrekdür 22b/15.

-dın: aydın 21b/15.

b) Fiilden isim yapma ekleri

-ğu, -gü, -ku ,kü: sevgülü 57b/23 , kayğu 22a/6.

-sı , -si , -su , -sü: yatsu 15a/13.

-ıcı, -ici: yırtıcı 59b/4.

-mak, -mek : yimek 24a/1, dimek 40b/25.

-ak: ırak 5b/9 , döşek 37b/11.

-ı , -i , -u , -ü: korkulu 29b/9.

-a , -e: çevre 16a/13.

-ecek: yiyecek 14b/24.

-ğun, -gün: başğun 57a/20.

-mur: yağmur 25b/19.

c) İsimden fiil yapma ekleri

-an , -en: utan 53b/6.

ç) Fiilden fiil yapma ekleri

-l: aşıldı 14a/14, yorulmuşlar 35a/22.

-n: kuşana 17a/8, dayana 52a/20.

-r: degüreler 34a/4 , arturur 52a/14.

-ş: görüşe 25a/12.

-dur, -dür: kaldurıcağ 16b/3.

Sıfat-fiil ekleri

-an , -en: hizmet iden 25a/27, söyleşen 51a/11.

-ğan , -gen: digen 9b/11.

-acağ, -ecek, -ıcağ, -icek: varacağ 25a/18, kılıcağ 16a/27, uğrayıcağ 34a/16, binicek 35a/10.

-duğ, -dük: bişmedük 23b/24.

Zarf fiil ekleri

-ıcağ, -icek: batıcağ 15a/19.

-ınca , -ince: toldurmayınca 16a/19, yutmayınca 29b/14.

-ken: okunurken 10a/13, yüzer-iken 20a/4.

-madan , -meden , -madın , -medin: şararmadan 15a/18.

-ıp , -ip , -up , -üp: boşatıp 25a/30, kuşanup 34b/25 , yürüyüp 35a/6.

2.2.2. Çekim ekleri

a) İsim çekimi

1) Çokluk Eki: şafâlar 8b/12, ağaçlar 17a/21, şenâlar 13a/12.

2) Aitlik Eki: evvelki 50b/22.

3) İyelik Ekleri

I. Teklik şahıs : -(u)m murâdum 2a/19 , revânum 2a/30 , oğlum 40a/23.

II. Teklik şahıs: -(u)ñ mâluñ 6a/24, ayağũñ 12b/14.

III. Teklik şahıs: -sı , - si: yarası 58a/8 , yaçası 62a/12 , anası 2b/23.

I.Çokluk şahıs:-(u)muz , - (u)müz atamız 33a/1.

II. Çokluk şahıs: -(u)ñuz,-(u)ñüz örneğe rastlanmamıştır.

III. Çokluk şahıs: barmaqları 33a/6, uluları 35a/17, tonları 33a/30.

4) Hal ekleri

İlgi hali:-uñ , üñ , -nuñ , -nũñ

“Eski Anadolu Türkçesinde ilgi hâli ekinin ünlüsü daima yuvarlaktır ve dudak uyumuna uymaz” (Gülsevin,1997). Metnimizde de bu durum görülmektedir: senũñ 3a/25, kimsenũñ 29b/24, kişinũñ 6a/11, namâzuñ 12a/8 örneklerine rastlanmıştır.

Belirtme Hali:-ı , -i elũñi 58b/19 , mālı 19b/8.

Yönelme Hali: -a , -e anasına 51b/23 , atasına 51b/23.

Bulunma Hali: –da , -de mahalde 14a/1 , yirde 56a/6 , evde 25a/4 , du‘âda 21a/21.

Ayrılma Hali:-dan , -den rāvīlerden 56a/3 , öñinden 57b/3 , Hâğdan 26b/1.(t li şekillere rastlanmamıştır.)

Eşitlik Hali:-ca , -ce , -ça , -çe bunca 50b/29 , yolca 8a/3 , nice 9a/25 , atduķça 2a/21, sunduķça 2a/23.

Yön Gösterme Hali: -aru , -erũ yukarı 12b/5 , iķerũ 42b/10 , ilerũ 3a/1.

Vasıta Hali: -n , -la , -le iķũn 4a/19, luţf-ıla 23a/14 , anuñla 16b/25.

b) fiil çekimi

2.2.3. Şahıs ekleri

a) iyelik kökenli şahıs ekleri

Görülen geçmiş zaman ile şart kipinin çekimlerinde kullanılmaktadır.

I. Teklik şahıs : -m itdüm 42b/10	I. Çokluk şahıs: -k örneğe rastlanmadı
II. Teklik şahıs : -ñ geldüñ 2a/10	II. Çokluk şahıs: -ñüz, -ñuz bilüñüz 23b/12
III. Teklik şahıs: eksiz didi 53a/22	III. Çokluk şahıs: -lar, -ler buldılar 8a/20

b) Zamir kökenli şahıs ekleri

Öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve istek kipi çekimlerinde kullanılır.

I. Teklik şahıs : -am , -em korqaram 4b/12.
II. Teklik şahıs : -sın , -sin , -sıñ, -siñ bilürsin 8a/12.
III. Teklik şahıs: eksiz görür 11b/2.
I. Çokluk şahıs: -uz , -üz dirüz 3a/13.
II. Çokluk şahıs: -sız , -siz örneğe rastlanmamıştır.
III. Çokluk şahıs: -lar , -ler isterler 6a/24, iderler 10a/8.

c) Emir çekiminde kullanılan şahıs ekleri

Emir kipini ve şahısları karşılayan eklerdir.

I. Teklik şahıs : -ayın , -eyin , -ayım , -eyim kolayın 44b/18.
II. Teklik şahıs: -gıl , -gil bilgil 11a/5.
III. Teklik şahıs: -sun , -sün olsun 19b/20, itsün 7b/4.
I. Çokluk şahıs: -alım , -elim , -alum , -elüm örneğe rastlanmamıştır.
II. Çokluk şahıs: -ñ , -ñuz , -ñüz bilüñ 21b/8, bilüñüz 23b/12.
III. Çokluk şahıs: -sunlar , -sünler örneğe rastlanmamıştır.

2.2.4. Bildirme kipleri

a) Görülen geçmiş zaman kipi

-dı , -di , -du , -dü ekleri kullanılarak oluşan görülen geçmiş zaman kip ekleri iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekime girmiştir. Ayrıca bu ekin t’li şekiline metnimizde rastlanmamıştır.

I. Teklik şahıs: itdüm 42b/10.

II. Teklik şahıs: bulmaduñ 24a/10.

III. Teklik şahıs: didi 40b/22.

I. Çokluk şahıs: örneğe rastlanmadı.

II. Çokluk şahıs: biliñüz 23b/12.

III. Çokluk şahıs: tınladılar 47a/20, buldılar 8a/20.

b) Öğrenilen geçmiş zaman kipi

Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman kip ekleri düz dar ünlülü şekilde görülmektedir. Ayrıca bu çekimin sadece üçüncü şahıslarda örneğine rastlanılmıştır.

-mış , -miş buyurmuş 3a/4, itmiş 3b/12, yapmışlar 14a/11, kılmamışlar 8a/22, dimişler 5b/1.

c) Geniş zaman kipi

Metinde geniş zaman kip ekleri -r , -ar , -er şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca bu kiplere gelen şahıs eklerinin ünlüleri yuvarlak olarak görülmüştür.

I. Teklik şahıs: qorqaram 4b/12.

II. Teklik şahıs: istersin 25a/14.

III. Teklik şahıs: virür 28b/18.

I. Çokluk şahıs: severüz 31a/12.

II. Çokluk şahıs: örneğe rastlanmamıştır.

III. Çokluk şahıs: örneğe rastlanmamıştır.

ç) Gelecek zaman kipi

Metinde gelecek zaman için Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan –ısar, -iser eki iki örnekte geçmektedir: kopısar 3a/6, viriser 7b/20.

d) Şimdiki zaman kipi

Metnimizde şimdiki zaman kip eki ile ilgili örneğe rastlanmamıştır.

2.2.5. Tasarlama kipi

a) İstek kipi

I. Teklik şahıs: alıvirem 40a/14.

II. Teklik şahıs: koyasın 58b/19, bulasın 4a/22.

III. Teklik şahıs: vire 16b/9, gele 3b/2.

I. Çokluk şahıs: örneğe rastlanmamıştır.

II. Çokluk şahıs: örneğe rastlanmamıştır.

III. Çokluk şahıs: tütalar 23b/12, kıllalar 16b/24.

b) Şart kipi: -sa , -se

I. Teklik şahıs: görsem 15b/4.

II. Teklik şahıs: dırsen 11a/9.

III. Teklik şahıs: dilerse 23a/2.

I. Çokluk şahıs: şorarsak 26a/21.

II. Çokluk şahıs: örneğe rastlanmamıştır.

III. Çokluk şahıs: yañılsalar 35b/5, yazsalar 14a/18.

c) Gereklilik kipi

Gereklilik kipi Eski Anadolu Türkçesinde –mak/-mek gerek, -sa, -se gerek

kalıplarıyla yapılmıştır. Metnimizde bu kalıplardan -mak/-mek gerek kalıbı ile ilgili örneklere rastlanılmıştır: gelmek gerek 15a/21, olmak gerek 16a/8.

ç) Emir kipi

Her şahısta farklı eklerle karşılanan emir kipi istek kipiyle de karışmaktadır (Ercilasun,1994). Metnimizde emir kipi şu şekle tespit edilmiştir:

I. Teklik şahıs: -ayın , -eyin , -ayım, - eyim kolayın 44b/18, vireyin 16a/24.

II. Teklik şahıs:-gıl , -gil eylegil 38a/2, diñlegil 47a/15.

III. Teklik şahıs:-sun , -sün şatsun 7b/3, olsun 1b/4.

I. Çokluk şahıs: -alım , -elim, alım , -elüm örnek bulunmamıştır.

II. Çokluk şahıs:-ñ , -ñuz , -ñüz bilüñüz 23b/12.

III. Çokluk şahıs:-sunlar , -sünler örnek bulunmamıştır.

2.2.6. Soru eki

-mı , -mi bulur mı 37b/24 , var mı 2a/1.

BÖLÜM III

3. METİN

Qırq üçünci bāb	zevī'l- erḥāmuñ ḥuḳūḳın beyān ider
Qırq dördünci bāb	ḳuluñ ve ḳaravaşuñ ḥuḳūḳın beyān ider
Qırq bişinci bāb	sāyir maḥlūḳātuñ ḥuḳūḳın beyān ider
Qırq altıncı bāb	emr-i ma' ruf itmegi beyān ider
Qırq yidinci bāb	ḳāḍılık ve müftilik ve riyāset beyān ider
Qırq sekizinci bāb	ḡazānuñ sünnetlerin beyān ider
Qırq toḳuzuncı bāb	şol maraḳa mübtelānuñ sünnetlerin beyān ider

(1b) 1 Bismi'llāhi ve'l-ḥamdüli'llāhi
Vesselevatü vesselāmü 'alā Rasūlillāhu

Çü bismi'llāh oldu pes ibtidāsı
Yine ḥamd-ıla olsun intihāsı

Cihāna ḳalmadı gitdi gelenler
Yirine bir āvāz ḳodı bilenler

Anuñ kim eyü adı ḳalmamışdur
Şanasın bu cihāna gelmemişdür

5 Dimişlerdür bu sözi ittifāḳı
Ḳişinüñ adıdur 'ālemde bāḳı

Kişide üç hüner olsa devâdur
Bulardan hâlî olmak ne revâdur

Biri ‘ilm ü biri dağı saḥâvet
Birisi dağı oldur kim şecâ‘at

(2a) Bulardan birisi hiç var mı sende
Añılmağa şebec ola cihânda

Ġanîlik yok saḥâvet idesin sen
Ġavîlik yok şecâ‘at idesin sen

10 ‘İlmide ol kadar mâhir degülsin
Mevlâ şaffına kâdir degülsin

Elüñde yoğ-ısa māl u menālün
Dilüñde var-ısa söyle mecālün

Meşeldür bu sözi unutmak olmaz
Kurı geldün yine boş gitmek olmaz

Hazer kılmesdin mevtün yilinden
Komaz bir habbe ‘ömrün hâşılından

Hazân idüp sonra ‘ömrün bahârı
Ne gül kalur bu dünyâda ne hârı

15 Olursın ‘âkıbet mevt-ile fânî
Saña oldur hayât-ı câvidânî

Bu yolu ‘âkıllı olan çaldı çapdı
Kimi hacc itdi kimi köpri yaptı

Benüm de bu-y-ıdı haqdan murādum
Du‘ ā-y-ıla añıla dir-idüm adum

Qazā atduqça mevt oqın nişāna
Siper olan odur ol vaqt cāna

Qader cāmını sunduqça memātūñ
Yirine oldurur tūran hayātuñ

20 Harāb olmağa çün yüz tuta hāne
Tayaq olan oldur ol sāye- bāna

Kefen giydükde bu cismüm turābī
Hudā rahmet şuyından döke ābī

Çüriyüp hāk olıcaq üstühānum
Anuñla şād ola rūh-i revānum

(2b) Ala ey rahmet umanlar hudādan
Unutmasun o miskīni du‘ ādan
Bāb-ı evvel īmān ne-y-ile şābit olur anı beyān ider

Evvelā īmān nedür bilmek gerek
Pes aña göre ‘amel kılmak gerek

25 Oldur īmān bileler haqq varlığın
Hem dağı tevḥīd ideler birliğin

Hem Muḥammed haqq Rasūlidür anuñ
‘İsā peygamber de kulıdur anuñ

Dağı gökden her ne ki indi kitāb
Cümlesi haqqdur haṭā vü hem şavāb

Haḳ durur cennet cehennem hem ‘azāb
Hem terāzū hem şırāt ü hem ḥisāb

Hem cehennem mālīk ü rıdvān dahı
Cennet içre ḥūriler ğılmān dahı

30 Haḳ durur Mekke Medīne hem şalāt
Hem tavāf-ı ḥacc oruç u hem zekāt

Haḳ durur hem mu‘cizāt-ı enbiyā
Hem kerāmet haḳ durur hem evliyā

Yidi kat gök yidi kat yir hem zulem
‘Arş u kürsī levḥ-i maḥfūz u qalem

Haḳdur kātib var durur mevt ü hayāt
Yazar anı oldurur Haḳḳ-ı berāt

Anası ḳarnında-y-iken muttaḳī
Kimini yazar sa‘īd kimini şakī

35 Kimini yapar kimisini yıḳar ol
Kimine ḳudret göz-ile baḳar ol

Hīḳ o yıḳduĝını kimse yapamaz
Hīḳ o yapduĝını kimse yıḳamaz

(3a) Ol ilerü çekdüĝi ḳalmaz girü
Ol girü çekdüĝi gelmez ilerü

Taḳrī emri-y-ile olur hep ḥayr u şer
Eyle buyurmuş anı ḥayrū’l-beşer

Ḥaḳ durur yevme' l- kıyāmete ey püser
Bu ölenler girü senden ıpısar

40 Cümlesi maḥşer yirine varalar
Ḥaḳ durur Ḥaḳḳ ḥazretini göreler

Hem Rasūlullāh şefā' at eyleye
Ḥaḳḳ cemāliyle buları toylaya

Bunları taḥḳīḳ ideler ḳavl-ıla
Hem daḥı taşdıḳ ideler fi' l-ile

Cennet ehlidür dirüz biz anlara
Böyle iḳrār eyleyüp ölenlere

Kimse bilmez bâtının her kişinüñ
Zāhiridür zāhir olan işinüñ

45 Ḳılmayalar bâtına hirgiz naẓar
Zāhiridür şerī' at hem mu' teber

İkinci bâb Muḥammed Muştafānuñ sünnetine tâbi' olmağı beyān ider

Vemā âteyükümü'r rasūlü ḳaḥḥuddühü vemā neheküm 'anhü fentehāru yuğni
kümü'llāh

Ya' nî her ne kim buyurdı ol Rasūl
Ṭutuñ anı ol durur aşl u uşul

Her ne kim itme dir-ise itmegün
Ṭoğrı gidüñ egri yola gitmegün

Ve ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām

Bir kimesne kim Rasûlüñ sünnetin kıla delîl
 ‘Âlem-i kudretde hirgiz kılmaya ħor u zelîl

Ceng idüben birbiriyle itmeyeler iĥtilâl
 Zerrece anuñ dînine gelmeye ħavf u ħalel

(3b) kıle’n-nebiyyü şalla’llāhu Ta‘ālā ‘aleyhi ve’s- sellem

50 Benüm ümmetüme bir ĥadîş taĥdîr ide
 Anuñ-ıla yirine sünnet gele bid‘ at gide

Şefâ‘ at eyleyem raĥmet ide Rahmân aña
 Şöyle bil kim vâcib olur cennet ü rıdvân aña

Bir kimesne terk idüben zâyi‘ sünnetüm
 Ummasun benden şefâ‘ at ol degüldür ümmetüm

Ümmetüm iĥyâ idenler beni iĥyâ itdiler
 Egri yola gitmediler toĝrı yola gitdiler

Sünnetüm iĥyâ idenler kıatı sevmişdür beni
 Pes kıyâmetde benümle kıopıardur bil anı

55 Evvelâ sünnet nedür bilmek gerekdür her kışı
 Pes müsülmân olana vâcibdür ol ola işi

Sünnet oldur kim Rasûlallāh anı itmiş ola
 Her zamânında olanlar da anı tıtmış ola

Anuñ ardınca gelenler daĥı bir iş ideler
 Soñra gelen kıavm anlaruñ yolına gideler

Kıarn-ı evvel kıarn-ı şānî dirler-imiş anlara
 Her ne kim işleyeler sünnet dimişler bunlara

Yâ ḥalīfe rāšid ola işleye ol bir ‘amel
Sünnet oldur tütalar hem dimeyeler muḥtemel

Ḳāle’n-nebīyyü şalla’llāhu Ta‘ālā ‘Aleyhi ve’s-sellem

60 Mü’mīn olanlar namāz kılmak gerek
Farz u sünnet ne-y-ise bilmek gerek

Ehl-i islām ola her kim bileler
Öliceḳ anuñ namāzın kıllalar

Hem cemā‘at bir imāma uyalar
Vaḳt olıcaḳ ğayr işi kıyalar

Ḳāle’n- nebīyyü şalla’llāhu Ta‘ālā ‘aleyhi ve’s-sellem

(4a) Fācir olsa ger imām olan kişi
Uyalar aña ḳamu irkek dişi

Eyü yadlu her ne-y-ise uyalar
Ol aralarda cidāli kıyalar

65 Uyılan kişi ulusıdur ilüñ
Pes imām olan velīsidür ilüñ

Her imām olan ğazā itmek gerek
Aña uyanlar bile gitmek gerek

Sünnet oldur ḥayr u ṭā‘at ideler
Hem imāma key iṭā‘at ideler

Hem aña ḥayr-ıla kıllalar şenā
Ḥaḳ Ta‘ālā vire iḳbal ü şenā

Ol dahı ھاḫa du‘ālar eyleye
Ḥayr u iḥsān-ıla ھاḫı toylaya

70 Kibr ü kīn eylemeye ger ھاşd-ıla
Varmayalar ھاılıç-ıla üstine

Yaramazlık toḥmını ekmeyeler
Ḥiç müsülmāna ھاılıç çekmeyeler

Niyyeti Allāh-içün itmek gerek
Ḥayrı Allāh’dan taleb itmek gerek

Ḥaḫk-içün ger ھاyra niyyet idesin
Bī-gümān ھاḫkuñ rızāsın bulasın

Ḥayra niyyet itse dāyım bir kişi
Ḥacc sevābın bulur āḫir ol kişi

75 Ḥayra niyyet itmiş olsa bir kişi
Ölse gitse işlemedin ol işi

Ḥayrı anuñ yazılır dīvānına
Āḫiretde vāşıl olur cānına

Şerre niyyet itmiş olsa bir kişi
Ölse anı işlemedin ol işi

(4b) İḫtilāf var iş bu sözde ey ulu
Tevbeye geldi-y-ise olur baḫtlu

Kişi ol işden rücū‘ itdi-y-ise
Yazmayalar ھاḫḫ yola gitdi-y-ise

- 80 Tevbesüz öldi-y-ise ger bu kişi
Kimse bilmez kıatı müşkildür işi
- Bir ğāyib işdür bunı nice bileler
Yigregi oldur ki yola gideler
- Hem münācāt eyle kesme arasın
Tañrıya ‘arz eyleye yüz kıarasın
- Yüz kıarası çok nice ‘arz eyleyem
Korķaram küstāhlığı çok söyleyem
- Bir kişi kim bir günāh itse rızā virmeyeler
Dağı anuñ meclisinde oturup tırmayalar
- 85 Bir kişi yā nökere işlerse yazuķlu bir işi
Pes günāhında şerik olur rızā viren kişi
- Yazuğı işledi ol birisi bilmez-imiş
Yā rızā virmedin ol bile şerik olmaz-imiş
- Ve kıāle’n nebīyyü şalla’llāhu Ta‘ālā ‘Aleyhi ve’s-sellem
- Bir kişi kim bir günāh itse ulu
Kāfir olmaz bil anı ey bahtlu
- Ol haķā kııldı hıķāb olur aña
Ol günāh-iķün ‘iķāb olur aña
- Yine bilmez Hāķķ nice luķf işleye
Diler-ise yazuğın bağışlaya
- 90 Dağı bir kāfir ki ihsān eyleye
Aķ tıoyura ya‘nı kıurbān eyleye

Ve kı̇ale'n- nebı̇yyü şalla'llahu 'aleyhi ve's-sellem

- (5a) Eyüler-ile bir kı̇şı muşāhib olsa her dāyim
Haşırde anlaruñ-ıla olur pes imdi ol kı̇āyim

Ve ger fısk u fücür ehlin severse bir eyü şālih
Olur 'amāli hep baḥıl u şālihlik olur ṭālih

Ve kı̇ale nebı̇yyü 'aleyke ve's-sellem

Bir kı̇şı aşḥāba ṭa'n eylemeye
Sū'-ızann idüp aña söylemeye

Ya'nı̇ anlardan işitse bir zeel
Anlara kaçd itmeyeler hiç ḥalel

- 95 Haḳ Ta'ālā anlara luṭf işledi
Anlaruñ eksüklerin bağısladı

Muşṭafāyı sevdüğüçün anlara
Virdi firdevs uçmağını bunlara

Baḥr-i āḥer

Her kimüñ evinde yazılı bir varaḳ Ḳur'ān ola
Rūz-i maḥşerde anuñ ol derdine dermān ola

Ya'nı̇ bir evde muşḥaf ola i'zāz ideler
Ḥazret-i Haḳḳa anı maḥşerde ibrāz ideler

Beñzer ol kı̇şıye kim ola elinde ḥucceti
Varıcaḳ kı̇adı öñine biter anuñ ḥaceti

100 Şāhid isterlerse mazmūnına yetinmek gerek
Şāhid-i Qur‘ān okuyup yāhūd okıtmak gerek

Her kimūñ evinde kim āyet-ü Qur‘ān okına
Yidi kat gökden yukaru nūr-ı ‘arşa tokına

Göricek nūr-ı melā’ik diyeler kandan gelür
Diyeler Qur‘ān okınur yirde nūr andan gelür

Bilelerkim nūr olan evler müsülmān evidür
Diyelerkim iş bu evler ehl-i imān evidür

Ve fī’l-ḥadīṣ

(5b) ...artuğı bid‘at dimişler
Şaḥābe hīç anı işlememişler

105 Bu bir işdür ki yirde
Anı işlememiş hīç āferīde

Eşidür ne şaḥābe
Anı işlemeyen girür şavāba

Evvel itmişdür ne şānī
Hemān bid‘at fi‘linden bil anı

Ve fī’l-ḥadīṣ

Bid‘atden ırak olmaḡda sünnetten durur
Sünnet ehline yakın olmaḡ ‘ibādetden durur

Ehl-i bid‘atla oturma saña renci bulaşur
Nitekim uyuz gibidür ya‘nī bid‘at ulaşur

110 Ehlini göricek hulk-ıla baqmayalar
İşledügin işleyüp her fi'line aqmayalar

Bid'at bir yola gitse aña gitmeyeler
Hürmet ü 'izzet taşadduk 'amellere itmeyeler

Üçünci bāb 'ilmüñ fazlın beyān ider

...kalan 'ilm içinde 'ilmdin eşref durur
Cümle 'ālem 'ādetinde bu kelām a'ref durur

Gāyet yokkim anuñ fazlını taqrir idem
Hic nihāyet yokkim anuñ fazlını hayr idem

...yok durur kim anı tesbih ideler
Hic naziri yok durur kim anı tercih ideler

Ve fi'l-hadis

115 Dürkālen kelām özde şöver ... her anı
Hüdānuñ fazlı gibidür kul odur ... bil anı

(6a) Fazlını 'ālimlerüñ ol Haq Rasülü söylemiş
Şeri'atü'l-islām içinde şöyle taqrir eylemiş

'Ālimüñ fazlın şorana 'āmili merd üstine
Din benüm fazlum gibidür ümmet-i ferd üstine

Şeytān üzre ne kadardur bir naqihüñ kuvveti
Şöyle bilkim elf 'ābiden ziyāde

Cenk içinde ey bürāder hem silāhı çok olan
Şöyle bilkim bir degüldür anuñ-ıla

120 Her ‘ibādetüñ ulusı ‘ilme hizmetdür dimiş
Hem ‘arabiyyet okumak aña sünnetdür dimiş

Ve fî’l-ḥadîş

Kişinüñ ‘ilmi çok olsa daḥı ol deñlü a‘māli
Yarın dergāhı bulur bulur ol cennet

Kişinüñ ‘ilmi olmasa ‘amel çok olsa ey ‘ākıl
Şevābı az olur anuñ ‘ilimden olma...

‘Amel ‘ilm -ile olıcaḳ ḳabūl eyler anı Allāh
‘İlimsüz olan a‘māle suāl eyler ḡani

Ey faḳīḥ ‘ilmüñden az ola bu a‘mālüñ senüñ
Hîç bilür misin n’olısar anda aḥvālüñ senüñ

125 Az ‘amel kim ‘ilm -ile anuñ şevābı çoḡ olur
Çok ‘amelden kim anuñ içinde ‘ilmi yok olur

Ve fî’l-ḥadîş

Kişinüñ ‘ilmi çok olsa ‘amel az olsa ey ‘ālim
‘Azābı vardur anuñ olur ol nefsine zālīm

‘Amelden zāyidi ‘ilmüñ ḥisāb olur n’ola ḥālüñ
Zekāt isterler andanda nitekim çok ola mālūñ

Nişābā yiticek mālūñ zekātı vü ḥisābı var
Zekātı çıḳmayan mālūñ bil ey ḥoca ‘azābı var

(7b) Bir mu‘allim bilmeyeni bildüre
Ḳalbine hem ‘ilm ü Ḳur‘ān ṭoldura

130 Ḵulı gibidür hemān şatsun anı
Diler-ise yā azād itsün anı

Ḵābil ise ‘ilm ta‘lim eyleye
Sāmī‘üñ fehmiyye göre söyleye

Fehm az olanlara az söyleye
Olmaya nefret idüp terk eyleye

Cāhile ruḥṣāt kelāmın dimeye
Ḥaḳ Ta‘ālā ṭā‘atinden ḳalmaya

Bir ‘amel kişiye te‘şir itmeye
Daḥı çok ide anı terk itmeye

135 Āḥir andan fāyide olsa gerek
Ol ‘amelden çok ‘ivaḓ bulsa gerek

Evvelā kendü hoş a‘māl eyleye
Daḥı işleñ diyü ḥaḳa söyleye

İtmeye ta‘līm rızḳ u cāh-içün
Niyyeti ancaḳ ola Allāh- içün

Almaya hiç kimseden māl u menāl
Ḥaḳ Ta‘ālā viriser aña nevāl

Bişinci bāb Ḵur‘ān oḳumanuñ sünnetlerin beyān ider

Ehl-i ‘ilmüñ beñzi şaru gözleri yaşlı gerek
Ḥaḳ Ta‘ālā ḳorḳusından yüregi başlu gerek

140 Nefsi yanmış ḳalbi vü cānı uyanmış ola
Ḵur ‘ān āvāzın işidicek toyı odca gele

Hem aruḡ ola teni dāyim ḡuṣū‘ ola işi
Giceler ḡāyim olup virdin oḡur ‘ālim kişi

Evvelinde oḡur idi virdini leylüñ Ḥasan
Āhirinde oḡur idi gicenüñ virdini Ḥüseyin

(8a) Ḥalka eylik eyleyeler ḡüsn-ile vü ḡulḡ-ıla
Söyleşüp dünyā-içün eydinmeyeler ḡalk-ıla

Başların aṣaḡa tutup toḡrı yolca gideler
Bunları ḡalk göricek ‘izzet ü ikrām ideler

145 Zīneti sevmeyeler ḡiç ibrisīm geymeyeler
Arpa buḡdayı yimeyeler yiyicek az yiyeler

Ḥalk içinde ḡatı taḡfīf itmeye dīni kendüyi
Çekişüp cāhillere beñzetmeyedir kendüyi

Ḥalk feraḡ olsa bular ḡülmeye çok aḡlayadır
Şāyim olup dāyima ḡöñlin cennet baḡlayadır

Eger ‘ilm ehline cāhil ḡaḡırsa ḡaḡımaḡ olmaz
Ḥaḡımaḡ-ıla ey ḡoca bilürsin oḡumaḡ olmaz

Ve fī’l-ḡadīṣ

Sünnet oldur ezber ide günde beş āyet kişi
Hem bileler bundan ol bu imiş aṣḡābuñ işi

150 Ḥaḡ Ta‘ālā göndüricek Muṣṡafāya Ḥur ‘ānı
Beş āyet indürür imiş Cebrā’il gökden anı

Ve fī’l-ḡadīṣ

Haḡ Rasūli dünyādan naḡl idicek
Ya'nī kim dār-ı beḡāya gidicek

Hep şahābe bir araya geldiler
Yigirmi biñ ehl-i Ḳur'ān buldılar

Yoḡ-ıdı bir kişi Ḳur'ān bilmemiş
Altı kişi daḡı ezber kılmamış

Bir kişi kim Ḳur'ān ezberleye
Daḡı Ḳur'ān-ıla 'amel eyleye

155 Vālideynine geñez ola ḡisāb
Kāfir-ise daḡı az ola 'azāb

Ve fī'l-ḡadiş

(8b) Velī ezber oḡumaḡdan yazu yüzinden evlādur
Ki zīrā ḡazḡı var günün anuñçün muşḡaf ekremdür

Yazuya baḡup oḡumaḡ sevābı anuñ a'zamdur
Daḡı faḡla 'ibādetdür anuñçün muşḡaf ekremdür

Günün gönlün dilün oḡlı bile oḡursa Ḳur'ānı
Dirile ḡabir içinde atanuñ ananuñ cānı

Gökçek elfāz-ıla yigdür oḡuyıcaḡ muşḡafı
'İzzet idüp bir yüce yirde ḡoyalar muşḡafı

160 Meclis ü maḡfilde pes Ḳur'ānı kimler oḡuya
Her kimün āvāzı tatlu ola anlar oḡuya

Diñleyenler daḡı zevḡ-ıla şafālar bulalar
Añlayanlar daḡı şevḡ-ıla şafālar bulalar

Oğuduğundan murādı ḥasbet-en lillāh ola
 Dinleyen kiři gerek kim ol nūru Allāh ola

Ger murādı bu degülse oğımayalar anı
 ‘İzzeti olmaduğı yirde oğımayalar anı

Ve fī’l-ḥadīṣ

Sünnet oldur kim ṭahāretlü ola
 Oğur-iken ya‘nī ābdestlü ola

165 Haḡ Ta‘ālā yā te‘aḡḡuz söyleye
 Dağı bismi’llāh-ıla fetḡ eyleye

Her işini sünnet üzre işleye
 Kim anı bismi’llāh-ıla başlaya

Ṭayanup yatup oğumaya ṭura
 Yönini kıbleye dönüp otura

Ne ḡatı alḡaḡ oğuya ne yüce
 Orta menzilde oğuya ey ḡoca

Haḡ Ta‘ālā gör ne nice luṭf eylemiş
 Ḳullarına bu kelāmı söylemiş

Ḳulid’ullāhe ve lâ techer bi salâtike ve lâ tuḡâfit biḡa vebteğı beyne
 zâlike sebîlâ(sebîlen).

(9a) 170 Aḡseni ṣavt-ıla tezyīn eyleye
 Dağı elfāzını tebyīn eyleye

İvmeg-ile ḡatı tīz oğumaya
 Atlayuban arada ḡarf ḡomaya

Ḳaṣd idüben ḥarfini eksiltmeye
Yâ uzadup ḥarf ziyāde itmeye

Maḥrecini yirlü yirinde koya
Hem ‘Arap elfāzı üzre okuya

Āyet āyet anı tertīl eyleye
Ayrı ayrı ya‘nī rüşen söyleye

175 Ḥaḳ kelāmında hem anı eyledir
Okuyup Ḳur‘ānı tertīl eyledir

Ḳavlühū Ta‘ālā ve rettilil ḳur‘āne tertīlā(tertilen).

Bu sözi ümm-i Seleme söylemiş
Ḥaḳ Rasûlinden rivāyet eylemiş

Ḥarf be ḥarf okur -imiş ol āyeti
Her bir āyetüñ tûrurmuş ğāyeti

Hem kelāmu’llāhı i‘rāb ideler
Ol şaḥābe yollarına gideler

Hem bir āyetde tûrup vaḳfe eyleye
Her kelāmı ya‘nī rüşen söyleye

180 Her kelāmuñ arasın ayıralar
İki āyet arasında tûralar

Ya‘nī tīz tīz okumāyalar anı
Okuyup mübhem ḳomayalar anı

Ve fī’l-ḥadiş

Kelāmu'l-lāh okuyana nice dürlü şevāb olur
Velī mu'arreb okumayan ... ħarnına öz olur

- (9b) Ki bir ħarfine yigirmi olur mu'arreb okuyanlar
Anuñ nişfini alır ya'nī mu'arreb okumayanlar

Yidi kıraatden birisin ihtiyār itmek gerek
İş bu kurrā sözidür sen daħı işitmek gerek

- 185 Zīrā dimişler kıraat yididen ħālī degül
İş bu peygamber sözidür kimsenün ħālī degül

Biri tefhīm biri terkīķ birisi telyīn-imiş
Medd-i işāl kaşr-ı hemze iş bular ta'yīn - imiş

Ve fī'l-ħadiş añu fī'l-Ḳur'ānı ve inneküñ ne fetābekü

Gāh okuya Ḳur'ānı gāh ağlaya
Gāh okudup ğayra kendü diñleye

Oķur-iken gāh tekrār söyleye
Gāh okuyup ma'nīsın fikr eyleye

Ma'nīsın fikr iderek her kim bir āyet okuya
Bir kişi fikr itmedin ħatmi nihāyet eyleye

- 190 Okuyup fikr itmeyenüñ fāydası olmaz-ıñış
Ol bir āyet okuyāñ deñlü şevāb bulmaz-ıñış

Ve fī'l-ħadiş

Var-ıdı aşħabuñ evvel bir işi
Günde on āyet okurdı her kişi

Her biri on âyet okurlar- idi
Ma'nisiyle 'âmil olurlar- idi

Ve fî'l-ḥadīṣ

Allāh adı gelse Qur'ānda gāh tesbīḥ ideler
Pes anuñ ismi uludur anı terciḥ ideler

Âyet –i rahmet gelürse rahmetu'llāh dileye
Ger 'azāb âyet gelürse pes te'avvüz eyleye

(10a) Ve fî'l-ḥadīṣ

195 Kırk gicede ḥatm ideler Qur'ānı
Hem şaḥābe eyle idermiş anı

Ba'zılar bir ayda okurlar imiş
Ba'zılar her cum'a ḥatm eyler imiş

Ba'zılar bir haftada ḥatm itdiler
Üç günden aşāgasını nehy itdiler

Ya'nî üç günden tiz okumayalar
Ḥatm ide ger başlayup kıomayalar

Yılda bir ḥatm eyler-imiş Muṣṭafā
Feyzi olur nūr-ı mıṣ ol bā- şafā

200 Ḥatm idicek hem du'āsın ideler
Müstecāb olur du'ālar bileler

Bir kişi ḥatim-i du'āsın okınurken bulına
Kısmet iderken irişdi ol ğayr eline

Fātiḥaya irişenlerüñ neye beñzer işi
Beñzer ol ġāziye kim fetḥe irişür kişi

Ol ġanîmet mālınuñ ger bildüñ-ise kışşasın
Bu du‘āya ḥāzır olanlar aldı ḥişşesin

Altıncı bâb Qur‘ānda ri‘āyeti müsteḥaḳ olanları beyān ider

Müsteḥabdur cehr-ile oḳuya bu üç āyeti
Şavtını def‘ eyleyüp oḳuyalar ger ḳatı

Ene mine ehlü ḳurā en ye’tiyehum be’sunâ beyāten ve hum nāimūn (naimūne).
subḥāneh (subḥānehu), bel lehu mā fis semāvāti vel ard(ardı), kullun lehu kânitūn
(kânitūne) .Ve mā yenbeġi en ...velede in kullu men fis semāvāti vel ardı illâ âtir
raḥmāni abdā(abden).

(10b) 205 Bu āyet üzre ey mü’mîn buyurmuşdur işit Allāh
Oḳuyup diñleyen kişi diyeler āmennâ billāh

fe bi eyyi ḥadişin ba‘ dehū yu’mînūn(yu’mînūne).

‘Alîden rivāyetdür iş bu işit
İşidüp anuñ gibi sende iş it

Oḳuduḳda bu āyeti bir kez ol
Belî ente yâ Rabb dimiş üçkez ol

E fe reeytum mā tumnūn(tumnūne). E entum taḥluḳū nehū em naḥnul
ḥālîḳūn(ḥālîḳūne).

Ḥaḳ Ta‘ālâ vormeye ol kişiye hırgiz belâ
Oḳuyup budur āyetde ṭurup diye belî

Em naḥnuz zâri‘ūn(zâri‘ūne).Belî Eleyse zālîke bi ḳādîrin ‘alâ en yuḥyiye’l
mevtâ.Belî E leysallāhu bi aḥkemil ḥâkimîn(ḥâkimîne).Belî ve ene ‘alâ zālîke mine’s

şāhidīn(şāhidīne).

Bir rivāyet daḥı uş ibn-i   Ömer eylemiş
Ol bu   âyetde belî diyüp okuyup ağlamış

E lem ye'ni lillezîne âmenû en taḥşe' a ḳulûbuhum li zıkrillâhi

210 Bir ḥadîş içinde bunu söylemiş
Ḥaḳ Rasûlinden rivāyet eylemiş

Ḥalvetinde okumış bu âyeti
Ah idüp bir şâ'ika itmiş ḳatı

İnne ledeynâ enḳâlen ve caḥîmâ(caḥîmen). Ve ṭaâmen zâ ḡuşşatin ve
  azâben elîmâ(elîmen) caḥîmâ(caḥîmen).

Her ki bu üç sûreyi okuyalar
Ḳul dimedin yine tekrâr diyeler

Oḳusañ ger ḳul hüva'llâhu eḥad
Diyessin yine hüva'llâhu eḥad

(11a) Oḳuḡıl ḳul e'uzü bi rabbi'l- felâḳı
Diyessin pes e'uzü bi rabbi'l -felâḳı

215 Oḳuḡıl ḳul e'uzü bi rabbi'n -nâsı
Yine di e'uzü bi- rabbi'n- nâsı

Ve fî'l-ḥadîş

Daḥı bilgil kim du'â itse kişi
Ḳâle ve ḳul dimeşe yigdür işi

Ḳul diyicek ol du‘ā olmaz ḥaḳḳa
Emr olur Ḥaḳ cenābına muṭlaḳa

Ḳāle dirseñ bir ḥikāyet gibidür
Cānib-i ḥaḳdan rivāyet gibidür

Ve ḳul rabbi enzilnī munzelen mubāreken ve ente ḥayru‘l munzilīn (munzilīne). Ve ḳālū innā lillāhi ve innā ileyhi rāciūn (raciūne).Ve ḳulillāhumme mālīke‘l mulk gibi Allāhumme mālīke‘l mulk diye.

Ḳul dimiş emr eylemiş çün ḳulına
Sende ḳulsın ḳulluğında bulına

220 Ḳul dime sen ḳulluḳ eyle ey kişi
Ḳul olanuñ ḳulluḳ itmekdür işi

Yidinci bāb muşḥaf yazmağuş sünnetlerin ve edeblerin beyān ider
Ḳatı ince yazu-y-ıla yazmayalar muşḥafı
Ḳatı küçük kıt‘a üzre düzseler muşḥafı

Her ḳını ikende ufḳa yazmayalar hem anuñ
Birbirine şatırın şıḳ tutmayalar hem anuñ

İri ḥaṭṭ-ıla yazup ḥarfın ri‘āyet eyleye
Vaz‘ını büyük idüp ta‘ẓīm niyyet eyleye

Ve fī‘l-rivāyet

Yine diñle bir söz ḥikāyet ider
‘Ömer ḥazretinden rivāyet ider

(11b) 225 Ki bir muşḥaf almış eline bir er
‘Ömer anı görür nedür dir şorar

Kelām-ı kādīmī meger yazmış ol
Kiçi kıt'a üzre anı düzmiş ol

Aña turre urup 'itâb eylemiş
Anı yazduğ-içün hitâb eylemiş

Uludur kâdri anuñ ulu gerek
Ulu olanuñ vaz'ı ulu gerek

Ululañ anı kim ulu olasın
Hem ol pâdişâhuñ kulu olasın

Ve fî'l-rivâyeti'l uhra

230 Altun-ıla gümüş- ile yazmayalar Kur'ânı
Zîrâ gâşb-ıla alurlar yâ uğurlarlar anı

Hâk kelâmından ziyâde kıtmayalar muşhafa
Ya'nî andan gayrı söz halı itmeyeler muşhafa

'Aşr âyet yazmasın ba'zılar zihî eylemiş
Hâşiye yazmak muşhaf içinde diyüben söylemiş

Evde nakş-içün kelânullâh yazmağa dağı
Tükrük-ile Allâh adın yazmayalar ey ağı

Muşhafuñ turduğı yiri dağı ta'zîm ideler
Ol dağı mescid gibidür kanda ta'lîm ideler

235 Her ki bismi'llâhı gökçek hatt-ıla tahtırır ide
Levh-i mahfûza anuñ ismini haqq tahtırır ide

Ya'nî ta'zîm ide anı gayrı esmâdan seçe
Haqq anı yarlıgayup cümle günâhından geçe

Allāh adı yazılı önüne agıdı ref   eyleye
Vālideynin n azābını udā def   eyleye

G reler bir muhafı eskiy p b z lm    la
Yazusı ounmaz  lm    amelden alm    la

(12a) Anı bir p k biz i ine div  r ben oyalar
 yled p bir p k yirde anı g me oyalar

Sekizinci b b ah ret n s nnetlerin bey n ider

240 S nnet oldur kim ki i d yim ah retle  la
Hem nam z vatı olıca bir daı  bdest ala

Her   ib det n ba ı evvel ah ret d r dimi 
Ki i  bdestli  la   aynı   ib det d r dimi 

Evliy n n enbiy n n a fıy n n yolıdur
Hem nam zu n apusınu n kilidin n dilid r

Bir ah retle  len iki cih nda arıdur
Hem bedenden yud g n hı p k eyler arıdur

Daı  bdest almı  olsa bir ki i
 lse  bdesti var-iken  l  ki i

245 Ol ki i mula  eh d  la dimi 
Hem  ev bın anlar n bula dimi 

Bir ki i diler ah ret ide ol
Ya n  diyeler s nnet  zre gide ol

Diye bismi ll h yirinden ura ol
ıara  st onını oya yire

Varmadın daḥı ṭahāret yirine
Evvelā vara ḥelāya arına

Ḥaḳ Ta‘ālāya te ‘avvüz idedir
Var-ısa şeyṭān ṭaḡılup gidedir

250 Vara bir ḥalvet mekāna otura
Şaḡ ayaḡı-y-ıla yire birkez ura

Anuñ-çün anı eyle idedir
Cānavarcuḡlar var- ise gidedir

Allāh adı var -ise ger yazılı
Yā hamā’il yā yüzügde ḡazılı

(12b) Çıkarup anları ṭaşra ḡoyalar
Sünnet işleyen bu söze uyalar

Şu dökerken ayak üzre ṭurmaya
Hem daḥı ‘uryān olup oturmaya

255 Aşaḡa baḡa yuḡaru baḡmaya
Daḥı ‘ayb olan yirin gözetmeye

Baḡmaya ḥiç fercine vü bevlıne
Tābi‘ ola bu kitābuñ ḡavline

Baḡmaya dirhem daḥı şola şaḡa
Altımı şol eli-y-ile şıḡaya

Hem ḥelāya varıncaḡ unutmaya
Altımı şaḡ eliyle ṭutmaya

Ki şaķın oturmağıl yol üstine
Şağ ayagũ dik otur şol üstine

260 Yüksek olmaya yiri alçaķ ola
Ėatı olmaya daķı yumşak ola

Hiç kimesne yolına tükürmeye
Hem daķı sũmkürmeye ökürmeye

Kimsenũ Ėapusına oturmağıl
Daķı yeşil ėemen üzre varmağıl

Daķı şol ağaç ki yimiş bitüre
Daķı şol tohum ekilmiş tarlaya

Daķı daluñ üstine oturmağıl
Her daķı Ėabr üzerine varmağıl

265 Daķı şol yirde ki secde Ėılalar
Anda oturmayerlar şaķınalar

Daķı mescid yöresinde varmaya
Ėâcet- içũn anda da oturmaya

Ėatı yüksek yirde de oturmaya
Baķıcağan kimse anı görmeye

(13a) Bevl-i bâķiden ferâğat itmeye
Ya'nĩ tĩz ėıķup Ėelâdan gitmeye

Hem Ėelâda ėoķ oturmaya ėatı
Andan olurdır bevâsĩr zaķmeti

- 270 Yuya fercin şuyı var- ise bile
 Şu yog-ısa taş-ıla üçkez sile
- Silmeye şakısı-y-ıla kemük-ile
 Dağı eti yinilen kemük-ile
- Kömür-ile dağı silmeye dimiş
 Dağı şol kim anı hayvân yir-imiş
- Fâriğ olıcağ du‘ âlar eyleye
 Hakkâ hamd-ıla şenâlar eyleye
- Çıkıcağ tenahnuh ide öksüre
 Hem şol elin yuma toprağa süre
- 275 Çıkup andan bir yüce yire vara
 Yönüni kıbleye dönüp otura
- Allâh adın zıkr idüben başlaya
 Her bir a‘ zâda du‘ âlar okuya
- Var- ise misvâkı isti‘ mâl ide
 Yâhūd iki barmağ-ıla ey dere
- Birisi baş barmağıdur añlağıl
 Hem şehâdet barmağıdur bellü bil
- Dağı uyğudan uyansa gör nide
 Anda da misvâk isti‘ mâl ide
- 280 Müsteħabdur sağ yanından yuyalar
 Şu dökerken üçer üçer koyalar

Kimse yardım-ıla âbdest almaya
 ‘Avretini orta hem açmaya

Şuyı çok çok döküp isrâf etmeye
 Vesvesi şeytândur ol unutmaya

(13b) Ya‘nî bir mevt şu-y-ıla âbdest ala
 Ğusl idicek döğdügi yir şa‘ ola

Bile yuya dirsegin topukların
 Hem dahı hilâlleye barmağların

285 Hem hilâl ide şağalını dahı
 Hem taraya yaş-iken dir ey ahı

Her ki âbdest ala şağal taraya
 Hiç faķirlik girmeyedir araya

Ėableyü mesh ide dir hem başına
 Hem Ėulağınun içine taşına

Günde kızmış şudan âbdest almaya
 Hem dahı tuç ve bakır Ėab olmaya

Pes melâ’ik inmezmiş bunlara
 Ėokusu hoş gelmezmiş anlara

290 Dört mağalde bir kişi âbdest ala
 Müsteħabdur her kim işlerse bile

Birisi uyĖudan uyanmış ola
 Yâ odda bişmiş yimek yimiş ola

Yâ tuta yâ ‘avrat-ıla öpüşe
Böyle buyurmuş durur hem ey yaşa

Ger ‘ağabince tahâret ideler
Hağ Rasûlinüñ yolına gideler

Hem öri tûrurken ol şudan geçe
Hem izârı üstine andan şaça

295 Añun-çün şu şaçar izârına
Vesvesi şeytândan kalbi arıyana

Fâriğ olup ibriğin yire koya
Göge bakup bu du‘âyı okuya

Sübhâneke allâhümme ve bi hamdike eşhedü enlâ ilâhe illâ ente vaḥdeke lâ şerike leke estağfiruke ve etübü ileyk.

(14a) Üç maḥalde bir kişi kim ğusl ide
Sünnet ehlinüñ yolına ol gide

Bir ‘arafe iki bayram günleri
Hoş bir ‘âyet eyleyerler anları

Hem hacâmet yâ müsülmân olalar
Ğusl ideler müsteḥabdur bileler

Toğuzuncı bâb secdi yapmanuñ fazlın ve edeblerin beyân ider

300 Mescid-imiş hağğ katında yir gök sevgülüsi
Kıbleden yanı- imiş hem dağı andan ulusu

Çünkü mescid yapduñ ey ‘âkıll bu sözi diñlegil
Bir sarây yapıldı cennetde senüñ-çün añlağıl

Lâ' l ü yâkut-ıla yapmışlar der ü diyârını
Kimse görmemiş anuñ bennâsını mi' mârını

Toprağı lâ' le değışmek oldu-çün gedüñ sevüñ
Aşıludur ey hoca bil bu bâzaruñ senüñ

Bir nice vaşf eyleyem kıabil ola ta'bir aña
Zinnet idüp yazmayalar naķş-ıla taşvır aña

305 Kıatı muhkem ideler yapusını bünyâdını
Yazsalar cânın durur Allâh Muhammed adını

Mescidi yapan kışı dıvârların ağı eyleye
Secdiyi pâk ve riyâdan kıalbini sağ eyleye

Mescid içinden örümcek evini arıdalar
Cum'a günleri buhûr-ıla kıoķular ideler

Mescide suçlu kışıyi getürüp dögmeyeler
Mescid içinde ticâret ideni añmayalar

Mescidi yol idinüp andan giçüp gitmeyeler
Dağı andan nesne alup eve atmayalar

310 Mescidi yapan kışı hem mescide geledir
Vaķtini fevt itmeye dâyim mülâzım oladır

(14b) Mescidi yapan kışı hâlî haşır döşeyeler
İllâ bezde kıılmağıñ şevâbı çokdur bileler

Mescidi yapan kışı yigdür ki kendü bañlaya
Olda sünnetdür dimişler iş bu sözi añlaya

Onuncı bâb ezân okumağıñ sünnetlerin beyân ider

Ey mü'ezzin bil ezānı sünnetü'l-aḥyār - imiş
Bilmeyene digil anı 'adetü'l- ebrār -imiş

Bil ezānı okuyanlaruñ şevābı çok olur
Hem kıyāmetde tamu odından anlar kurtılır

315 Sünnet oldur kim mü'ezzin bir yüce yire çıka
Yüzünü kıbleye dutuban nidā ide ḥaḳḳa

Şavtını def eyleyüben katı yüksek okuya
Hem iki barmağını iki kulağında koya

Ḥaḳḳ rızāsı-çün okuya ḥayra niyyet eyleye
Ya'ni Ḥaḳḳun tā'atini ḥalkı da'vet eyleye

Hem ezānı yirde yirde okurlarsa zıkr etmeyeler
Pes manāda olsa illā devri unutmayalar

Çün ezān içinde diyürken eşşalātü ve's-şalāḥ
Başını sağ u sola döndüre ehl-i şalāḥ

320 Her kim okursa ezānı katı ol okuya
Ger okursa kimse anuñ izni-y-ile okuya

Hem ezān okunur -iken söylemeye gülmeye
Hem ezānı okuyanlar nesne ücret almaya

Hem mü'ezzin ne dir- ise ḥalka anı diyeler
Daḥı yimek yiyecek miḳdārı ḥalka gümeler

Bir müsāfir yola giderken azsa ey aḥı
Tāğ içinde ḳalsa hirgiz bulmasa ādem daḥı

Bu maḥallerde ezān ‘ādet durur pes bileler
Oḡuyup ardınca hem iş bu du‘āyı kılalar

(15a) Allāhumme Rabbe hazihi'd-da‘veti't-tamme. Veşşelatil kâimeti ati
Muḥammedenil vesilete vel fazilete ved-dereceter-refīah. Vebaşhu maḡāmen
Maḡmūdenillezi ve‘addehū va‘den ḡasenen verzuḡna şefā‘t inneke lā tūhlifū'l-mīād.

On birinci bāb namāzuñ faẓlın ve sūnnetlerin ve edeblerini beyān ider

325 Şufiyyā iş bu namāzı nicedür bilür misin
Haḡ Ta‘āla didügi gibi ‘aceb kılur mısın

Anı kılalar bulur ger haḡḡ ḡatında ‘izzeti
Ol durur dīnūñ ḡayātı hem yaḡınuñ ḡutı

Leşker-i islāmuñ ol haḡḡ dıkdügi sancāğıdur
Leşker-i küfri aña tābi‘ olanlar ḡağıdur

Ehl-i imānuñ ḡara ḡüñcede mişbaḡıdur
Nūr-ı mü’mindir dimişler cennetüñ miftāḡıdur

Sūnnet oldur her namāzı vaḡt-ı evsaḡda ḡıla
İşide öyle namāzın vaḡtı āḡırde ḡıla

330 Kıyamet ḡüninde ḡaḡ namāzın ḡatı tiz kılalar
Ya‘nī ḡüninde hem anuñ tāḡiri yıgdür bileler

Hem daḡı yatsu namāzı müsteḡabdur bileler
Dünüñ üç baḡtında bir baḡşı kiḡürüp kılalar

Ol cemā‘ atde meger kim ḡaste yāḡūd pīr ola
Yā ‘za‘īf ola anuñ-ḡün vaḡtı evvelde ḡıla

Dağı ikündü namâzında nedür sünnet bile
Yaz güninde anı dağı gün şararmadın kıla

Hem dağı aḥşam namâzın gün batıcaḳ kıla
Leyl-i günden hıç âşar ḳalmaduḡını bileler

335 Bañ ünini işidicek mescide gelmek gerek
Hem cemâ' at dirilince muntazır olmaḳ gerek

Secde varan kişilerün adımı şayılur
Kim ırâḳ yirden gelür anuñ şevâbı çok olur

(15b) Dağı şunlaruñ ki ḥalkdan mescide ol varalar
Dağı öñ şafda imâmuñ saḡ yanında turalar

Dağı şunlar kim imâmuñ ardında dur ey aḡı
Anlaruñ çokdur şevâbı işleyi görsen dağı

Mescide gelen kişiler ḳatı ḳatı gelmeye
Arḳun arḳun yürriye hem ḳollarını şalmaya

335 Mescid içre sa'y sümkürmeye tükürmeye
Tükürürse topraḡ-ıla örte açuḳ ḳomaya

Mescide varan kişiler oynamaya gülmeye
Dağı şoḡan şarımsaḳ yiyüp ḳoḳısı olmaya

Ḳanḳı mescid kim uludur anı terciḥ ideler
Ḳanḳı mescidde cemâ' at çokdur anda gideler

Âḫiret fıkr eyleyüp dünyâ kelâmın terk ide
Müzdini çok isteyen evvel gele âḫir gide

Hayra niyyet eyleyüp kendü kapusından çıka
Varıcağ secdi kapusunda du‘a ide hağğa

340 Kıpudan içeri giricek diñle dağı neyleye
Hep günâhını añup istiğfâr tevbe eyleye

Hal dili-y-ile diye kim yâ rabb niyâzım durur
Şöyle fikr eyleye kim âhîr namâzum bu durur

Ka‘beyi fikr eyleye kıbleye karşı turıcağ
Secde yirinde ola gözi namâza turıcağ

Dünyâ eşğalini kıoya hâzır ola iriken
Tañrıyı fikr eyleye Allâhu ekber dir -iken

Şöyle farz eyleye kim göre turur ellerini
Görmedi-y-ise ol anı göre turur Allâh anı

345 Ellerini bağlamadın birbirine gör nider
İki ellerini iki omuzına ilede

İki baş barmağını iki kulağ yumşağına
Hem rükû‘ itse bağa ayakları barmağına

(16a) Pes rükû‘a dimedin Allâhu ekber nideler
Bir nefes aldığı miğdârı taħammül ideler

Şağ elini şol bilegi üzrine kıoyalar
Hem yalunuz kılmayalar bir imâma uyalar

Hem imâmet sünneti yigrek bilenler ideler
Hem dağı Kur‘ânı yigrek uyanlar ideler

350 Hem daḥı hicretde ol olan ilerü gelmek gerek
Daḥı şol yaşıda ulu olan imām olmak gerek

Şağı evvelden āḥir-iken iktişār eyleyeler
Hem imām olan namāzı ihtişār eyleyeler

Hem selāmı şağ yanına cehr-ile okuyadır
Şol yanına şağ yanından daḥı maḥfī diyedir

Çevre yaña bakmaya hīç kimseye söylemeye
Daḥı göz -ile işâret kimseye eylemeye

Hem namāz içre yirinden bir yire nakl itmeye
Hem tenaḥnuḥ eyleyüp ayakların oynatmaya

355 Tıǵrı tuta başını hīç aşığa şarkıtmaya
Ayağını birbirinden katı ayru tutmaya

Öñ şafı tıldurmayınca ard şafa tırmayalar
Şoñra ḥalkı başa başa ilerü varmayalar

Şık ideler şafları daḥı berāber turalar
Yaluñuz tırmayalar şaf arasına gireler

...āyet eyleyüp ta‘ dīl ide erkānını
Dīñle erkānı nedür eydi vireyin ḥoş anı

Pes rükū‘ a inicek düpdüz ola şırtuñ senüñ
Hem rükū‘ dan tıricak tıǵrı tura ‘ azālaruñ

360 Düşürmeye kollarını secde kılıcağ yire
Düşmeye karnını daḥı dizinden ayra

Yidi ʿazā üzre kıllalar namāzı secdede
Şeriʿatü'l-islām içinde şöyle demiş ay dede

(16b) İki el iki ayak iki dağı dizi
Biri elin secde kıllup yire koyalar yüzi

Dağı başın kaldurıcak secdeden doğru tura
Sağ ayağını diküp şol ayak üzre otura

Hem şehadetde şehadet barmağını kaldura
Dağı yirden tırıcak elin tayanmaya yire

365 Yâ pîr u zaʿif u haste ola bir kişi
Her nice tırup oturup kalka maʿzûrdur işi

Kaçan vire selâm sağına vü solına
İki omuza teveccüh eyleyü yüzün döne

Hem namâz ardınca tesbîh ü duʿâlar kıllalar
Pes kabûl olur duʿâları ğanîmet bileler

Hem duʿâda ellerini key katı kaldurmaya
Şol ayak üzre tura sağ üstine oturmaya

Hîç vüsʿat yokdur aña terk ü naķşîr ideler
Hîç bir yol yokdur aña anı teʿhîr ideler

370 Evvelâ yimek hâzır hem iştihâ ğâlip ola
Evvelâ anı yiye andan namâzını kıla

Dağı iki nesne ola anı teʿhîr ideler
Mâniʿ olurmuş namâza anı teʿhîr ideler

Ol ğā'itden birisi hāzır ola göreler
Evvel anı def idüp andan namāza turalar

Hem dahı hātūn kişiler mescide varmayalar
Evlerinde kılalar kimse anları görmeyeler

Anuñ-ıla şahrāda kılurlarsa namāzı nideler
Sünnet oldur kıbleden yaña bir ağaç dikeler

375 Ol ağacı şol gözi karşıısına dikeler
Pes namāza tırıcak ol ağaca karşı turalar

Ol ağacuñ yirin rā' ola dimiş uzunluğı
Dahı bir barmağ kadar ola anuñ yoğunluğı

(17a) Ya' nī öninden kimse geçmesün diyü ide
Gitmek isteyen vara ol ağaç ardında

Ger ağaç olmazsa hāzır bir uzun hatt yazadır
Kıbleye karşı yiri aynı eli-y-ile çizedir

Hem farīza kılduğı yirden yirini deñşüre
Nāfile kılursa andan ğayrı bir yire vara

380 Yaluñuz gönlekle kılanlar namāzı neyleye
Yā kuşağın kuşana yā düğmesin ilikle

On ikinci bāb nāfile kılmağūñ fazlın ve edeblerin beyān ider

Nāfile kılmağ kişinüñ hep günāhın arıdur
Ne kadar zahmet var- ise yur bedenden arıdur

Hem farīza fevt ideler yāhūd eksük kılalar
Nāfile anuñ yirine tırur imiş bileler

Dün namâzın kılmâğı bir kişi ‘âdet ide
Yolıdur şâlihlerüñ her kim diler anuñla

Haķ Ta‘âlâ ‘afv ider cümle günâhından geçer
Hem muhabbet kapusınıñ kilidini ol aç

385 Hem dağı tesbîh namâzın kıllalar efzal durur
Cümleden anuñ şevâbı a‘zam u ekmele durur

Günde yâ ayda yâ yılda yâ bir heftede
Yâ cim‘i ömrinde bir kez kıla anı dünyâda

Ger ağaçlar yaprağınca bir kişi ‘işyân ide
Kim kıla tesbîh namâzın Haķ Ta‘âlâ ‘afv ide

Hem dağı işrâķda kuşlukda kıllalar nâfile
Hem dağı ahşâm namâzın kıllup ardınca kıla

Şubh namâzın kılduğundan sonra dağı nidedir
Oturup işrâķ namâzı kıllup andan gidedir

390 İki yâ dört yâ dağı artuķ kıla her kim kıllur
Neķadar kılabılür-ise hani kıllanlar bilür

(17b) Ahşam-ıla yatsuyı kıllarlar andan gideler
Arasında zıkr ü tesbîh-ile ihyâ ideler

Hem namâz-ı istiḥâre hem namâz-ı tevbe kıll
Hem namâz-ı istiğâşe hem günâha tevbe kıll

Hem münâfıklar nifâķından emîn olmağ-içün
İkişer rek‘at dimişler hem anı kılmâğ-içün

Hem sefer itmek- için bir kişi kim niyyet ide
Anda dağı iki rek‘at nāfile kıla gide

395 Hem seferden sağlığıla evlerine geleler
İki rek‘at nāfile hem anda dağı kıllalar

Sünnet olur bir kişi ğusl ide yā ābdest ala
İki rek‘at nāfile şükr-i vuzū‘ diyü kıla

Vālideynin-üçün namāz kıлмаğı terk itmeyeler
Müstecāb olur du‘ālar anı unutmayalar

Andan ayru atası-çün du‘ā itmeyedir
Pes ana añılmayınca müstecāb olmayadır

Ger ferağ kılsa kişi kalbi tā‘at kıllalar
Ger ferağ olmazsa anuñ hayrı yokdur bileler

400 Gömlegi var- iken bir kişi kim tā‘at kıla
Ol kişinün hayrından günāhı çok ola

Nāfile de kendüye bir nesne ta‘yīn itmeye
Dağı şol nefse ağır gelenleri yükletmeye

Hem tetāvvu‘ kılmak isteyen eşağde bu- imiş
Evlerinde kıllalar mescidden ol evlā- imiş

Nāfilede iki sūre kılr aşhāb-ı şafā
Biri ve’l-şemsi durur anuñ birisi ve’z- zuhyā

On üçünci bāb cum‘anuñ fazlın ve edeblerin beyān ider

Cum‘a gündür günlerüñ ğāyetde ‘azīz ulusu
İki bayram günidür andan dağı sevgülisi

- (18a) 405 Cum‘a gün hayr idenüñ müzdi şevābı çok olur
Hem günāh iderse sâ‘ir günden ol artuk olur
- Cum‘a gicesi okuyalar duḡān sūresini
Gün zevāle varmadın okuya el kehf sūresini
- Bunları her kim okuya çok şevāb ola dimiş
Hem daḡı deccāl şerrinden emīn ola dimiş
- Sünnet oldur şubḡ namāzında ilerü turalar
Ġusl idüp ābdest alup mescid yaraḡın görür
- Tevbe kılop her günāhından yunuban arına
Cum‘a tönların giyüben başına dülbend şarına
- 410 Hem namāzı kim vara mescidde dülbendsüz kıla
Yitmiş ol miḡdārdur her kim dülbend-ile kıla
- Arı tönlar giyeler i‘zāz-ıla hoş gideler
‘Anberiṭīb güle bile koḡular ideler
- Yalıñuz ādet idüben ol gün oruç tutmaya
Gice iḡyā itmegi hem anā taḡşış itmeye
- Cum‘a vü bayrama iki tönı taḡşış ideler
Mescide gidicek añları giyüben gideler
- Hem gerekdür tırnakların kesmek gerekdür ideler
Zikr ü tesbīḡ ideler mescid yolına gideler
- 415 Her ne söyler-ise dilinden hayr u ṭā‘at söyleye
Hem cimā‘ isterse ol gice yā ol gün eyleye

Cum‘a ğusli-y-ile anuñ ğusli bir olsa n’ola
Hem daħı anuñ şevābı neg-ile bir ola

Daħı tekrār itmek isterse cimā‘ı neyleye
Sünnet oldur dura ābdest ala yā ğusl almaya

Sünnet oldur mescide evvel varuban otura
Ĥayra niyyet idüben Ĥaħķa istiġfār ide

Ĥayra niyyet eyleyüp kendü ħapusından çıķa
Varıcaķ mescid ħapusında du‘ā ide ħaħķa

(18b) 420 Ĥaħ Ta‘ālā yā teveccüh eyleyeler şıdķ-ıla
İçerü girüp iki re‘ kat namāz kıla

Minber çıķa ħaġīb anda du‘ālar kılalar
Müstecāb olur du‘ālar hem ol sa‘at bileler

Daħı ħuġbe okunurken ħiĉ kelām söylemeye
Söyleyenede işāret kimse ħiĉ eylemeye

Ĥurduġı yiri ħoyup ġayrı mekāna varmaya
Dizlerin diküp ayaġı üstüne oturmaya

İllā uyķu ġālīp olsa ayak üzre ħuradır
Başınuñ saġ yanını üçkez eli-y-ile uradır

425 İki kişi otururken arasına girmeye
Hem daħı başup geĉüp ħaħķı ilerü varmaya

Hem namāzdan ol gelenler ayaġın ħurmayalar
Mescid içre ħaħķa olup ħaħķ oturmayalar

ider

Ṭā'ati her kim dilerse sünnet üzre ideler
Anda ikindi namāzın kıılup andan gideler

On dördünci bāb bayram günlerinin sünnetlerin ve edeblerin beyān

Dinle imdi iki bayram günlerinde nideler
Gicesini zıkr ü tesbīḥ- ile iḥyā ideler

Daḥı şa' bān ayınuñ ba' zı gicesi nideler
Ol daḥı sünnetdür anda iḥyā ideler

430 Zıkr ü tesbīḥ-ile her kim bunları iḥyā ide
Tā ölüp sine girince qalbini iḥyā ide

Daḥı hammāma varuban arı tonlar giyeler
Hoş koşular saçınup mescide varup gireler

İkinci bayram günlerinde diñle daḥı nideler
Yüksek āvāz-ıla mescidlerde tekbīr ideler

(19a) Daḥı şoqaqlarda her qanda olursa gideler
Hem muşallā yollarında daḥı tekbīr ideler

Ulu bayramda şabāḥdan hem yiyecek giyeler
Kılmadın bayram namāzın fiṭre ödeyeler

435 Ya' nī ādem başına bir şā' arpa vireler
Yāḥūd anuñ yarusı miqdārı buğday vireler

Şā' didügüm biñ kırk dirhemdür göreler
Arpa buğday yoğ-ısa anuñ behāsın vireler

Kiçi bayramda muşallādan gelince güyālar
Ya' nī bayram yiyecegi bite andan giyeler

Hem muşallā mescidine varmayalar at-ıla
Hem daḥı bayram orucın şıya kurbān ide

At segirdüp yā silāḥ oynadur-ise n'ola
Ol mubāḥātden durur şol nesne kim 'ādet

440 Sünnet oldur kim ḥalāyık hep muşallāya çıka
Ulu giçi kul karavaş hep niyāz ide Ḥaḳḳa

Daḥı ḥātūn kişilerde çıkalar ta'zīm -içün
Ya'nı ol eyyāmı takrīf ideler tekbīr- içün

Hākezā ḥātūn kişiler çıkmayalar ḥalk-ıla
Zıkr ideler evlerinde varmaya anlar-ıla

Hem muşallāya çıkanlar sünnet- imiş bileler
Gıtdügi yolu koyup bir ğayrı yoldan geleser

Diñle imdi hem ḥaṭīb olan kişiler bañlaya
Ol güne her ne gerekse ḥuṭbesinde söyleye

445 Ḥamd ide Allāh'a ol eyyāma ta'zīm eyleye
Fitre kurbān virmegi hem ḥalka ta'līm eyleye

Hem du'āda pādişāhı aña ta'zīm- ile
Hem Rasūli daḥı īmān ehlini tekbīr- ile

Sünnet oldur kim güci yeterse kurbān eyleye
Aç toyurup yā yalıncaḳ ṭonadup iḥsān eyleye

(19b) Kurbān itmek isteyen ay evvelinden şaklaya
Bayrama dek saçların hem dırnağın gidermeye

Ḥacılar ḳurbānına ya‘nī teşbīh ideler
Ḥaḳdan ümīd var ki ḥacılar yolına gideler

450 Sünnet oldur kim muşallāya seḫerden varalar
Daḫı ḳurbānı muşallādan çıkıcaḳ vireler

Kendü nefsi-y-çün vire vü hem oğulları -içün
Hem daḫı şol kendünün mālı olan ḳullar- içün

Ḳurbān itdükleri ḳoyun irkek ola aḳ ola
Boynuzı ayakları gözi ḳulağı şaḡ ola

Hem büyük ola teni daḫı semüz ola dimiş
Bu şerāiṭ kim ola ḳurbān tamām ola dimiş

Böyle imiş gökden indürdüḡi ḳoç Cebrā‘īlün
Ya‘nī ḳurbān eyledüḡi yolına İsmā‘īlün

455 Şaḫibi ḳurbān eliyle anı boḡazlayalar
Daḫı boḡazlar-iken Allāhı zıkr eyleyeler

Yāḫūd anuñ izni-y-ile bir kişi boḡazlaya
Daḫı kendü ḫāzır ola bu du‘āyı oḳuya

Bismi’llāhi vallāhü ekber allāhümme ... ve ileyke inne şalātī ve nusukī ve maḫyāye ve memātī lillāhi lā ilahe illallāhü vaḫdehü lā şerīke leh(lehu) ve bi zālīke umirtu ve ene evvelul muslimīn(muslimīne).

Niyyeti taḫşīş ide ol ḫālīḳ-ı subḫān -içün
Diye yā Rabb bu fid’ī olsun yoluña cānum çün

Yā ilāhi sen ḳabūl eyle benüm ḳurbānumı
Hem ḫaṭādan tenümi şaḳla nazardan cānumı

Ḥal dili-y-ile itdügi ḵurbānı ta‘ yīn eyleye
Hem fulān ibn-i fulān diyüp ta‘ yīn eyleye

460 Hem bıçāğı keskin ideler cefā virmeyeler
Hem ayağ-ıla başup yüzün yire sürmeyeler

(20a) İllā anuñ gözine karşı bıçāk bilemeyeler
Daḥı boğazlar-iken ayakların bağlamayalar

Yā ayağ-ıla depüp yā el-ile urmayalar
Hem derisin yüzer-iken üfürüp urmayalar

Kesmeye ayakların cānı çıkınca koyalar
İssi -iken yüzmeyeler şovuduḵda şoyalar

Şāḥib-i ḵurbān olana daḥı ḥişşe vireler
Bāḳī ḵalanı faḳīr olana ulaşıduralar

465 Ḥalk dirildügi bayramda muşallā yirine
Beñzedeler fıkır- ile anı kıyāmet günine

Ya‘ nī ādem oḡlanı hep meşherinde dir-ile
Maḥşere varurlar Ḥaḳḳ ḥazretine dir-ile

Ḥalk muşallādan taḡılup gitdüğini beñzede
Kim ṭamuya kimi uçmaḡa gideler ay dede

On bişinci bāb du‘ ānuñ sünnetleriñ beyān ider

Cümle zā‘ atüñ du‘ ālar iligi vü özidür
Hem ‘ibādetden olan Ḥaḳḳ ni‘ metinüñ yüzidür

Ba‘ zılar şöyle buyurmuş ṭā‘ atüñ yüregidür
Yir yüzünüñ nūrıdur hem gökleriñ diregidür

470 Hem silāhıdur dimişlerdür kamu mü'minlerüñ
Ya' nî şeytân-ıla dîn yolına cenk idenlerüñ

Pes du' âlar müstecâb olmak tarîkı bu-imiş
Hep helâl ola yidügi giydügi iş bu dimiş

Bu şerâit olmaya her kim du' â kıla dimiş
Yine kılduğı du' â kendüne devâ ola dimiş

Ğusl yâ âbdest idüp bir pāk yire varalar
Kıbleye dönüp yönini diz çöküp oturalar

Evvel Allāh andan ata ana rāzî olalar
Her ne hâcet var -ise anda du' âlar kılalar

(20b) 475 Hâmd idüp Allaha ihlâş-ıla pes el götüre
Hem Rasûline selâm-ıla şalavât getüre

Hâzır ide gönlünü gayrı yire tağıtmaya
Ya' nî kim Allāh'dan artuğ kimseyi fikr itmeye

Hem ümîzine berâber ellerini kalduralar
Nitekim sâ'il ğanîlerden varur ihsân diler

Tevbe kılup cümle ' işyânına ikrâr ideler
Bir okuyup kılmayalar anı tekrâr ideler

Ya' nî üçkez yâ yidi kez bu du' âyı kılalar
Âhırinde ellerini yüzlerine sileler

480 Evvelinde âhırinde evsaftında Ahmedi
Zıkr ideler ismini her kim sever Muhammedi

Hem daḥı unutmayup zıkr ideler dört yārini
Hem daḥı aşḥābını evlādını ezvācını

Cum‘a günleri nidā vaḳtında kıllalar dimiş
Yumşak āvāz-ıla hem tekbīr okuyalar dimiş

Daḥı kāmēt okınurken hem kabūl olur dimiş
Hem ezān okunur-iken müstecāb olur dimiş

Hem ezān-ıla kāmēt arasında kıllalar
Hem daḥı cum‘a namāzı āḫirinde bileler

485 Hem çehārşenbe günü beyne-ş-şalavātın olıcaḳ
Müstecāb olur du‘ā ol dem dimişler kılıcaḳ

Gün zevāle varıcaḳ hem dem du‘ālar kıllalar
Her seḫerde hem du‘ā maḳbūl olur-imiş bileler

Hem Receb ayınuñ evvel gicesinde bileler
Daḥı evvel cum‘a gicesi du‘ālar kıllalar

Hem daḥı şol iki bayram giceleri günleri
Müstecāb olur du‘āsuz ḳomayalar anları

Dünüñ üç baḫşında bir baḫşı ḳalıcaḳ turalar
Ḥaḳ Ta‘ālāya tefekkür eyleyüp yalvaralar

(21a) 490 Hem orucın açduḡı vaḳit du‘ā kıılmaḳ gerek
Daḥı ḳalbinde teraḫhum olmayıcaḳ bileñ gerek

Hem ḳalbi zaīf olursa ol vaḳtın kııla
Yā marīz olursa du‘ā kııla kabūl ola

Hem daḥı göñli sever ola Allāh nūr-ile
Daḥı ehlinden birinden bir kişi kim ayrıla

Hem seferden gelse ehline kavuşa nideler
Müstecāb olur du‘ā dimişler anda kıllalar

Hem farīza kılsa ardınca du‘ā kıla dimiş
Süre-i ihlāsuñ ardınca kabūl ola dimiř

495 Hem ğazāda iki leşker uğraşıcak neyleye
Müstecāb olur du‘ālar anda hācet dileye

Ḳā‘beyi evvel göricek dileyeler hāceti
Daḥı muşhaf ḥatm ola fevt itmeyeler fuşatı

Ḳā‘benüñ kapusına varup du‘ā kılup tura
Hem Ḥalīlullāh maḳāmında yüzün süre yire

Her temennādan du‘āda içtināb eyleyeler
Şol huşulı mümkün olan nesneyi dileyeler

Dünyeviden uḥreviden nesne ta‘yīn itmeye
Şol du‘āda ‘ām olanı dileye

Rabbenā ātinā fīd dünyā ḥaseneten ve fīl āḫirati ḥaseneten ve kınā ‘azāben
nār(nāri) diye.

500 Hem du‘āda bed oḳumaḳdan ḥazar eyleyeler
Pes ‘acāyib vü ğarāyib sözi söylemeyeler

Aḥsen-i da‘vet odur kim kişi nefsine kıla
Daḥı ehl-i beytine hem vālideyne kıla

Vālideyninüñ du‘āsı oğlına maqbûl- imiş
 Dahı kıardaşuñ du‘āsı kıardaşa maqbûl- imiş

Beddu‘ â itmeye kişi nefsine vü ehline
 Hem dahı kıardaşına evlâdına vü eline

(21b) Şāyed ol sâ‘ atde hâcet kapuları açıla
 Ol du‘ âlu kim kıılır kendüzine maqbûl ola

505 Hâk Ta‘ âlâ hâzretine ol du‘ â hoş geledir
 Ol du‘ âyı cümle imân ehli-çün kııladır

Pes kişi vardur kabûl olur du‘ âsı anlaruñ
 Beddu‘ âsından hâzar kıılmağ gerekdür anlaruñ

Şağ-ıla hastenüñ dahı imâm-ı âdilüñ
 Ğazîlerüñ hem müsâfir kıışilerüñ key bilüñ

On altıncı bâb zıkr ü tesbîh sünnetlerin beyân ider

Her kelâmuñ efzali temcîd-ile tesbîh-imiş
 Dahı andan efzali tevḥîd-ile taḥmîd -imiş

Zıkr maḥfî eyleyeler itmeyeler cehr- ile
 Zıkrini maḥfî idenler irdi ‘âlî menzile

510 İllâ şol tevḥîd gele min cehr- ile söyleyeler
 Hep işidüp ḥâşu‘ âm bâzâr ehli tıyalar

Sünnet oldur hâzır ola kalbi aydın kıışinüñ
 Dahı pak ola riyâdan irkegün hem dişinüñ

Aḥsen-i şavt-ıla ğāfiller içinde eydeler
 Hep kıışinüñ işidüp ‘azâları ḥazz ideler

On yedinci bâb şalavātuñ sünnetlerin beyân ider

Bir dahı efzal kelâm vardur kelâm içinde

Vir şalavât irişicek Muştafânuñ cânına

Koñşı olurlar ger varup cennet içinde yanına

Çok şalavât getürenler Muştafânuñ cânına

515 Hem haberde söyler-iken kim Muḥammed an-ıla

Yâ kitâb içre yazarken Muştafâ adı gele

Söyleyenler işidenler hep şalavât vireler

Ol şefâ' at meclisinden Hâk rızâsın göreler

(22a) Her kim anı işidicek bir şalavât getüre

Hâk Ta'âlâ ol kişiye ol şalavât getüre

Cum'a gün bir kez şalavât virse Aḥmed cânına

Ol kişinin gelmeye şeytân o hefte yanına

On sekizinci bâb tevbenüñ ve istiğfârüñ sünnetlerin beyân ider

Her kişi kim dâyim istiğfâr tevbe kıladır

Dâyimâ olup ferḥ kaygudan âzâd oladır

520 Sünnet oldur dâyim istiğfâr u tevbe kılalar

Pes kılanlar mâllarından çok ...bulalar

Sıdk-ıla her kimki istiğfâr-ıla tevbe kıılır

Neḳadar vardur şaḡa yirden günâhı 'afv olur

Yâ kebâyir ehli istiğfâr iderse n'ola dır

Anlaruñ dahı kebâyiri şafâ oladır

Bulur istiğfâr idenler ‘ âlemde şafâ
Yüz kez istiğfâr ider gice gündüz Muştafâ

Her kişi ki olmak isterdü ‘ âlemde ihtiyâr
Seyyid-i istiğfârı ol kişi bile ihtiyâr

Estağfirullâh el ‘ azîm ellezi lâ ilâhe illâ hüvel hayyel kayyume ve etûbu ileyh

525 Bir kişi diler ki ol Allâh’a istiğfâr eyleye
Tevbe dahı bile ola dirler istiğfâr eyleye

On toközuncı bâb zekât ve şadağa virmeği beyân ider

Qal’ası mâluñ zekât- imiş yâ hoca işit
Ger helâl ola.. isterseñ aña göre

Maşrafuña şarf idüp hîç mâluña qatmasun
Qatmayasın mâluña hîrgiz anı ...

Yıl başında anı te‘ hîr itmeyüp ödeyeler
Çü kâfirün mâluñ ol pāk eyleyeler yuyalar

(22b) Ol namāzuñ işidür her kim anı virmez -imiş
Haq Ta‘ âlâ hâzretine yalıñuz varmaz -ımış

530 Hem dahı sultân olanları bir kişi naşb ideler
Diyüşürüp cem‘ eyleyüp yirlü yirine qoyalar

Ne eyü olana yatlu ola anı alalar
Hem zekât issine hayr-ıla du‘ âlar qılalar

Qavlü ‘ aleyhi ‘ sselâm

Bil taşadduḡ her ẓazā oḡlarına ẓalkān olur
 Kişi yitmiş dürlü ẓorḡuyı ölümdeñ ẓurtılır

Def‘ ider dimiş belāyı ‘ömrini uzun ider
 Ẓalbini idüp feraḡ hem ḡuşṣa vü ḡamlar gider

Hem taşadduḡ itmek isteyen maḡalline vara
 Ḥāşıl-ı tuḡmı alup añup yirine düşüre

535 Hem taşadduḡ itmegüñ daḡı ẓarīḡi olmuş
 Kişi kendü ẓavmine virmekligi evlā- imiş

Saḡ- iken yigrekdür hem kişi daḡı olmadın
 Hem daḡı kendü eli-y-ile vire ḡaste olmadın

Sünnet oldur mālını kendü eli-y-ile viredir
 İstemedin daḡı ẓurduḡı yire göndüredir

İllā sā‘il gelse ẓapuya anı redd itmeye
 Nesne vire ḡaṡırın yıḡup maḡrūm itmeye

Az u çok her ne ki ḡāzır bulna anı viredir
 Nesne yoḡ-ısa eyü sözle anı göndüredir

540 Ya‘nī var-ısa ‘aṡası vire ihsān eyleye
 Yoḡ-ısa bārī dil-ile sözi şīr söyleye

Yā ḡazardan her ne bulunursa anı vireler
 Kendü ẓapusına geldüḡin ḡıymet bileler

Ḥamd ide Allāh’a kim kendü ḡüci olmadı
 Kimsenüñ ẓapusına nesne dileyü varmadı

(23a) Sā'il aña dirler- imiş kim ne virürler ala
Almayuban dahı diyelerse anı kendü bile

Fıkr ide kendüye virürlerse olur imdi anı
Yā begenmeyüp koyup gider biri virdüğini

545 İtdügi ihsân- için kimseye minnet tuymaya
Yā vire yā virmeye hiç kimseye ta' n itmeye

Kişi nefesine kazancından nafağa virdügi
Dahı ehline 'ayālına virüp yidürdigi

Bir kişi bir kişinin key hâcetini bitüre
Yoldan azmış kişiyi yâhûd yolına getüre

Yolda kalmış yol arıyanı menziline yitüre
Yâhûd ağır yüklü hayvânun yüğinden götüre

Hem dahı bir kişiye bir kişi eylik eyleye
Dahı bir mü'min kişiye lutf-ıla söz söyleye

550 Haqq- için ta' lîm ideler dahı muşhaf yazalar
Yollara şu koyalar yâhûd kuyular kazalar

Yola köpri yapalar yâhûd yol ayırtadalar
Dahı mescid yapalar yâ haqq- için bekleyeler

Yā helâline yapışup yā cimā' işleyeler
Yâhûd ehl-i beytine rıfğ-ıla söz söyleyeler

Yā du' ā kıla kişi ölmüş kişiler cân- için
Yā tetavvu' kıla niyyet ide ol subhân- için

Yâ iki kişi savaşsa kim anı barışdura
 Hâzreti peygâmbere yâhûd şalavât getüre

555 Zıkr ü tesbîh okuyalar yâ du‘â eyleyeler
 Cümle îmân ehl-içün mağfîret dileyeler

Döl- içün aygır koyana yâ boğa Allâh -içün
 Yâhûd aķçe vire hacc ola Allâh- içün

Hâyra niyyet eyleyüp bir kişi kim ağaç dîke
 Kırd ve kuş yisün diyü bir yüzine ...ala

(23b) Tamu odın añuban Hâķķa tazarru‘ ideler
 Hîdmet iden kiřinüñ hîdmetini yinelediler

Cümlesi bir pâdiřâhuñ kullarıdur bileler
 Her ne buyurdısa varup aña meşgûl olalar

560 Hem oruç maķbûl ola bir kişi neyleyedir
 Zıkr ü tesbîh du‘âyı anda çoğ eyleyedir

Oruca bir iki gün kalsa tetavvu‘ tutmaya
 İllâ ‘âdet olsa evvelden anı terk itmeye

Daķı řeñ günde oruç tutmaya dimiş n’ideler
 Yâ tetavvu‘ niyyet ideler yâhûd terk ideler

Daķı cum‘a gün orucı tutmayalar yaluñuz
 İllâ bir gün daķı yanınca tutalar biliñüz

İki bayram gün oruca kimse kâşd itmeyedir
 Giçi bayram irtesi üç gün oruç tutmayadır

565 Hem daḥı oruç tutanlar vaqt olıcaḡ yiyeler
Sünnet oldur aḥşamı kılmazdan öñdün şıyalar

Her kaçan kim yiyecegi öñlerine koyalar
Yiyecek yimezden öñdün iş bunı okuyalar

Yā vası‘ al mağfireti iğfirli, el-ḥamdü lillāh’ il-lezi e‘ aneni fe şumtü ve razakani
fe eḫtärtü.

Hem daḥı sünnet durur tatlu yiyeler şıyıcāḡ
Yāḥūd odda bişmedük ola anı bulmayıcāḡ

Yigrek oldur kim orucı ḥurma-y-ıla şıyalar
Ol bulunmazsa dimişlerdür şu-y-ıla şıyalar

Dāyim oruç ḥurma-y-ıla feth iderdi Muştafa
Yāḥūd odda bişmedük nesne yir-imiş şafa

570 Bu kelāmı ba‘ zılar bir dürlü daḥı söylemiş
Şeri‘ atü’l- islām içinde şöyle taḫrīr eylemiş

Yaz güninde şuyı isti‘ māl ider- imiş ḥabīb
Kış güninde ḥurmayı iftār ider-imiş ol ṭabīb

(24a) Sünnet oldur her ne dürlü yimek isterse yiye
Gice gündüz yidügi yimekten illā az yiye

Bir gice bir gün yidügin bir öyünde yimeye
Hem şevābından anuñ kendüni maḥrūm ḳomaya

Her kim oruç tutduğından hīḡ murādın bilmeye
Şöyle bil kim ol oruçdan aña aşşı olmaya

575 Nefsine ahr eylemekdr kişi şavmından murd
Bu szi key dileyeler e'ř-şıymu men rd

Abidi a yrid ill murdı bilmed
Tt ki bir ayvn id klli yiyicek bulmad

İlle  drl yimekten şorı şorulmaz- mış
Neadar yiyebilrse ı gnh olmaz- mış

Bir suur bir onuk aşını bir de oru şıyalar
Hı sul olmaz-mış ol yimekten yiyeler

Snnet ehli bir daı snnet var-mış tyalar
irinde gicen suur yimegin yiyeler

580 Enbiynu snnetidr anı terk itmeyeler
Hem şevbı o-mış ı anı unutmayalar

Hem tetvvu ttmaq isteyen daı n'itmek gerek
ır u Dvudu orucını abl etmek gerek

Bir gni ol ttar-mış daı bir gn yir-mış
Y her ayu ortasında  gni ttar- mış

Hem bizm peygmber anı itiyr itmiş-mış
Hem şaabe ulu gii anları ttmış-mış

On ıi on drdi daı on bişinci gnlern
Adını eyym-ı b omış şaabe anlaru

585 Msteabbdur ttalar dşenbe gn penşenbe gn

.....

Dağı cum'a irtesi gün yalıñuz tutmayalar
Hem şahābe eyle dimiş anı unutmayalar

(24b) Dağı zi'l- hicce ayınuñ evvelinde ötüni
Hem dağı muharrem ayınuñ tütalar on gününü

Bunları tutan kişi tamu odından kurtılur
Dağı bir yıllık oruç yirine keffāret olur

Hem teṭavvu' orucun tutmağ murād itse Rasūl
Şa' bān ayı günlerinde çok oruç tutardı ol

590 İllā bir ayuñ günini muttaşıl tutmaz-ıdı
Hıç ramazān ayınuñ ğayrın tamām itmez-ıdı

Bir kişinüñ orucı kalsa anı neyleyedir
Şehr-i zi'l- hiccenüñ ayında kazā eyleyedir

Dağı bir kişi teṭavvu' oruca niyyet kıla
Yā za' if ola yāḥūd evine konuk gele

Yā ziyāret itmege bir dost evine gideler
Yā ziyāfetde yiyecek yimek ikrām ideler

Bunlaruñ gibi maḥalde pes orucı şıyalar
Ya' nī yiyeler anı soñra kazā eyleyeler

Yigirmi birinci bāb ḥacca varmağun sünnetlerin ve edeblerin beyān ider

595 Farz olupdur güci yitenler varup ḥacc ideler
Hem ğaniler mällarını ol yola ḥarc ideler

Māldan maḫşūd odur kim anuñ-ıla yarına
Sa' y ide dünyā çirkinden yunuban arına

Ka‘beye varmağ- imiş yüz qaraları yunması
 Hāk-i rāh ol kim anuñ āsān olur arınması

Āb-ı zemzem-ile yunur kim gide yüzi qarası

Hakğ yolına ger yigirmi kez ġazāya gideler
 Yig durur andan ki bir kez hacc ziyāret ideler

600 Hem aña varanlaruñ cümle günāhı ‘afv olur
 Hem tavāf iden kişi tamu odından kırtılır

(25a) Güci yitenlere ġod vācibdür elbet varalar
 Varup ol dergāhuñ ‘Alī toprağına yüz süreler

Ger güci yiterse mālın iki bölük ideler
 Birin evde kıoya birin ġarc idüben gideler

Sünnet oldur kim ġelāl ola yiyüp ġarc itdüğü
 Tā kıabül ola anuñ ġaccı ziyāret itdüğü

Hıç ticāret itmeye ol ġakğ-ıla bāzār ide
 ġarcını kendü yolına yiyecek mıkđār ide

605 Kimseye borcı var-ısa ödeye andan gide
 Andan incinmiş var-ısa anları rāzı ide

Ne kıadar ġaşmı var-ısa anlar-ıla barışa
 Merġabā eyleye hep gitdüğü vaktın ġörüře

Tevbe kıılup hep günāhından yunuban arına
 Tāhir ol kim varmağ istersin ...

Dostlar- ile ehl-i beytine vedâ‘ ide dimiş
 Hâk Ta‘âlâya tevekkül idüben gide dimiş

El çeküp bu dâr-ı fâniden yakayı gözleye
 Varacak yiri maķâm-ı Muşafâyı gözleye

610 Tâķati yiterse yürüye tavra binmeye
 Kim yayan yür-ise ol ecrini bulmaya

Tüze baküp aç şuşuz yürürken hoş göre anı hâķķ
 Maķşer-ü rûz-i kıyâmet de ‘ivâzı vire

Hem tavar üzre mahmil düzmeyeler yâ nide
 Ol ģanîler tavrını koyup faķîrâne gide

Hem tavar diñlenmek-içün ģâh inüp yürüyeler
 Hem kirâciya kirâsın kesmeyüben vireler

Kendüye ģidmet idenlere eyü söyleyeler
 Hâtırın nökerlerinüñ cümle hoş eyleyeler

615 Hem ģazâ yolına gidenlerde şöyle ideler
 Ya‘nî bu tertîb üzre varup ģazâyâ gideler

(25b) Hem cenâze var-ısa varup namâzın kılalar
 Zıkr ü tâ‘at meclisine ģâzır olalar

Yigirmi üçünci bâb ay ve ģünüşe tıtulduģın beyân ider

Ay ģüneş tıtulıcaķ ģalk bir yire cem‘ olalar
 Bir ‘âlâmetdür anı Hâķ cānibinden bileler

Evvel istiģfâr tevbe eyleyeler Hâlıkā
 Hem taşadduķ eyleyeler ulu kiçi muţlaķa

Pes münādiler çıkup halka nidā eyleyeler
Hem namāz-içün nice kılmağ gerek söyleyeler

620 Yā bir ulu mescid ola cümle anda varalar
Yā bir ulu menzil ola yire cem' olalar

Sünnet oldur kim imām ola birisi kılalar
Hem iki rek' at namāz ola kılanlar bileler

Qırāatı uzun ide hem okuya ihfā- ile
Hem kıyām hem rükū' hem sūcūdını bile

Hem tazarru' eyleyüben hālīka yalvaralar
Zulmeti def' itmeg- içün çok du' ālar kılalar

Yigirmi dördünci bāb istisḩa namāzın beyān ider

Daḩı istisḩa namāzı şöyle olur bileler
İllā cehr-ile okuyup çok du' ālar kılalar

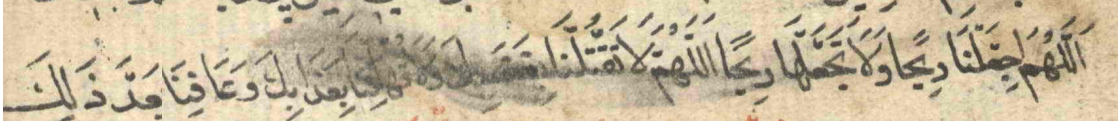
625 Ya' nī yağmur yağmasa pes yir yüzine bileler
Cem' olup bir yire istisḩa namāzın kılalar

Daḩı ṣāliḩ kişilerden anda bile olalar
Zikr ü tesbiḩ eyleyüp ḩaḩḩa du' ālar kılalar

Hem ḡanīler faḩīr olanların şu vere
ḩaḩ Ta' ālā raḩm idüben anlara da şu vere

Her kaçan günden yire yağmur yağadı ol Rasūl
Başını açup göge tutup du' ā kılurdu ol

(26a) Her kaçan kim katı yıl esseydi ol Rasūl
Bu du' āyı diz çöküp okurdu ol

Yigirmi beşinci bâb helâl kesb itmegi beyân ider

630 Farz olupdur her kişi nefs-i kifâfın
Vâcib oldur kim talep eyleyeler bu düzene

Şol kadar olmaya kim dünyāya meşgûl olalar
Hak Ta‘âlā hazretinüñ kullığıdan qalalar

Ya‘nî muhtâç olmayacak deñlü kimse eline
Kesb edeler bâkî ‘ömri şarf ideler Hak yolına

Yigregi mâluñ ğazā mâlı dimişler ey ulu
Birisi dağı ticâret mâlıdır ey bahtlu

İllâ bağında şirâsında yalan olmayadır
Hem terâzu haqq ola kimse haqqı kalmayadır

635 Dağı oldur kim iken añup zirâat ideler
Dağı oldur kim şanâ‘at işleyüp kesb ideler

Zirâ her peygamberün bir dürlü kesbi var- imiş
Şan‘at işleyüben anuñ-ıla dirilürler -imiş

Kesbini her kişiye kılan sebep Allâh -imiş
Şan‘at-ı Âdem atamuzuñ bilür cüllâh- imiş

Şan‘at-ı İdrîsi şorarlarsa ol derzî -imiş
Hazret-i Dâvud şorarlarsa demürçi- imiş

Dağı üç peygamber şorarsak ol ticāri- imiş
 Hāzreti ‘İsā bilūñ na‘lini ol yunād- imiş

640 Dağı İbrāhim Halīlu‘l-lāh ... imiş
 Hāḡ Ta‘ālā ne virürse ... döker- imiş

Hāzret-i Şālīḡ deve güdüp ‘abā işler -imiş
 Hāzret-i Mūsāyı şorarsa ḡoyun güder- imiş

(26b) Hem dağı bizüm peygamber ḡaḡdan vaḡy olmadın
 Ka‘be şehrinde güderdi Cebrā‘il gelmedin

Yigregi kesbün odur kim ekeler biçeler
 Hem ḡoyun ḡutup südin ḡaḡalar içeler

Hāşılından Hāḡḡ yolına hem taşadduḡ ideler
 Hem dağı sünnet durur ḡoyun ḡutanlar güdeler

645 Sünnet oldu her kişiye ḡelāl kesb ideler
 Ümmet olan enbiyānuñ yollarına gideler

Hem dağı tācir olanlar cüst ü çābuk olalar
 Ḳorḡaḡ olanlar bu yolda aşşı itmez bileler

Her metā‘ı üç kez alup tecribe eyleyeler
 Üç kezden aşşı olmaya terk eyleyeler

Bir kişi bāzār iderken araya girmeyeler
 Hāceti olmaduḡı nesneyi arturmayalar

Aşşı itmeyen metā‘ı aluban şatmayalar
 Çünki aşşı itmedi bārī ziyān itmeyeler

Ya‘nî anlaruñ ma‘ aşına sebeb olanlara
Hak Ta‘âlâ rahmet idüp aşşı vire anlara

Hak rızāsın gözede kendü rızāsın kıoya
Dağı bāzār gidicek bu du‘âyı okuya

Allāhümme inni e‘üzü bike mine’ssuķı ve mine’l küfri ve’l kusuk

Hem dağı sünnet durur bayağı muhayyer ideler
Şüpheli bāzār-ısa anı yine döndüreler

Hem dağı bāzār iderken katillik itmeyeler
Va‘de -ile nesne alsa anı unutmayalar

665 Bir metā‘ı alıcaķ nakd akçe-y-ıla alalar
Viresiye satmağūñ çokdur şevābı bileler

Dağı borçluyı zebūn itmeye mühlet viredir
Hak Ta‘âlādan ümīz var ki eline geydüredir

Ger havāle-ıla anı kabūl eyleyeler
Ger güci yitse faķır olana bağışlayalar

Bir metā‘ı alup aña nesne halı itmeyeler
Ölçü-y-ile alduğını tartu-ıla şatmayalar

Ya‘nî ayru alduğını yine ayru şatalar
Tartu-ıla alduğını tartu-ıla şatalar

670 Dağı sünnetdür ki hācet ola ödünç alalar
İllā anı tīz ödemek niyyetinde olalar

(27b) Ol nice kişiyeye ola farz itmege lāyık ola
Vaķt hācet olıcaķ bir kimseden ödünç ala

Biri oldur kim za' if ola güci yetmeyedir
Biri oldur kim ola kimse kefen itmeyedir

Biri oldur evlenüp şer' i-y-ile kâbin itmege
Gerdanına halka-i gerdüni takup birmege

Bunların gibi maḥalde aluban deyn idedir
Ḥaḳ Ta'ālā ödemege anı yardım idedir

675 Kişi ödünç virdügi yirden hedāye almaya
Çok şevābından anuñ azı-y-la maḥrūm qalmaya

Key ḥazar eylemeyeler borcu çok itmeyeler
Aluban uş uş-ıla itini incitmeyeler

Yā varup rehīn alup intifa' itmeyeler
Yā varup tiz isteyüp anı incitmeyeler

Hem sünnet durur bāzāra kendü varadır
Hem eli-y-ile ḥācet olanı alup getüredir

Yaluñuz yinür metā'ı aluban şatmayalar
Hem daḥı katı zebān-ıla bāzārı itmeyeler

680 Hem daḥı tācir olan dāyim taşadduḳ ideler
Ḥīle söz yā hile-ile hīç revā görmeyeler

Pes ribā iden kişileruñ günāhı çok olur
Neḳadar ḥayr itse ḥayrından günāhı çok olur

Her biri sāyir günāhlarca ola yitmiş ḳadar
Eñ az olan anası-y-ıla zinā itmiş ḳadar

Hem ribāya virilen aḳçeye tanuḳ olmaya
Key şaḳına bile ḳaḏī meclisine gelmeye

Haḳdan isterse berekāt hīç hıyānet itmeye
Hem ğazā mālından uğrulayan alup gitmeye

685 Hem daḥı zālīm kişiden nesne şatun almaya
Hem ḥarāmiden daḥı illā meger kim bilmeye

(28a) Ger hıyānet yā cināyet ide dāyim bir kişi
Nesne şatun almağıl andan āyā uşlu kişi

Daḥı şol kesb ḥayātından ḥazar eyleyeler
Anlaruñ gibi şanāyi‘den güzer eyleyeler

İyt ü ḳuş behāsi- içün ... alır
Fāḥişe ‘avratlar hem güzel oğlān ücreti

Zorba zoḥoḳḳa bazı ırlayıcı çalıcı
Kāhin ve remmāl sāḥir falcı vü ḳan alıcı

690 Bir kişi ḳoçın vire yā ayḳırın ücret ala
Yā şehādet itmege bir kişi ücretle gele

Bunlara kesb ḥayātıdur dimişler ay aḥı
Kimseye ücretle itmegil şefā‘at hem daḥı

Yigirmi altıncı bāb yiyecegüñ sünnetlerin beyān ider

Yimek içmek ‘ilmini evvel kişi taḳdīm ide
‘İlmi aydandur dimişler anı key ... ide

Farz olupdur kim kifāyet idecek degilse
Her ta‘āmı az yiye çok yiyüp isrāf itmeye

İştihâsı var-iken dağı kişinüñ turadır
Dağı buğday itmegine arpa qarışduradır

695 Bir hadîş içinde rāviler rivāyet eylemiş
Şeri' atü'l- islām içinde dağı anı söylemiş

Berekāt üç nesnede vardur dimiş andan çāre
Biri oldur viresiye nesne şatup viredir

Biri oldur kim ödünç isteyene bulınalar
Biri oldur kim arpayı buğdaya qarışduralar

Bir gün oruç tutuban bir gün yir-imiş ol ḥabīb
Yiyicek iki öyünde bir yir-imiş ol ṭabīb

Dağı sünnetdür ki onı almadın yiyeler
Ümmet oldur işidüp iş bu söz uyalar

(28b) 700 Hāzreti peygamber anı hiç kepeksüz yimemiş
Dağı buğdayuñ tozını toprağını yumamış

Hem anuñçün tozın anuñ yumadın ügüdedir
Tozını yurlarsa anuñ bereketi gidedir

Dağı etmegüñ hamırın key kattı yuğuralar
Hem dağı külçelerin anuñ küçürek kılmaya

Hem dağı bid'at dimişlerdür unı elemegi
Dağı çok buğday yimegi hem tovinca yimegi

Sünnet oldur kim hiç anı eleg-ile almaya
Dağı arpa katmayınca hem tovinca yimeye

- 705 H  zreti peyg  mber arpa etmegini yir- idi
 G  h arpa unına buğday unın   atar- idi
- Hem yimegi gicede g  nd  z   adar yimeyeler
 Ya‘n   gice   y  ninde yiyecek az yiyeler
- G  nde iki kez yimegi bile ‘  det itmeye
 El-ile   arta   avar-ıla anı   g  dmeye
- Gice g  nd  z ete yağluya m  d  vim olmaya
 Nefse   asvet vir  r ol yiged  r mur  d  n bulmaya
- Ya‘n   nesne- ile nefisini sem  rtmeye
 H  k Ta‘  l   h  zretinden   albini devr itmeye
- 710   ırk g  ne dek etden ve yağdan riy  zet itmeye
 H  l  k  n   az   eyler insanu   anı unutmaya
- Hem   a‘  ma p  r olanlar ibtid   eyleyeler
 Hem dağı ş  lih ki  iler m  tta   iler yiyeler
- Yimek   ninde son  nda ellerini yuyalar
 Hem yimege   unıca   All  h’ı z  kr eyleyeler
- S  nnet oldur kim lokma-ı evvelde bismi’ll  h diye
 Lokma ş  yında bismi’ll  hi’r-ra  m  ni’r-ra    m
- Hem bereket vire dimi   ol kerim ol ra  im
 Diye    inci de bismi’ll  hi’r- ra  m  ni’r- ra    m
- (29a) 715 Evvelinde unıdursa ortasında o  uya
 Dağı bismi’ll  h fi evvelih   ve   h  ri diye

Dimeye bismi'llâhi ol kişi ħarām nesneye
Hem şoñında ħamd idüp el-ħamdüli'llâh dimeye

Hem dağı peygamber adlu kişi-y-ile oladır
Hem dağı 'ilm ehli kişi biledir

Şofraya kişi yiyecek deñlü etmegi kıoya
Ya' nî artuğ toğrayup döküp isrâf itmeye

Sünnet oldur etmegi bıçağ-ıla kesmeyeler
Hem ri' âyet ideler ayağ-ıla başmayalar

720 Hem ta'âmı sünnet oldur kim yir üzre kıoyalar
Dökülürse ufanuğın diyüşüreler

Sini begler tavrıdur sofra 'araplar tavrıdur
Dağı mendilden yimek bil kim 'acemler tavrıdur

Dağı altun u gümişden yiyecek yimek ħarām
Dağı bakır kıab dağı tuç mekruhdur îlām

Hem toprak çanağlar ol şevābı çoğ-imiş
İllā şol ufağ çanağlarda bereket yoğ-imiş

Hem ta'âmı yiyecek kişiye iletmeyeler
Turduğı yirde vere elleri-y-ile...

725 Hem yimekde kişi kıatı tevāzu'-ıla tura
Çıkıara ayakkıabını diz çöküben otura

Ayağı üzre tırurken hem yürürken yimeye
Söyketüp yatup yâĥüd bir nesneye tayanmaya

Sünnet oldur her ta'âmı sağ eli birle yiye
Hâcet olduğda şol eli-y-ile yardım ala

Etmegi hem sağ eli-y-ile tutar- imiş Muştafâ
Şol elinde kavunu tutar imiş ol bâ şafâ

Sünnet oldur loğmayı üç barmağı-y-ıla sıgar
Hem yidüğden soñra barmaqlarını yalayalar

(29b)730 Hem katı aç olmayınca yiyecek yimeyeler
İştihâ bâkî- iken çok yimeyeler koyalar

Bir cemâ' at yiyecek yirken biri tiz tırmaya
Çevre yaña bakmaya hem başını kaldurmaya

Bir nice kişi yiyüp biri bakup tırmaya
Hizmet- üçün kimseyi hiç ayağın turgurmaya

Yimegi ortaya koyup gayrı iş tutmayalar
Sufreyi kaldurmayınca tağılup gitmeyeler

Hem ta'âm üstünde korkulu hayal söylemeye
Yâ cehennem yâ ölümden nesne zıkr eylemeye

735 Loğmayı büyük idüben ağzına çok şokmaya
Hem dahı yimek yiyenüñ loğmasına bakmaya

Çeyneyüp hal itmeyince loğmayı yutmayalar
Çeynedüğün yutmayınca bir dahı şokmayalar

Hem yimek yiyen kişi ağzın katı açmayadır
İve ive yiyüben yiryüzine çapmayadır

Eyü yatlu her ta'âmı yirmeyeler yiyeler
İllâ tuzlu yâhûd koğmış ola anı koyalar

İssi-iken yimeyeler dağı üfürmeyeler
Dağı şol nesne zarar ider anı yimeyeler

740 İtmegi yir yüzine isrâf eyleyüp tağıtmaya
Berekât andan gider dimiş anı unutmaya

Ne kadar aç olur- ise âdâbı terk itmeye
Yimek-içün kimsenüñ hatırcuğın acıtmaya

Hem ta'âm üstünde âdem gelse men' itmeyeler
Zirâ kim haqqı nazar var anı unutmayalar

Bir kişi yimegin iki kişiden men' itmeye
İki kişi yiyecegin üç kişiden tutmaya

Üç kişi yiyeceğini dört kişiye viredir
Dört kişi yiyecegin sekiz kişi toyuradır

(30a) 745 Sünnet oldur dürlü dürlü çok yimek yimeyeler
Ya'nî bir dürlü yimegle iktifâ eyleyeler

Toyduğundan soñra kişi yiyecek yimek harâm
Şol helâl olana yigregdür kıllalar ihtimâm

Sufrede ilkin tereler sebzeler komağ mubâh
'Ağla nâfi' dür ki tatlılar yiyeler her şabâh

Sünnet oldur kim ta'âma tuz-ıla başlayalar
Hem aña 'izzet kıllalar katı hor tutmayalar

Dağı etmek üstine et toğrayup yimeyeler
Hem yirken ellerini etege silmeyeler

750 Hem dağı yiyeceğün üstini şoyup yimeye
Bereket üstündedür dimiş anı unutmaya

Yağlı nesne yise ağzın yumayınca kıomaya
Et kokuşu var -iken hem yatup uyumaya

Sünnet oldur kim yimeğden sonra ellerin yuya
Dağı dişlerin hilâl ide hem ağzın yaykaya

Nar-ıla yılğun ağacı kıurıyınca hem kıamış
Bunlar-ıla dişlerini kıurdamayalar dimiş

Hem dağı mersün ağacı hem süpürge çöp-ile
Pes hilâl itmeye dimiş dişlerin bunlar-ıla

755 Hem ta'âm ardınca kılalar iki rek'at namâz
Zıkr ü şükr eyleyeler ol haqqâ kılalar niyâz

Konuk olan kışı evden nesne dilemeyedir
İllâ tuz gibi şu gibi anları dileyedir

Hem konuk issi konuğa loğmayı teklîf ide
Hem dağı hâcet olanı vara göre

Hem ta'âm ardınca ihlâş okuya eyide du'â
Hem du'âsında ta'âm ıssını hayr-ıla aña

Faşl-ı ba'zı ta'âmuñ fâidelerin beyân ider

(30b) Et yimek gözün kıulağün kıuvetini arturur
Hem dimâğı tâze eyler cima' hem kıuvvet virür

- 760 Etlerüñ yigregi arka etidür hem kol eti
Hem koyun ola semüz ola unutmayalar anı
- Hażreti peygamber etlerden koyun sever- idi
Hem dahı pâçâ dahı bağrını etüni yir- idi
- Dahı mercimek severdi hem kabak çorbasını
Hem dahı şuyuñ içerdi şovuğın tatlusını
- Koğulı nesne getürseler koğulardı Rasûl
Dahı tatlular getürseler yir-idi ol Rasûl
- Hem dahı herse yimek emr eylemişdi Cebrâ'il
Anı yirdi kırk kişi kuvvetini bulurdi ol
- 765 Bal-ıla çörek otı bil kim devâdur hasteye
Bunları unutmaya her kim şifâsın isteye
- Bir hadîs içinde şöyle buyurmuş anı bile
Üç şabâh bal yalaya ulu belâdan kurtıla
- Kuru üzüm âdemi sağ eyler balgam keser
Dahı ağızı koğısını beñzi hem gökçek ider
- Hem kurı üzüm yiyenler anı dâne dâne yiyeler
Hem çekirdeğ-ile anı bile yimeyeler
- Hem dahı dimiş yiyenler anı tek tek yiyedir
Ol yimiş yiyenler tek tek ... itmeyedir
- 770 Hoş gelürdi Hażret-i peygambere birkaç yimiş
Kavun üzüm hep ruṭab hem birisi hurma- imiş

Südlü aş yigdür ise albi fera eyler dimiş
 Daı şol yimiş durur anu adı ayva- imiş

Yüklü ‘avrat ayva yise olı ulı oladır
 Daı ora kişiler yise bahār oladır

Hem yimiş vatı olıca evvelinde o yiye
 Āhirinde evvelinde yidüginde az yiye

(31a) Yaş abak yimek dimāgu uvvetini arturur
 Beynini hem semrüdür hem ala ol uvvet verir

775 Hem daı üç nesne var cismi fera eyler bular
 Biri yumşa tuz biri süd biri gökcek ...

Bir kişi gül yiyleyüp ol dem řalavāt viredir
 a Ta‘ālānu abībinden řefā‘at güdedir

Bir adīs iinde peygamber ikāyet eylemiş
 şeri‘atü’l- islām iinde oş rivāyet eylemiş

Bir kişi gül yiyleye baka řalavāt virmeye
 Ol cefā itmiş durur baka anı az görmeye

Mü’mın olanlar Rasūlullāh yidügin yiyeler
 Hem anu sevdüünü bizde severüz diyeler

780 Sünnet oldur kim bakır apdan yimek yimeyeler
 Daı altun yā gümüş yā tu ap tıtmayalar

Bir kişi bir yire varsa şoanından yiyedir
 Ta ki ol yirü havāsından zarar olmayadır

Hem daḥı otlarda badıncan aşı yirdi Rasûl
Hem devâ -içün diyü yise devâdur dirdi evvel

Hem daḥı rencdür diyü yirse anı renc oladır
Ya' nî Allâh'dan nice isterse eyle buladır

Ḥızır la İlyās ta' âmidur dimiş kerefüs otı
Hem anı yiyen kişiler zîrek ola key katı

785 Daḥı ḳalbi şâḳi eyler hem cilâ virür dile
Hem cünunı giderür daḥı cüzâm renc-ile

Hem daḥı toprak yimek meñzi şarardur ey aḥı
Hem daḥı yürek şişürür ḳıl ḥazar andan daḥı

Bir kişi toprak yimegi dâyim ' âdet idedir
Kendü nefsinüñ helâkına mu' âvin oladır

Ḳavuna şudur dimişler hem ta' âmdur hem yimiş
Anda uçmaḳdan daḥı bir ḳatre şu vardur dimiş

(31b) Hem anar içinde vardur dâne cennet dimiş
Şaḳına yirken düşürmeyeler andan dimiş

790 Daḥı ḳavun yiyenüñ beñzi firâcı hoş ola
Besmele-y-ile yirse yitmiş dürlü rencden ḳurtıla

Hem daḥı baş ağrısı gider bili kuvvet bulur
Hem daḥı ḳarnı ḳavuḒı arınur vus' at bulur

Hem ta' âma iştiḥâ virür şuşuzluḒ ḳandurur
Hem ḳarın ḳurdın ḳırar daḥı ḥarâret söndürür

Hem anı yiyen kimesne ağzı hoşusı gider
Hem yiyen kişilerün karnında ol tesbîh ider

Dağı cennetde ne deñlü var-ise anda yimiş
Her birinde anda kavun lezzetinden var- imiş

795 Bileler kavun yimekte fāyide çokdur katı
Evvelā şatun alurken okuya bu āyeti

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm innel bakara teşābehe 'aleynā, ve innā
in şāallāhu le muhtedūn (muhtedūne).

Fāyide çokdur anı kavun yiyenler tıyalar
Besmele-y-ile keseler bu āyeti okuyalar

fe zebelhūhā ve mā kādū yef' alūn(yef' alūne).

Kuz-ıla peyniri ayru yir-ise ola dimiş
İllā ikisin katup yir-ise devā ola dimiş

Şarımşak şogan yiyenler bişüreler yiyeler
Yāḥūd üstine kerefūs otı bulup yiyeler

Zīrā anlaruñ hoşısına melek gelmez- imiş
Üstine kerefūs olıcağ hoşusı olmaz- imiş

800 Sünnet oldur kim hıyārı tuz-ıla ay mu'teber
Hem kozı ḥurmā-ıla yiye dimiş andan haber

Bir kişi turfanda görse öpe gözine süre
Hem dağı ma'sūm oğlancuqlara vire

(32a) Ḥamd idüp Allāh'a ḥayr-ıla şenālar ideler
Sünnet oldur kim şahābe yollarına gideler

Hergiz turp yimek diler peygamber zıkr idedir
Tā ki ol yiyen kişiden hoşusı tiz gidedir

Hem dahı encir yimek kalbi rakik eyler katı
Hem dahı yiyen kişi görmeye kulunç zahmeti

805 Tomalan mantar suyu ‘ayn-ı şifadur ‘aynuña
İllā hācet olmayıcağ hiç elem ‘aynuña

Hzreti Ebu Hureyre anuñ suyun şıkar- imiş
Gözüne sürme yirine ol suyu çeker -imiş

Yigirmi yidinci bāb şu içmegün sünnetlerin beyān ider

Sünnet oldur şu içenler sağ eli-y-ile tutalar
İçecek kap olmayacak hem eli-y-ile içeler

Dahı şu içen kişiler süze süze içeler
Üç nefesde içmegi sünnet dimüşdür niceler

Evvelā Allāh adını zıkr idüben başlaya
Şerri şeytāndan ikincide te‘avvuz eyleye

810 Hem üçüncide şifā olmağı haqdan dileye
Her birinüñ āhirinde hālīka hamd eyleye

Her ki bu sünnetleri idüp ri‘āyetle içe şu
Şu içen kişilerün karnında tesbiḥ ide şu

Dahı şu içen kişiler şuya üfürmeyeler
Otururken içeler hem ayağın tırmayalar

İllā zemzem şuyını örü tırmayalar
Hem mübarek şudur anı üstlerine saçalar

Dağı ābdest artuğın içmek devādur ay ağı
Hem develer içdüğü şu -imiş bir dağı

815 Bir kişi şu dileye evvel aña şu vireler
Dağı andan soñra kendü nefisini şu viredir

(32b) Bir kişinüñ artuğın içmek dağı evlā-imiş
Kendüden ulu kişinüñ oldağı ulı -imiş

Açmaya ağzın uruban aķar şuya tırur şudan
Dağı çanaķ gerü giden açuķ tırur şudan

Key şakınalar bakır kaptan şu içmeyeler
Dağı altun yā gümüş tuç kap tutmayalar

Yigregi kapañ ağaçdur dağı topraķdur dimiş
İbn-i ‘Abbās illā şuyı şırçadan içer- imiş

820 Şişe içinden içer -imiş anuñ-içün ol anı
Zirā taşından görürdi her içinde olanı

Nefsine nāfi‘ olan nesneyi unutmayalar
Hem şabāħdan yiyeler açla şu içmeyeler

Kanda eyü şu var ise bulalar söyleyeler
Şol şovuk tatlu şularu ihtiyār eyleyeler

Zirā peygamber severdi şularuñ tatlusını
O bilürdi her şunuñ eyüsini yanlusını

Şu kabını örteler gice açuķ kōmayalar
Dağı şu olan tulumuñ ağzını bağlayalar

825 Kõkulu nesne gelürse aluban kõkulaya
 Dağı zemzem şuyı virseler içe redd itmeye

Şükr-i minnet eyleyüp şu kabını elden koya
 İçdüğinden şöıra şuyı bu du‘âyı okuya

Elhamdülillahillezi ce‘alel mae ‘azben fūrāten biraḥmetihi ve lem
 mecalhümliḥan ücācen bizunubina.

Bir kişinüñ çok günāhı olsa ol neyleyedir
 Vāde ol Allāh yolına şakilik eyleyedir

Yigirmi sekizinci bāb giyecek geymek sünnetlerin beyān ider

Sünnet oldur her libāsı sağ yanından giyeler
 Çıkarıcağ illā anı soldan başlayalar

(33a) Evvelā Ādem atamız geymiş- imiş gönlegi
 Anuñ-içün gönlek oldı her libāsuñ yigregi

830 Tuyuķı üstünde ola gönleginüñ etegi
 Hem bileklerine varınca ola gönlek bigi

Hem bizüm peygamberünde eyle- imiş gönlegi
 İllā barmağları ucunda-imiş gönlek bigi

Hem dağı iç tonı geymek müsteḥabdur ay ata
 Ol dağı yigrek dimişler hem ere hem ‘avrata

Şöyle ol Ḥalīlu‘l-lāh anı geymiş-imiş
 Anı görenler aña sünnetdür dimiş-imiş

Hem Ḥüseyn-ile Ḥasan iç tonı giyerler-imiş
 Şuya giricek anuñla bile girerler-imiş

835 Hem libāsuñ bid‘ atı vardur anı bilmek gerek
Hem yiñi dahı ... kışarak kılmak gerek

Kışsa geymek arı geymek dahı sünnetdendür
Hem aru geymek kişinüñ ğayğusını giderür

Giceler içre dimişler aķ geyisi hoş olur
Hem yeşil ʔonlara bakmak göz nūrını arturur

Hem Rasūlullāh yeşil ʔonlar geyerdi ʔasına
Gāh ʔaralar ʔarınur gāh aķ geyerdi başına

Dahı sünnetdür erenler başına dülbend geye
Hem iki baĝrın arasında ʔaylasān geye

840 Sünnet oldur şuf geyeler hem ‘abālar geyeler
Hem muraķķa‘ giyeler ya‘nī ʔonı yamayalar

Bil ‘abāyı ol Süleymānı yeni geymiş- imiş
Görün ol sulṭānı mişkinlere öğretmiş- imiş

Güci yiten kişiler rūşenī ʔonlar geyeler
Ķatı eyü ʔatı gem mekrūh durur geymeyeler

Mü’min izhār itmek -içün eyü ʔonlar geyeler
Hīç musevver yā mūnaķķaş ʔonları geymeyeler

(33b) Kendü nefsine zarar olan yire varmayalar
Çarşuda maşlaḥat olmayıcaķ oturmayalar

845 Ger oturur ger ise anuñ ḥaķķını ödeyeler
Emr-i ma‘rūf nehī münker ne-y-ise söyleyeler

Dağı şol zulmi çok olan kişiye söyleye
Hem dağı mazlûm olan kişilere yardım eyleye

Hem dağı halkuñ selâmın almağ-ıçün otura
Hem dağı gayrı kişinüñ hacetini bitüre

Bir kişi nesne yavuklısa anı çağırdalar
Yola giden kişilere kulağuzluk ideler

Hem dağı gözsüz olanlara kulağuz olalar
Ya' nî anuñ şol elini sağ eline alalar

850 Her ki anuñ elin alup bir adım gide yola
Her adımda bir kul azâd eylemekten yig evlâ

Uğrayıcağ her müsülmâna selâm virmek gerek
Hem yine ayrılıcağ yine selâm virmek gerek

Günde kaç kez bulışurlar- ise yine tekrâr ideler
Yine bir er tolaşursa yine anı söyleye

Biliş olsun yâd olsun her kişiye vireler
Hem dile söyleyeler halka iştdüreler

Dağı küççüğe büyüğe oturana turana
Dağı hem ata binene yayan yöriyene

855 Yigrek oldur halk selâm virmezden gidene vireler
Hem selâmdan soñra turup merhabâ eyleyeler

Her kaçan kim iki âdem bir araya kavuşa
Sünnet oldur kim ikisi birbiriyle görüşe

Hasılı hep birbiriyle şorışup söyleşeler
Dağı iki elleriyle merhabâ eyleyeler

Birbirine el şunıcağ biri tiz çekmeyedir
Hem dağı iki üç-ile merhabâ itmeyedir

(34a) Hem seferden geleni koca velî öpmeyedir
Hem dağı katı egilmeye hem dağı diz çökmeyedir

860 Hem dağı gâyet selâmın şâhibine vireler
Bir emânetdür anı tiz issine degürelər

Yigrek oldur hem selâmı tamâm eyleyeler
Raḥmetu'llâh berekâtı biylece söyleyeler

Hem virenler hem alanlar bilince söyleyeler
Ger dinlerlerse şevâbı eksük tıyalar

Hem selâmı aşinâ kişiye taḥşîş etmeye
Âyet-i eṣrâṭı sâ' atdur anı unutmaya

Barmağ-ıla eli-ile hiç selâm virmeyeler
Ol Yahūdîler selâmıdur dağı nazar eyleyeler

865 Hem dağı ḥâtûn kişilere selâm virmeyeler
İllâ kim ḥâtûn kişilere virse anı alalar

Yigrek oldur kim kitâbiye selâm virmeyeler
Uğrayıcağ yolda hem dīvâr qaşırlayalar

İllâ zimmîler selâm virseler anı alalar
Ve 'aleyna diyeler hiç dağı söylemeyeler

Yā müsülmān arasında kāfır olsa nideler
Vireler mü'min selāmın cümleye 'ām ideler

Kişi kendü evine varsa dimiş vire selām
Kimse bulmazsa evinde virecek budur selām

Es-selāmu 'aleyna ve alā 'ibādillāhi's-şāliḥīn

870 Zīrā Allāhuñ selāmın isteyelen bulur- imiş
Kimse almazsa ferishteler gelür alır -imiş

Daḥı zimmīye selām virmek dileyen neyleye
Ol kadar cānız dimişler bu kelāmı söyleye

Es-selāmu 'alā meni't-tebe'a'l huda

(34b) Daḥı sünnetdür kaçan kim dostlarını göreler
Merḥabā beg keyf-i aşbāhtum diyeler şoralar

Otuz birinci bāb sefer itmek sünnetlerin beyān eyler

Bir kişi kim ol sefer itmeg-içün niyyet kıılır
Bil anuñ emri Haḥḥuñ 'avni rızāsında olur

Hoş ğanimetdür sefer itmek unutmaya anı
Kişinüñ şıḥḥat bulur dīni dimişler hem teni

875 Dīnine yiri münāsib olmayan nitmek gerek
Ol rızāyı haḥḥ-içün terk-i diyār itmek gerek

Haḥ rızası-çün gide ol bir daḥı yire vara
Yarın ol koñşı oladır ḥazreti peygambere

Çıkmadın evden iki rek' at namāz kıla dimiş
Hem seferden gelicegez de anı kıla dimiş

Hem daḥı ayuñ günüñ sa' dini gözederler
Ya' nî daḥı ayuñ günüñ evvelinde gideler

Hem sefer eyleyecek kötüler beyān itmiş ne gün
Çıkalar düşenbe gün yāḥūd çıka pencesne gün

880 Çık mazdı ay āḥirinde 'ale'l- murtaḏā
Daḥı 'aḳrep burcına varsa virmezdi rıḏā

Ayuñ āḥir dört güninde hiç sefer itmeyeler
Hem daḥı tezvīc idenler nikāḥ itmeyeler

Yol eri olan kişiler yol yarağın kılalar
Ya' nî hep ḥācet olanı alalar götüreler

Ṭasını ṭarāğını hem ignesini bizini
İpini ipligini hem daḥı çuvalduzını

Hem daḥı kılıç kuşānup başına dülbend giye
Ṭaşra çıktuğı vaktın bu du'āyı okuya

Bismi'llāhi ve amentü billāhi ve tevekkeltü 'alellāhi velā ḥavle velā
ḳuvvete illā billahil 'aliyyil 'aẓīm.

(35a) 885 Dostları-y-ıla ehl-i beyt-ile vedā' eyleyedir
Daḥı andan soñra bu sūreyi okuyadır

Evvel ḳul yā eyyūhel kāfirūn ve ṣaniyen iḥlāṣ ve mu' avvezeteyn ve
fātiḥatü'l- kitāb.

Besmeleyle başlaya her kişi kim ata biner
Besmeleyle binmeyenün ardına şeytân biner

Binicek at üstine el-ğamdüli'l-lâh diyeler
Yürüyüp gidicek bu âyeti okuyalar

Subhanellezi şehharalena haza ve mâ kunnâ lehu muğrinine ve innâ
ilâ rabbînâ lemungalibün.

Tağatı olmayıcağ bir tavara yük urmaya
Hem dağı bir at üzre üç kişi bindürmeye

Dağı at üstinde binüp söyleşüp тұrmayalar
Hem dağı ata binicek yolda uyumayalar

890 Hem ħaberde şöyle demiş er-rafiğ-i şumâ eṭ-ṭarîğ
Ba'zılar şöyle buyurmuşdur ...ħaber ...

Sünnet oldur kim seferde bir nice yoldaş ola
Ara yırd bir ulusı қаланına baş ola

Ol kişi 'âlim ola kâmil ola 'âqıl ola
Ta ki bunlar dağı anuñ emr-ile 'alâ ola

Uluları her ne ki buyursa aña uymalar
Hem ta'âmı müsteħabdur bir arada yiyeler

Yoldaş oldur bir birine yolda yardım ideler
Hem za'if yoldaş olursa gideler

895 Gâh olurdı Gâh gedüben ardınca giderdi Rasûl
Yolda yorulmuşlar hem destigîr olurdı ol

Azıġı artuġ olursa yoldaşına viredir
Artuġ atı var-ısa hem atına bindüredir

İsteyicek var olanı vireler toġmayalar
Hatır-içün hem mübâhatden inâd itmeyeler

(35b) Göñül avlâmaġ-içün hem güleler oynayalar
Gider-iken bir birinüñ göñlini egleyeler

Şol günâhı olmayacak sözleri söyleyeler
Gâh lâîfe gâh hikâyet ideler ırlayalar

900 Yol yañılsalar dirilüp meşveret eyleyeler
Yol iki olursa sağın ihtiyâr eyleyeler

Dağı yüksek yire çıksa anda tekbîr ideler
Dağı alçak yire inse anda tesbîh ideler

Şeri' atü'l- islâm içinde bunda bir söz söylemiş
Haġ Rasûlinüñ hadîşinden rivâyet eylemiş

Gün batarken sâhil-i deryâda kim tekbîr ide
Ol deñiz şuyınca aña Haġķ şevâb taġdîr ide

Hem dimişler ata binen kişi Qur'ân oġuya
Hem dağı iş işleyenüñ dili tesbîh eyleye

905 İşi olmayup oturanlar du'âlar kılalar
Bir nefes olmaya kim Haġķ tâ'atinden ħalalar

Hem Rasûlullâh seferde çok du'â kılar-ıdı
Yâ adûdan ħavf kılursa bunu oġur-ıdı

Allâhümme inna nec'alüke fi nuġûrihim. Ve ne'üzü bike min

şurūrihim.

Yim yimek üçün olursa arķun arķun gideler
Yolda bunlar ķıt ola tiz giķmege ĥaced ideler

Hem namāz vaķtında te'ħir itmeyeler ķılalar
Zirā borçdur anı tizcek ödeyüp ķurtılalar

Ķonacaķ vaķtın bir otlu şulu yire varalar
Yüklü olan țavaruñ yükin acil indüreler

910 Kendüler yimezden evveldür at yimiş ķayıralar
Hem daķı muħtāc olan kişiye yimek vireler

Hem oturmadın iki rek'at namāz ķıla dimiş
Bu du'āyı anuñ ardınca ķıla bile dimiş

(36a) Allāhümme enzilnī münzelen mübāraken ve ente ĥayrul münzilīn

Hem imān olmağ-iķün menzilde daķı niyyetleye
Āyet-el- Kürsī bir kez on iki iħlāş oķuya

Hem daķı menhī durur yol üstünde ķonmayalar
Bir araya ķonalar hem yaluñuz ķonmayalar

Hem daķı yoldaşların koyup yaluñuz yatmaya
Hem daķı gice olıcaķ bu du'āyı oķuya

Yā arz Rabbi ve Rabbūke Allāhü e'uzū billāhi min şerrike ve şerri
māfike ve şerri mā Rabbe aleyke ve şerri külli emedin ve esvedin ĥāyyetin ve 'aķrabin
ve min sākinil beledi ve min şerri vālidin ve mā veled.

915 Hem yaluñuz ev iķinde yatmayalar ey aķı
Hem işüñ üstünde yatup ... daķı

Dağı şol ev üzerinde yatmayacak perdesüz
Bir belāya uğraya dimiş ‘āceb degül bu söz

Yā misāfir menziline göçmek ister ol nide
Anda dağı iki rek‘at nāfile kılop gide

Yatduğu yiri selām-ıla ziyāret kıladır
Zīrā her yirde selāmıñ vardur anı bilebilir

Dün içinde hīç sefer ehli yola gitmeyedir
Ger giderse bir birine katı ol itmeyedir

920 Zīrā ciniler gicelerde ādem bigi gelür
Yā haramiler kişiye bilmedin yoldaş olur

Yolda her kim görürse aña yol şormayadır
Dağı kendü varını aña haber virmeyedir

Hem anı mürşid idinüp gitmeye bile yola
Kim bile uğrı şerīki ola yā şeytān ola

Dağı yoldaş olmaya sāhirlere şā‘irlere
Hem dağı çan götürenlere dağı kâhinlere

(36b) Hem melā’ik dağı yoldaş olmaz imiş anlara
Tavarına çañ aşup dağı it uyduranlara

925 Hem müneccimle dimişler gitmeyeler hīç yola
Dağı şol şıgır ki yolda necīs yimiş ola

Hem Rasūlullāh anuñ yimeñ südin dağı
Ya‘nī anı yumayınca şağmayalar ay ağı

Bir kişi bir şehre varsa yañuna pes neyleye
Sağ řelāmet olmağ-içün bu du'āyı okuya

Allāhümme innā neselūke min ḥayri hazihil ḳaryeti ve ḥayrı ehliḥa ve
ne' uzū bike min řerriḥā ve řerri ehliḥā ve řerri māfiḥā.

Bir şehirde ḥākim olmasa aña varmayanlar
Fitne vü ṭā'ün olan yire varup girmeyeler

Ṭā'ün olan yire ḥāricden varup girmeyeler
İllā evvelden muḳīm olsa çıkıp gitmeyeler

930 Bir kişi yād yire varsa şoğanından yiyedir
Tā ki ol yirüñ havāsından zarar degmeyedir

Dünyā taḥşıl itmeg-içün gemiye girmeyeler
İllā yā ḥacca yā ğazāya varmağ-içün gireler

Daḥı kimi yā giricek gözlerin yummayalar
Çevre yaña baḳalar bu āyeti okuyalar

Bismi'llāhi mecrāḥā ve mursāḥā, inne rabbī le ğafūrun raḥīm
(raḥīmun). Ve mā ḳaderüllāhe ḥaḳḳa ḳadriḥi.

Daḥı ḥātūnlar ki üç gūñlük yola niyyet kıla
Yā eri-y-ile gide yā maḥremi bile ola

Hem sefer ehli girü dönmeği te'cīl eyleye
İllā evde armağan isterler anı neyleye

935 Gitmesi āsāndur amma gelmesi müşkildür
Hem sefer oddan dimişler oda yananlar bilür

Pes hedāye sūnnet imiş güci yiten aladır
 ̐orı gelmeye dimişler bâri bir ̐aş oladır

(37a) Yā müsāfir kendü şehrine gelicek neyleye
 Yolda çok tekbîr idüp iş bu kelāmı söyleye

Lā ilāhe illā ente vaḥdehü lā şerîke leh lehülmülkü ve
 lehülḥamdü ve hüve ‘alā külli şey’in ḳadîr.

Hem gelicek gice vaktında eve girmeyedir
 Tā ki evde bir ḳonuk ola anı görmeyedir

Yā ev içi süpürölüp yāḥūd silinmemiş ola
 Yāḥūd evde bulaşuk ḳap ola yunmamış ola

940 Zîrā peygamber zamānında iki er gitdiler
 Hem seferden geldiler gör evlerinde nitdiler

İkiside evlerine gice-ile geldiler
 Her biri ‘avratları-ıla bir er buldılar

Sūnnet oldur kim müsāfir evine gündüz gele
 Yigrek oldur kim yā ğışlık ola yā aḥşām ola

Hem daḥı eve gelicek mescide evvel gele
 Eve varmadın iki rek‘at namāz anda ḳıla

Ehl-i beytine selām-ıla ziyāret eyleye
 Luṭf-ıla yumşaklık-ıla bunlara söz söyleye

945 Ḥazreti peygamber evvel uvācuḳ oğlanlara
 Bolışurdu görışürdi luṭf iderdi anlara

Hem Medīne şehrine varmak dilese Muştafā
Ulu kiçi karşı çıkardı karışup şaf şafā

Kimse kalmazdı şehirde karşı gelür idi vārı
Develer boğazlayup kurbān iderdi her biri

Otuz ikinci bāb uyumağın sünnetlerin beyān ider

Uyumağı ölmege teşbīh ideler ey hoca
Hem vaşiyyet eyleye ger ölmedin gice gice

Her günāha tevbe kılup hālīķı zıkr eyleye
Kimseye borcu var-ise anları fikr eyleye

(37b) 950 Bir kişi yatacak vaktin tahāret ala ol
Ol uyuduğı aña cümle ‘ibādet ola ol

Her kişi niyle uyur-ise anuñla uyanur
Her kişi neyle ölür-ise anuñla dirilür

Yatacak vaktin döşegi üzerine geledir
Döşeginüñ üstünü bir nesle-ile siledir

Hem dahı döşegi katı yumşak olmaya dimiş
Döşegi peygamberün yaprağ-ıymış yā kāmış

Sünnet üzre yatacak vaktin döneler kıbleye
Dahı misvāk eyleyüben bu du‘âyı okuya

Allāhümme sellemtü nefsi ileyke ve veccehtü vechi ileyke Allāhümme
amentü bi kitābikellezi enzelte ve nebiyyikellezi erselte.

955 Evvelā Qur‘ān okuya döşek üzre otura
Zıkr ü tesbīh eyleyüp çok şalavāt getüre

Üç kez ihlâş okuyup ellerine üfüreler
Ellerini gövdesine hem yüzine süreler

Şağ elinüñ üstine yanağını çün koyadır
Hem ta‘avvüz sûresinüñ ikisinde okuyadır

Başını kıbleye karşı yaşduğı üzre koya
Hem dahı tesbîh ve tahmîd eylüyerek uyuya

Sünnet oldur yatduğından soñra söz söylemeye
İllâ şol Allâh- içün olar gele söyleye

960 Bunda maķşûd oldur kim ölümi fikr eyleye
Uyķu ölüm gibidür ölüm yarağın eyleye

Fikr -ide yatduğı vaķtın itdügi ‘ işyânını
Fikr ide irte bulur mı gevdesinde cânını

Olmadın fikr eyleye ‘ işyânınıñ ğufrânını
Fikr -ide ol ķande bulur derdinüñ dermânını

Çünkü uyķudur ölüm ‘ âķıl olanlar bildiler
Ölmemegüñ çâresini uyumayanlar bildiler

(38a) Raķm idüp raķmet ķıla unutmağıl raķmânıñu
Şubķ olunca yatmağıl zıkr eylegil sübhânıñu

965 Bir kişinüñ haķ ķatında ģâceti ola dimiş
Yatacaķ vaķtın döşegi üstine gele dimiş

Oturup hem ve’l-leyli ve’l- şemsü ve’l- isrâ okuya
Hem tahâretle ola hem besmeleyle okuya

Yidi gice birbiri ardınca bunı kıladır
Her ne hâcet diler-ise cümle maqbûl oladır

Uykusından uyanıcağ diñle dahı neyleye
Çok du‘â kılop haqqa iş bu kelâmı söyleye

Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ-şerîke-leh lehül-mülkü ve lehül-hamdü ve hüve
‘ala külli şeyin qadîr. Sübhânallâhi velhamdülillâhi ve lâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber
velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil ‘aliyyil ‘azîm.

Hem iki rek‘ at namâz ol vaqtda her kim kıladır
Her ne hâcet diler-ise cümle maqbûl oladır

970 Dahı uyuyan kişiler şubhdañ yatmayadır
Yatduğı yiri maqâmı kendüden ağılatmayadır

Zîrâ dir ger kim şikâyet eylerimiş bir haqqa
Üstünde üç nesne vâkı‘ olsaydı muṭlaqa

Birisi qan ideler birisi zinâ eyleyeler
Biri oldur şubḥ olunca yatalar uyuyalar

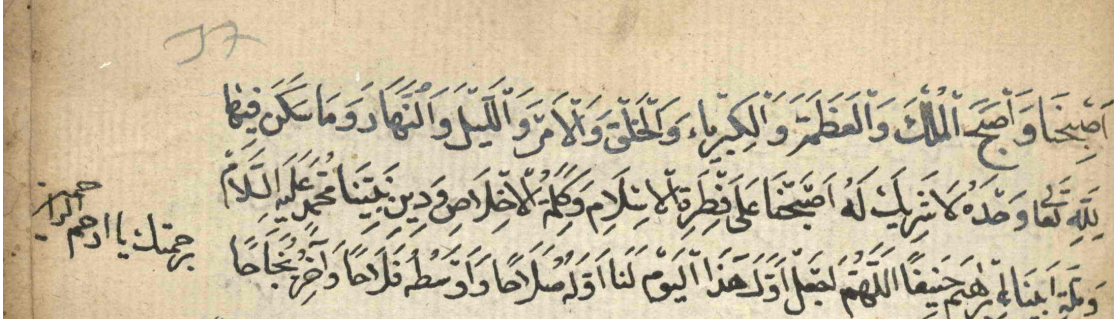
Hem şabâḥ uykusı rızqın men‘ ider-imiş kişinüñ
Rızq şubḥdan virilürmiş erkek hem dişinüñ

Ḥayr-ıla feth eyleyeler evvelini her günüñ
Ḥayr-ıla ḥatm eyleyeler âḥirini hem anuñ

975 Şöyle farz eyleyeler öldiler dirildiler
Şorı şormağa ya‘nî qabr içinde geldiler

Hem merâmı terk idüp hîç kimseye zulm itmeye
Kim helâl ister şabâḥdan bu du‘âyı okuy

(38b)

Gündüz uykusın uyumak sünnet- imiş anlara

Dün içinde tıruban dünle namāz kılanlara

Gün zevāle varmağa az ƣalıcaƣ uyumayalar

Hîç ikindi ƣıçdüginden soñra uyumayalar

Dirseğini yire başın eline ƣordı Rasûl

Şubh namāzından uñuddı ezā çok uyurdu ol

980 Sünnetü'l- ebrâr-imiş dağı teheccüd bileler

Dün içinde turalar bir nice ƣılalar

Bir kişi düşi ƣaber virse diyeler ƣayr ola

Haƣ Ta' ālādan ümîd olur ki ol düş ƣayr ola

Düş görenler düşüni ' ālim kişiyeye diyeler

Olmaya kim cāhile yā ' avrata söyleyeler

Ƙorƣulu düş görseler hîç kimseye dimeyeler

Yatduğı yirden gidüp üçkez döneler turalar

Hem te' avvüz idüp üçkez şol yaña tüküreler

Hem iki rek' at namāz ƣılup şadaƣa vireler

985 Dağı düşi ƣayra yorarlar ƣayr ola dimiş

Ğafil olma şerre yorarlarsa şer ola dimiş

Zîrâ peygamber zamânında bir ‘avrat düş görür
Gördüğü düşü Rasûlullâha varur yorturur

Dir ki hayr ola saña bir kişi ğayipden gelür
Didügi gibi aña bir kişi ğayipden gelür

Yine varur ‘Ömerle hem Ebu Bekir’e şorar
Anlar anuñ düşüni erüñ ölür diyü yorar

(39a) Hem didükleri gibi ol ‘avratuñ eri ölür
Düşü ta‘ bir eyleyenler her ne dirse ol olur

990 Düş görenler her kişiye söylemeye şaklaya
Söyler-ise bârî bir ‘âkil kişiye söyleye

Ṭoğrısı düşüñ seher vaktında görilen durur
Ba‘ zılar dimiş ḥaccıñ vaktında görilen durur

Bir kişi peygamber düşinde görse ḥaḳ durur
Zîrâ kim şeyṭân anuñ şekline girmek ...

Otuz üçünci bâb sözlerüñ sünnetlerin beyân ider

Her kelamuñ yigregi oldur kim az söyleye
Evvelinde her sözüñ Allâh adın zıkr eyleye

Efzal-i ṭâ‘atlaruñ ondur dimişler niceler
Ṭokuzı söylemekdür biri ḥalḳdan kaçalar

995 Bir ḥadiṣ içinde dimiş her belâ gökten iner
Ol söz-ile Ḥaḳ Ta‘âlâ belâyı taḳdîr ider

Sünnet oldur söylemeye yâ katı az söyleye
Söyler –ise emr-i ma‘rûf nehy-i münker eyleye

Her kelāmı evvelā fikr ide andan söyleye
Aşsı olmayanı söylemeye terk eyleye

Rasūlullāh her kaçan demek dilerdi bir sözi
Bir sâ' at fikr ider andan söylerdü ol sözi

Ḥazret-i sıddıķı anuñ-çün ağazına taş almış ol
Çok kelām itmemek-içün anı eyle kılmış ol

1000 Her ki söze başlaya evvel ta' avvüz eyleye
Besmeleyle ḥamd eyleye teşliyye-ile başlaya

Sözi mübhem söyleye hîç nesne mübhem koymaya
Azu öz söyleyedir hem kıatı çok söylemeye

Sözi ödetmeyeler pes ihtisār eyleyeler
Hem lügātüñ efzalıñı ihtiyār eyleyeler

(39b) Sünnet oldur kim ' Arap elfāzını söyleyeler
Hem dimişler cennet ehli ol sözi söyleyeler

Türki-ile farsiden içtināb eyleyeler
Zīrā ṭamu ehli yarın ol dili söyleyeler

1005 Sa'y ide şî'r ü ğazel söylemegi terk eyleye
İllā şol manzūm sözi mevzūn kelāmı söyleye

Zīrā kim sözini gice gice söyler-imiş ol Rasūl
Bir sözi añlayınca bir daḥı dimezdi ol

Gāh olurdı bir sözi tekrār ider -idi ḥabīb
Hem selām virse daḥı üçkez virürdi ol ṭabīb

Her ne söz kim işidürse kimseye söylemeye
Ma' nîsi olmayan sözi kimseye nakl itmeye

Sünnet oldur söyler -iken kimseye sövmeyeler
Kimseye ta' un eyleyüp yüzün gözin egmeyeler

1010 Kimsenün hakkında hîrgiz yaramaz söylemeye
Yâ musâvi eyleyüp yâhûd birin kollamaya

Bir kişinün 'aybını görüp yüzine urmaya
Anı bed- nâm eyleyüben o haberden şormaya

Bir kişiye bir kişinün dârını söylemeye
Halk içinde anı rüsvâ -yı gümân eylemeye

Kimseye ta' an eyleyüben 'aybın izhâr itmeye
Tâ ki anı Tañrı bir derde giriftâr itmeye

'Aybı olan kişilerün her ki gönli ağır idür
Haq anıda ancılayın bir belâya uğradur

1015 Kişinün yüzine karşı medh idüp ögmeyeler
Haq Rasûli bil ki men' itmişdür bileler

Zîrâ peygamber kıomazdı kendüni medh itmege
Halk içinde kendü özini ilden 'alâ dimege

Hem dağı medh eyleyüp aınmayalar fâsıkları
'Arşu kürsi ditrer imiş medh idicek anları

(40a) Fâsıkuñ haşımı Hudâdur gayrı haşımı ol nider
Hem 'azab ider Ta' âlâ her ki ögüp medh ider

Kimseye söz söyler -ise âşikâr söyleye
 Kâtı alçak kâtı yüksek yirlerde söylemeye

1020 Kimse-ile va‘de itse inşâ’llâh diyedir
 Sa‘y ide hem va‘desine hîç yalan itmeyedir

Zîrâ yalancı kişilerden firîştehler kaçar
 Dîni bütün olmaz- imiş her ki yalan and içer

Dağı yalancı kişiler hîç rahmet bulmaya
 Yanına ağzı kokusından melâ’ik gelmeye

Girçeği dirler cihân içre yaramaz çok durur
 İllâ dimişler yalancıdan yaramaz yok durur

Bir kişi oğlancığun avutmağ-ıçün söylese
 Ağlamayadır saña nesne alıvirem dise

1025 Alıvirmese ol âdem aña borçlu kaladır
 Va‘desine ol kişi dağı yalancı oladır

Ba‘zılar dimiş ki üç yirde yalan söyleyeler
 Ol arada söyleyen söze yalan diyeler

Biri cenge varıcağ biri nigâh eyleyicek
 Birisi şulh itmeg-ıçün arada söyleyicek

And içenler Teñriden ğayrıya and içmeyeler
 Şirk-i mahfîdür dimişler bu sözi anılayalar

Ka‘be haqqı-çün dağı oğlum baş-ıçün dimeye
 Dağı yalan yire ve girçek yire and içmeye

1030 Hem dahı aya güne vü şuya and içmeye
 Tapduğum dīn kāfirūñ olsun diyü and içmeye

Bir hayırlu nesneye and içeler vü şıyalar
 Dahı keffâret idüp ol nesneyi işleyeler

Tañrı yaratduğına hîç kimse la‘ net itmeye
 Dahı la‘ net sözini ağızına kimse almaya

(40b) Hîç müsülmân üzerine okumayalar
 Dahı rızkı mālı üzre dimeyeler la‘ neti

Gâh olur la‘ net diyen kişiye ulaşur
 Gâh olur mālına vü rızkına yine tolaşur

1035 La‘ net itse mālına ol berekât bulmaz- imiş
 Anda keffâret olur imiş la‘ nete olmaz -emiş

La‘ nete keffâret itmek isteyen neyleyedir
 La‘ net itdügine ol hayra du‘ âlar eyleyedir

İbn-i ‘Ömer bir kulu haqqında la‘ net eylemiş
 Yine keffâret idüp ol kulu âzâd eylemiş

Bir ulu suç işlese kişi aña neyleyeler
 Hadd öreler aña amma la‘ net okumayalar

Bir kişi laṭīfe eylese çok itmeye
 Kişi kendü ‘izzetin lâğv-ıla eksiltmeye

1040 ... ata kengel kişinüñ hürmetini az ider
 Bir kişi çok söylese ‘izzü vaḳâr andan gider

Pes laṭīfe eylemek vardur kişi oran-ıla
Zīrā peygamber laṭīfe eylemiş yaren-ıla

Bir nice dürlü laṭīfe Ḥaḳ Rasūli eylemiş
Hem tebessüm iderek iş bu kelāmı söylemiş

Yā Ebā Bekr eyt sen mi ulusın yoḥsa ben
Didi kim sensin ulu amma uluyam başta ben

Bir ıarıcuğa dimiş kim ıarı girmez cennete
Ol da anı şandı kım hiç ıarı girmez cennete

1045 Dimek olur cennete varan ıarılar ızı olur
Ya‘nī girmez cennete ıarı giricek ızı olur

Dīn yolından şübhesi var-ise anı söyleye
Vara bir ‘ālim kişiye sora teftiş eyleye

Ulılar öñine varıcaḳ ayağın turalar
Yā edeble diz çöküp ıarşusına oturalar

(41a) Söylemedin şormadın evvel söze destūr-ile
Olmaya kim sözi ıatı söyleye yāḥūd güle

Her sözi kim söyleyeler cānu dilden dīñleye
İrişüp cān semī‘uñ fehm eyleyüben añlaya

1050 Hem daḥı ta‘līm idenler sözi rüşen söyleye
Her kelāmı semī‘uñ fehmine göre söyleye

Şüphelü olan kelāmı döne taḳrīr eyleye
Ger ḥaṭā iderse sözde döne te‘vīl eyleye

Sünnet oldur aḥsuran el-ḥamdüli'llāh diyedir
Vācib ol işiden yerḥamüke'allāh diyedir

Ger iki kez aḥsura yerḥamüke'allāh diyeler
Hem daḥı aḥsuranlar yehdikümü'llāh diyeler

Üç kez aḥsurursa aña hiç cevāb vermeyeler
Yā cevābında ... var diyü söyleyeler

Otuz dördünci bāb ḥulḳ-ıla muşāḥabet sünnetlerin beyān ider

1055 Sünnet oldur çün ... eyleyeler ḥalḳ-ıla
Her kelāmı söyleyeler luṭf-ıla vü ḥulḳ-ıla

Er aña dirler ki sögseler dönüp söylemeye
Kimseye hiç intikām itmege kaçd eylemeye

Daḥı er oldur ki kendü nefsine ḥākīm ola
Er degüldür ol ki nefsi kendüye ḥākīm ola

Bir kişi ḳatı ḳaḳıya ṭura ābdeṣt aladır
Yā oturup yatmağ-ıla ol ğaḳab def eyleyedir

İki kişi küsicek birbiri-y-ile barışalar
Üç güne ḳatlanmayalar buluşup görüşeler

1060 Bir kişi bir kişinüñ 'aybını orta açmaya
Başına bir iş gelicek ḳoyup anı ḳaçmaya

'İzzet ehli kişiler yine 'izzet ḳılalar
Aḳ şaḳallu kişilere ḳatı ḥürmet ḳılalar

(41b) Her kişiye mertebesince ri'āyet idedirler
Kendü miḳdārından artuḳ olsa ifsād idedirler

Hem ziyâret eyleyicek ululardan başlaya
Nesne virmek diler-ise kiçilerden başlaya

Kimsenüñ ardında incindügi sözi söylemeñ
Yüzine dağı utandügi kelâmı eylemeñ

1065 Bir kişinüñ ‘aybını söyleyeler ol şabr ide
Hep günâh anlara vara ğıybet issinden gide

Her libâsı eski yiñi dimeyeler giyeler
Her ta‘âmı eyü yatlu dimeyeler yiyeler

Hem mürüvvet ehline dāyım kişi lutf işleye
Hem dağı suçlu olanuñ suçunu bağışlaya

Hem ta‘âmı hizmet idenlerle bile yiyeler
Ġâyip olan kişiye dağı hisse qoyalar

Hem dağı miskinler-ile bile tura otura
Hem yetim olanları ala yanına götüre

1070 Begler-ile baylar oturup tırmayalar
Baylara ħürmet idüp miskini ħor görmeyeler

Mālı çok kişiye her kim māl-içün ‘izzet kıla
Dīninüñ üçde biri qalup iki hisse gide

Mü’mīn şālīħ göricek güle güle söyleye
Kāfir ü müşrik göricek yüzün agār eyleye

Bir kişinüñ eylüğini görse anı söyleye
Ya‘nī anı añıcaq ħayr-ıla du‘ā eyleye

Göricek fāsıqları fasıķ itme diyü söyleye
Beddu‘ ā eylemeye illā naşīhat eyleye

1075 Göricek zālimleri zulm itme diyü kaçıya
Ya‘nī zulm itme diye illā ki la‘net itmeye

Hem daḥı begler ķapusına yakın olmayalar
Tā ki anlarla cehennemde bile yatmayalar

(42a) Dostlardan armağan gelse anı almak gerek
İllā iki ol ķadar aña ‘ivāz virmek gerek

Otuz bişinci bāb dostluķ sūnnetlerin beyān ider

Dostluķ didükleri ḥalkuñ muḥabbetdür hemān
Cümle mü’mīn ķullara vir gil anı yā müste‘ān

Dostlıķı düşmanlıķı Allāh- içün itmek gerek
Da‘viyi islām iden toĝrı yola gitmek gerek

1080 Hem anuñla perveriş bulur dimişler cān daḥı
Hem anuñla kāmīl olur dīn daḥı īmān daḥı

İki mü’mīn birbirine ḥaķķ-içün vara gele
Sa‘y ide kim düşmanı az ola dostı çok ola

Bu ḥadıṡ-i Muşṡafā dīr diñle kim ne buyurur
Ḥaķ Ta‘ālā ķullarınuñ ḥācetini ķayırur

Dostı çok ķullarından ol geridür utanur
Ya‘nī anlara ‘ādāb itmez ṡamudan ķurtarur

Dostı her kişinüñ kim bunda ne deñlü çok ola
Mertebesi ḥaķ ķatında ol ķadar artuķ ola

1085 Ƙanda ‘ālimler var-ise yoldaş olğıl ay puser
Her kişi kimi severse anuñ-ıla ƙopısar

Ƙanda şālih kişiler var-ise ƙardaş olasın
Nāğāh anlardan ƙıyametde şefā‘at ƙılasın

Sünnet oldur dağı dīn yolunda durup yoldaş ola
Cümlesi birbirine hāldaş ola sırdaş ola

Dīnleri bir dilleri sözleri hem bir ola
Tanışacak söyleşecek yirleri de bir ola

Dağı sünnetdür kişi yoldaşınıñ adın bile
Dağı ol yoldaş olanuñ atası adın bile

1090 Sevmede uşanmada hadden ziyāde itmeye
Ya‘nī evvel sevişüp āhir ƙayuban gitmeye

(42b) Bir kiřinüñ ni‘metin yiye anı fıkı eyleye
Beddu‘ā itmeye aña hayr-ıla zıkr eyleye

Ƙaƙıyup bir kiřinüñ haıurcuğını yıƙmayalar
Az ƙoƙ nesne -içün birbirin incitmeyeler

Hakk- içün olan kelāmı örtmeye söyleyeler
Çünki haƙdur bu sözi hep ihtiyār eyleyeler

Birisi hidmet idicek biri baƙup ıurmaya
Hidmeti hadden ziyāde idüp utandurmaya

1095 Hidmeti birbirine Allāh- içün eyleyeler
Ben ƙoƙ itdüm sen az itdün diyü söylemeyeler

İllâ destursuz evine kimsenüñ varmayalar
Hem icâzet olmayınca içerü girmeyeler

Pes yiyesi yiyecek deñlü kapuda turalar
Kapuya geldi fülân diyü haber götüreler

Ba'zılar dimiş ki dört rek' at namâz kılsa kişi
Ya'nî şol deñlü güyeler koyalar gayrı işi

Birbirini varuban gâh gâh ziyâret idedir
Hem dağı birbirinüñ gönlin ri'âyet idedir

1100 Ger ev issinden icâzet olur-ise gireler
Olmaz-ise döneler gideler incitmeyeler

Dağı kapu delüğinden içerü bakmayalar
Hem dağı başın delükden içerü soğmayalar

Dağı ev issi gelen kişiye hîdmet eyleye
Altına döşek koyuban luğf-ıla söyleye

Mâ hâzardan ne bulunursa yiyecek vireler
'İzzet-ile 'özü-ile anı yine göndüreler

Bir kişiye varalar nesne yimedın gideler
Şuña beñzer tut ki bir ulu ziyâret ideler

1105 Dost dostı varıcak hem eyü tınlar giyeler
Tıbler saçınalar hem tınlarını yuyalar

(43a) Kimsenüñ sözi-y-ile kimse hatırına ırmaya
Ger iderse vara tızcek yine 'özrin dileyeye

Bir kişiye bir kişi hālũñ nedür diyũ şora
Sünnet oldur ol kiřinũñ hâcetini kayıra

Zîrâ şormakdan murâdı halini bilmek durur
Hâcetin kayırmayıcak yüzine gülmek durur

Bir kişi bir mü'minũñ ger hâcetini bitüre
Ol kiřinũñ Tañrı yitmiş hâcetini bitüre

1110 Yolcıya kandan gelür kanda gidersin dimeye
Kişi dost-ıla alup şatmak nikâh eylemeye

Otuz altıncı bâb birbiriyle oturup turmağũñ sünnetlerin beyân ider

Sünnet oldur kim kişi dâyim tahâret kıladır
Hem tahâret itmegi kendüye 'âdet kıladır

Meclise varan kişi hoş hey'et-ile otura
Halk içinde sözi çok söylemeye epsem tura

Ger aña bir kimse haber şorma anı söyleye
Hem sözini gökçek elfâz-ıla tezyîn eyleye

Meclise varan kişi kendü vaqarın gözede
Olmaya bir kişiye söz söyleye dil uzada

1115 Hâcet olmayan sözi söylemeye epsem tura
Kendüden ulu kişilerden aşığı otura

Bir kişiyi kalduruban yirine oturmaya
İki kişi otururken arasına girmeye

Meclise varan kişiler şadıñ gözetmeyeler
Yir bulucağ oturalar ilerü gitmeyeler

İllâ meclis ehli yâ ev issi dirse varalar
Ya‘nî anlar destûr-ıla varalar oturalar

Hâcet-içün bir kişi kalksa yirin şaklayalar
Yirine kendü gelince kimse oturtmayalar

(43b) 1120 ... andan dostlar katı ırak oturmaya
Gölge-ile güneş ortasına kimse oturmaya

Meclis içre kimse mahfî söz söylemeye
Her kişi anı işidüp su‘izan eylemeye

... oldur kim fakîr olanlar-ıla otura
Dağı perhîz ehli dahı ehli ‘ilm-ile tura

Anlar-ıla bile oturanlara rahmet olur
Anlaruñ yüzine bağan kişiler şefkat bulur

Meclis oldur zıkr u tesbîh naşîhat oladır
Meclis ehlinüñ haţasına keffâret oladır

1125 İki mü’min birbirinden küsicek ayrılmaya
İllâ birisi meger kim bir ulu suç işleye

Dost oldur ... itme diyü söyleye
Ger aña tevbe kılursa suçını ‘afv eyleye

Bir kişi haste olıcağ anı varup şoralar
Hem muşîbet ehlinüñ hatırcuğını şoralar

Hem cenâze var-ise varup namâzın kılalar
Hem gâzâya varmadan evveldür anı bileler

Maḥremi olan kişi varup şıla idüp göre
Ėayip olan kişiye kağıd yazuban götüre

1130 Kağıdı yazan kişi üstine toprak şaçalar
Yā yir üstine koyup kendü göndere dimiş niceler

Dağı meclisten giden kişi icāzet dileye
Dağı meclisden gidicek bu du‘āyı oğuya

Sübḥaneke allāhümme ve bi ḥamdike eşhedü enlā ilāhe illā ente
estağfiruke ve etubu ileyk.

Otuz yidinci bāb ḥācet taleb itmegi beyān ider

Mü‘min olan ḥācetini ḥaqqā izhār eyleye
Olmaya kim ḥācetini ḥalkā izhār eyleye

(44a) Kim ḵanā‘at ider-ise ḥaqqına olur ġanī
Cümle ḥalkı aña muḥtāc eyleye dir ol ġanī

Kimde kim yokdur kanā‘at dāyim anlar aç olur
Ol ḵanā‘at ehline onlar yine muḥtāc olur

1135 Pes ḵanā‘at idemeyen kişiler yā neyleye
Ḥācetini vara ol ḥaqqā izhār eyleye

Sünnet oldur kim ṭāharet idüp ābdest alalar
Hem iki rek‘at dağı ḥācet namāzın kıllalar

Āl-i ‘imrān sūresineñ āhirin oğuyalar
Āyete‘l - Kürsī dağı ümmü‘l kitāb oğuyalar

Ḷul ḥuva‘llāhu eḥad hem sūre-i ḵadri dağı
Ḥācetini bir kerīme ‘arz ideler ay ağı

Ṭaṇlacaḡ pençşenbe günü niyyet idüp turalar
Ḥaḡḡa ḡamd idüp Rasūline şalavāt vireler

1140 Varuban bir muttaḡīya sırrını ‘arz eyleye
Anı bulmazsa raḡīm olan kişiye söyleye

Yā güler yüzlü kişiye varalar söyleyeler
Daḡı gökçek yüzlü kişiye suāl eylemeyeler

Ḥāceti maḡbūl olursa şükr ü minnet eyleye
Olmaz-ise döne girü Ḥālīḡa ḡamd eyleye

Daḡı intikām itse ḡatı tevazzu‘ itmeye
Dīninūñ üçde biri ḡalup ikisi gitmeye

Kimseyi iḡsān- içün ḡatı derh eylemeye
Daḡı nesne virmeyenūñ zatını söylemeye

1145 Hem daḡı iḡsān idenler luṭf-ıla söyleyeler
Ol daḡı iḡsān-imiş luṭf-ıla söz söyleyeler

Ya‘nī bir nesne viricek güle güle viredir
Ḥācet-içün kendüye geldüğini hoş göredir

Şükr ide Allāh’a kim kendü dilenci olmadı
Kimsenūñ ḡapusına nesne dileyi gelmedi

(44b) Sünnet oldur her kişi Allāh’a ‘arz eyleyeler
Ḥaḡ Ta‘ālādan ḡayırlusın ṭalep eyleyeler

Bir kişi düşvār işe düş ola yā medyūn ola
Biñ kerre lâ ḡavlü diye kim ol belādan ḡurtıla

Lā ḥavle ve lā kuvvete illā billahi‘l-‘aliyyi‘l-‘azīm

- 1150 Bir kişi bir işe niyyet eylese neyleyedir
Vāde ol ‘ākıl kişiye tanışık eyleyedir

Zīrā peygamber iderdi tanışık aşḥāb-ıla
Bir kişiyle varup onlara tanışık itmek n’ola

Anı daḥı bulmaz-ısa ‘avratına söyleye
Her ne kim söylerse ol sözüñ ḥilāfin işleye

Daḥı tanışmadın evvel istiḥāre kıllalar
Hem iki rek‘ at namāz-ı istiḥāre kıllalar

Hīç baḥıl olanlar-ıla tanışık eylemeye
Hem taşadduk idicek añlara söz söylemeye

- 1155 Cenk yüzinde korkağ-ıla tanışık eylemeye
Hem naṣīḥatda ḥasūdūñ sözini diñlemeye

Her işi kim işleye yumşaklığıyla işleye
Ger iki işi görine evvel kolayın başlaya

Her işe fikr ü firāset idüp andan işleye
Anda kim yokdur şalāḥiyyet anı terk eyleye

Her işe kim başlaya evvel ta‘avvüz eyleye
Ḥaḳ Ta‘ālā her belādan anı emīn eyleye

Daḥı bismi’llāh idi her iş evvelinde kim aña
Şöyle bil kim her işi āsān ide Allāh aña

Otuz sekizinci bāb ziyāfetūñ sünnetlerin beyān ider

1160 Bir kiřinüñ evine hıç kimse konuğ olmaya
Ol kiřinüñ evine hirgiz melâ'ik gelmeye

(45a) Bir kişi Allâh -içün gelen konuğı men' ide
Hağ Ta'âlâ ol kişiden rağmetini men' ide

Ğutı yevmîsi olan konuğ almak gerek
Konuğun rızķı Ğudâdandur anı bilmek gerek

Bir eve konuğ gelürse rızķını tuta gelür
Gidicek ev issinüñ cümle günâhı 'afv olur

Konuğa Ğarc itdügi mâlı şaķına şaymaya
Cânına minnet göre anuñ şevâbın bölmeye

1165 Bir kişi hep mâlını vire konuğa Ğarc ide
Aña isrâf dimeye vire konuğa Ğarc ide

Konuğı evvel Ğalîlu'l-lâh irşâd eylemiş
Ya'nî konuğ evini ol şâh-ı bünyâd eylemiş

Dört yanında anuñ dört Ğapusı var-ımış
Ata binüp ol niçe gün konuğ arar-ımış

Dâyimâ oruç tutar gündüz yimek yimez-idi
Eve konuğ gelmeyince ol yimek yimez-idi

Hem Ğalîluñ adı Ebu'l - ziyâfet- idi
Ya'nî şöyle demek olur şâhib-i ziyâfet -idi

1170 Sünnet oldur konuğun elin aluban getüre
Ğüle Ğüle söyleyüp yanında bile otura

Her ne kim h̄azır var-ısa t̄iz yiyecek getüre
Hem ta'âmın konuğuñ kendü eliyle götürer

Hem konuğ öñine yimegün eyüsini koyalar
Hem yiyecegi de eyü kap içine koyalar

Sebze vü turşı ne varsa m̄a- h̄azardan vireler
Dağı yumşak tuz var-ısa anı da getüreler

Sünnet oldur kim ta'âmı evvel ev issi yiye
Hem kavun k̄arpüz keser evvel çeşni-y-ile

1175 Ol dağı sünnet durur kim konuğa tanışalar
H̄atırı her ne dilerse ol yimekten vireler

(45b) Konuğa iş işledüben nesne buyurmayalar
Dağı 'ilm ehlini yaşluyı taşaddur ideler

Kiçi kardaşı kığırup ulusın komayalar
Hem dağı oğlın kığırup atasın komayalar

Evde konuğ var-iken h̄iç kimseyi dögmeyeler
Kağıyup h̄iç kimseye yüzün dağı egmeyeler

Hem dağı konuğ katında epsem olup tırmaya
Ger muşibet v̄aķı' olsa konuğa bildürmeye

1180 Yatacak vaktın ne h̄acet var-ısa kayıralar
Şuyunu misvâgını ayak kabını vireler

Hem dağı konuğ olan kişi em̄in olmak gerek
H̄idmet iden kişiler aña göre kılmak gerek

Sünnete mâni' olacak nesneyi itmeyeler
Konuğu evde koyup gayrı işe gitmeyeler

Ger ġarīb ola konuğ üç gün yiyecek vireler
Gidicek bir günlük azıqla bile göndüreler

Giricek eve kapudan içerü evvel gire
Hem gidicek konuğ ardınca kapuya dek vara

1185 Hem dağı sünnet durur da'vet idicek varalar
Varup ol da'vet idenün hâcetini göreler

Da'vete her kim icâbet itmeden yüz döndüre
'Âşî olur hâzreti haqqa dağı peygambere

İllâ şol fışk u fücûr olan yere varmayalar
Hem bağıl olan kişinün yimegin yimeyeler

Şeri'atü'l-islâm içinde yine bir söz söylemiş
Haq Rasûlinün hadîşinden rivâyet eylemiş

Ger bağıllük yimegin yise kişi renc oladır
Dağı cevmerd yimegin yiyen şifâlar buladır

1190 Da'vete oğunmayan kişi aña varmayalar
Da'vete varan kişi hiç kimse uydurmayalar

(46a) İllâ da'vet issi destûr viricek uyduralar
İki yirden da'vet itseler yağına varalar

Ger ikisi de beraber olsa pes n'eyleye
Eskiden dost olana varup ri' âyet eyleye

Da‘vete varan evinde yidügi gibi yiye
Ol hıyānetdür dimişler az yiye yā çok yiye

Da‘vete varan kişiler zelle götürmeyeler
İllā da‘vet issinūñ izni-y-ile götürüler

1195 Ortaya gelse yimek katlanalar yiyeler
Hem yimek issine hayr-ıla du‘ā eyleyeler

Hem yimekten soñra halka tiz destür viredir
Şāhib-i da‘vet kapuya dek bile getüredir

Otuz tokuzuncı bāb koñşulık haqqın beyān ider

Kişiyе koñşı gerek evvel dahı ev almadın
Gitmeyeler yolcı dahı yola yoldaş olmadın

Hem kişinūñ koñşısı emīn ola şālih ola
Aña ne gaygu cihān halkı kamu tālīh ola

Bir cemā‘atde ger bir şālih ü mü‘min ola
Yā müsāfir gider-iken yolu uğrayı gele

1200 Ol ‘azizūñ hürmetine Haq Ta‘ālā gör ne dir
Ol cemā‘at üzerinden yüz belāyı def‘ ider

Hem dimişler bu sözi koñşu haqqı Tañrı haqqı
Her kişiyе ata haqqı gibidür Tañrı haqqı

Sünnet oldur koñşıya ikrām ‘izzet kılalar
Kırk eve varınca koñşı haqqını gözeteler

Aç taqşır var-ısa şora anuñ aḫvalini
Toḫ olan kişi ne bilsün aç olanuñ ḫalini

Gice aç kalmış var-ise koñşuluğda
 Tok olup yatmayalar aña ta‘ām göndüreler

- (46b) 1205 Hax Rasūli koñşı haqqın ger katı şaqlar-idi
 Kimse aç kalsa civārında anı gözleridi

Evde bişen yiyecekte hem yimişden vireler
 Koñşuluğda haste olsa hem varalar göreler

Koñşı oldur koñşıyı incindüğü yire varmaya
 Dahı koñşunuñ issin tavarın urmaya

Kāfir olsa dahı koñşıyı incitmeyeler
 Koñşılığun haqqı vardur anı unutmayalar

Bir kişi nāgāh yire ger koñşısını incidür
 Şöyle bil kim ol kişi Hax hāzretini incidür

- 1210 Koñşıya tanışmayınca koñşı evin şatmaya
 Hem üstine havāle eyleyüp ev yanmaya

Koñşıya bir nesne hācet olsa ödünç vireler
 Koñşı evden gitse evin gözede buyuralar

Şu gibi tuz gibi hācet olanı men‘ itmeye
 Koñşı geldügin göricek kapuya bir gitmeye

Koñşıya ikrāmdandur oğlını oğşayalar
 Luţf-ıla söyleyeler yā başını şıgayalar

Kırkıncı bāb nikāhuñ sünnetlerin beyān ider

Bir kişi şerr‘-ile evlenmek diler ol neyleye
 Güci yitmezse ganīlerden alup harc eyleye

1215 Efzali sünnetlerüñ evvel nikâh itmek durur
Dağı ardınca cimâ‘ idüp bile yatmağ durur

Pes nikâh itmek-içün aqça alup deyn idedir
Ger ta‘afûf ola kaşdı hağ aña ‘avn idedir

Kişinüñ alduğı ‘avrat şalîhadır ar ola
Aşlı eyü ola tâ kim adı-ıla yâr ola

Şeri‘atü’l-islâm içinde hâtûnları söylemiş
Yigdürür dünyâ metâ‘ından bir şâliha ‘avrat-imiş

(47a) ‘İzzete mâla cemâle bakup aldanmayalar
Hem dağı oğlanlı ‘avrat alup evlenmeyeler

1220 Kişinüñ evlendüğü dört nesne artuğ olmaya
Yaşda vü boyda nesebde dağı mâllu olmaya

Kışşa boylı zışt yüzlü ‘avratı almayadır
Hem aruğ teni boyı uzun olmayadır

Ger ta‘ahhuṣ idedir hem zâyine olmayadır
Zahmeti az ‘avrat zehri çok olmayadır

Fâsıka çirkin ere hem kocaya kız vermeye
Şaķına ‘avratda zânı olan ere varmaya

Erdem nâ mahrem olan ‘avrata söylemeye
Hem dağı mihrine sır alup nikâh eylemeye

1225 Sünnet oldur alduğın almazdan evvel göreler
Bir kıızı kuffî dilerse tutmayalar vireler

Evvelâ kâbin idenler diñlegil gör neylemiş
Şir ‘atde olcağ Rasûlinden rivâyet eylemiş

Hağ Rasûli Fâtıma anamuzı evericek
Pes ‘Alîye anı tezvîc eyleyüben viricek

Dört yüz miğtâl gümüş üzere kâbin itdiler
Hep şahâbe dirlüben aldılar iletdiler

Mâh-ı şevval ayı peygamber nikâh itmiş-idi
Hem aña uyanlar anuñ yolına gitmiş-idi

1230 Sünnet oldur kim nikâhı aşikâre ideler
İki şâhid ola ikisi dağı ‘ahd ideler

Dağı sünnetdür kişi düğün ide aşı bişüre
Azu çok olursa vara halkı diyişüre

Hem düğün iden düğün aşı ğaynamış göreler
Katı hayırlu yimekdür bişirüp yidirüler

Düğün itmek isteriseñ aş bişür gel ay ağı
Bil ki cennet uçmağından vardurur andan dağı

(47b) Yigrek oldur kim nikâhı eglemedin vireler
İllâ güci yitmece bulduğı vaqtın vireler

1235 İllâ peygamber alıcağ alduğı hâtunları
Biş yüz aqçeden yukaru kımamışlar anları

Sünnet oldur kızları ere viricek yazalar
Hem mübârek vakten onlara nikâh eyleyeler

Sünnet oldur kim gelin olan eyü ÷onlar giye
Düzine kuşına eski ÷onlarını gidere

Dağı evlenen kişiye halk du ‘ âlar ideler
Okuyup iş bu du ‘ âyı tağıluban gideler

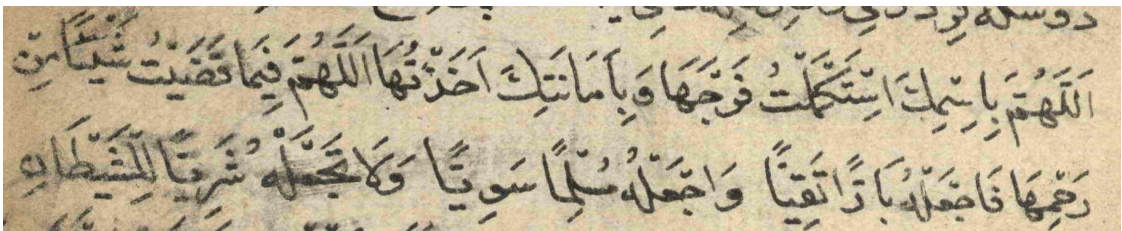
Bareke allāhü leke ve bareke allāhü ‘ aleyke ve cimai‘ beynikümā

Gerdege girdügi vaktın diñlene kıla dimiş
İkisi dağı iki rek‘ at namāz kıla dimiş

1240 Güvegü gelinüñ elin saçına el yapışa
Başlaya iş bu du ‘ âyı okuya başdan başa

Allāhümme barik fi ehli ve barik li ehli fiyye Allāhümme erzuqñi
minhüm verzuqhum minni Allāhümme ecma‘ beynenā mā cema‘at fi hayrīn ve ferīk
beynenā izā ferraqte fi hayrīn.

Döşege girdügi vaktın diñle dağı neyleye
Çünkü cem‘ olmak diler iş bu du ‘ âyı okuya

Pes cem‘ iden kişiler bunu unutmayadır
Haq aña oğul virur şeytān incitmeyedir

Allāhümme cennibna-ş- şeytāne ve cenni’l- şeytāne mā-rezekna.

(48a) Hem cimā‘ itmezden öñdin dinle dağı ne kıla
Sûre-i ihlâş okuya bu du ‘ â-ıla bile

Muhammeden Allāhümme en terzuḡnı min hazihi'l-vaḡḡa'ı veleden üssemiyehü

Bile yatmaḡ dilese Ḥaḡḡa sığınup yatalar
Ol murādı daḡı görmezden öñdün oynayalar

1245 Oynamadın gülmedin fi'l- ḡāl tutup yatmayalar
Şol ḡurdus gibi binüp tizcek yine inmeyeler

Bu cimā' ḡaḡḡında diñle bir ḡikāyet itdiler
Hem Rasūlullāhdan ol sözi ḡikāyet itdiler

Er murādın gördiginden şoñra tizcek imāna
Ya' nī ' avrat daḡı lezzet almayınca dönmeye

Er murādın göricek ger gide ' avrat ḡaladır
Lezzet almayıcaḡ ol sünnet ve kāhil oladır

Hem cimā' uñ aşlı budur kim nihān olmaḡ gerek
Ya' nī anuñ yiri bir ḡalvet nagān olmaḡ gerek

1250 Hiḡ ma' şüm oḡlan ḡayvān olmayadır
Hem cimā' iden kişi ferce nazar ḡılmayadır

Hiḡ cima' üstünde kişi bir kelām söylemeye
Şol ma' nī kim dökilür aña naḡar ḡılmayalar

Hem cima' ider-iken ḡātūnları öpmeyeler
'Avrata ḡayz gördüḡi vaḡtın cima' itmeyeler

İllā sünnet böyledür yiyüp içüp yatmaḡ gerek
Şol mecūsiler ḡalefi üzre iş itmek gerek

Hem dahı ay evvelinde hıç cima^ç itmeyeler
Ortasında âhirinde dahı unutmayalar

- 1255 İhtilâm olan kişi ğusl ide andan eyleye
Dahı tekrâr eyleyen âbdest aladır ay dede

Hem cimā^ç ı çok eylemegle kaħr eylemeye
Dahı hātūnına gökçekdür diyu söylemeye

- (48b) Hem cimā^ç itdüklerinden şöıra açılmayalar
Hem cimā^ç dan şöıra bir pare yatup uyuyalar

Hem cimā^ç itmege kişi katı meşğūl olmaya
Hem cimā^ç ı unıdup dāyim vāz gelmeye

Hem cimā^ç ardınca şu dökmek gerek ğusl eyleyen
Şir ‘adan naql ider iş bu sözi naql eyleyen

- 1260 Kişinüñ oğlancuğı olsa ğanimet göreler
Kızı olsa şükr idüp hem dahı minnet göreler

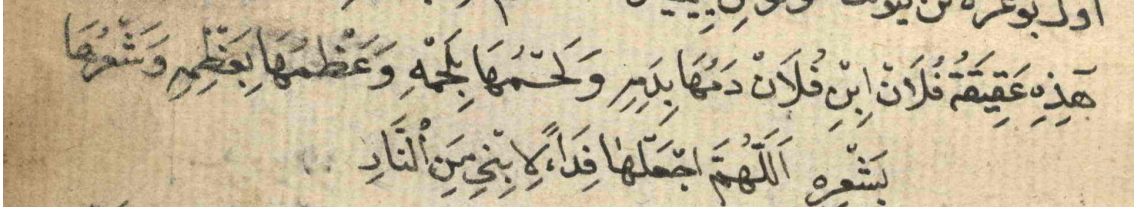
Hem dahı oğlan toğıcağ ağ bize şarmağ gerek
Hem toğuran ‘avrata ol ħurma yidürmek gerek

Emzüricek oğlanı evvel analar emzüre
Yā aşıllü şāliħa hātūn kişiler emzüre

Sağ kulağına ezan şolına kamet okuya
Hem dahı ‘âdetdür anı tuzlaya dahı yuya

Hem yidinci gün ‘aķıķa dür konuķluk eyleye
Dişiye bir irkek iki koyun boğazlaya

- 1265 Ol boğazlanan koyunun söküğün yimeyeler
Hem dahı boğazlar-iken iş bunı okuyalar

Bişüreler ol koyunı dahı ulaşduralar
Hem koyunun budunı ev issine vireler

Hem yidinci günde ‘âdetdür ideler sünneti
Hem zamānı evvelüñ evvel buymış ‘âdeti

Anasından sünnet-ile toğdı cümle enbiyā
Kimse bilmez sırrını amma dimişler evliyā

Biri budur anlaruñ kimse görmeye
Sırtını kimse görüben ‘uzvına el urmaya

- (49a) 1270 İllā İbrāhim Ḥalīl kendüsini sünnetledi
Ya‘nī sāyir halka anı sünnet olmak diledi

Hem yigirmi gün olıcağ başını kazıyalar
Şaşı ağırınca gümüş şadağa eyleyeler

Oğlanuñ ağladuğı gerçi kişiye güç gelür
Anlaruñ ağladuğı tesbîḥ-ile temcîd olur

Hem dahı ad virilicek gökçek ad vireler
Hem kıyāmetde dahı ol ad-ıla çağıralar

Hem daḥı oḡlana peygamber adını vireler
Yaramaz ad virdilerse şoñra deḡiřdüreler

1275 Şaḡınalar illā aña la‘ net oḡumayalar
Hem daḥı peygamber adlu kişiye sögmeyeler

Hem daḥı peygamber adlu kişiye ḥıdmet kıla
Hem Muḥammed adlu kişiye ḡatı ‘ izzet kılalar

Künyesi-y-ile adına peygamberüñ ad ḡomaya
Adına ad ḡorsa anuñ künyesini dimeye

Hem daḥı kılıç bereket kimseye ad virmeye
Bunlar evde mi diyü kimseye ḡaḡırmaya

Şayed anlar ḡāyip ola ol kişiler neyleye
Vara bir falı ‘ abeş kendüye ta‘ bīr eyleye

1280 Seyyid-i sādet diyü yāḥūd laḡab ḡomayalar
Malikü’l- emlāk daḥı ḥiḡ kimseye dimeyeler

Yigregi aduñ ḡamu ad içre ‘ Abdu’llāḥ diye
‘ Abdur’-raḡmān ‘ Abdi Sübhān bunlaruñ gibi ḡoya

Ḥaḡ Ta‘ ālā dil virüp evvelki oḡlan söyleye
İsmi tevḥīdi aña başlaya telḡīn eyleye

Hem daḥı bu āyet-ıla Āyete’l kürsī daḥı
Oḡlanuñ olur gerekdür diñleyü göresin daḥı

Şā‘ adden şolı seḡicek eyü ‘ ādet ögrede
Ḥayru şerri anlara bildürmeg-iḡün sa‘ y ide

(49b) 1285 Biri budur oğlana evvel edeb gözleyeler
 ‘Ākıl olunca ħarāmı yimeye gözedeler

Hem daħı aña oqumaq yazu yazmaq ögrede
 Daħı aña oq atmaq şuda yüzmek ögrede

Yidi yaşar olıcaq aña namāz ögredeler
 İstemezse anı te‘dīb itmeg-içün döñeler

Zīrā kim ħaşr olıcaq ħaḳ ħazretine varılır
 Oğlınıñ ol şorısı evvel atadan şorılır

On bişinden soñra anuñ döşegin ayıralar
 Daħı irken oğlanı hem dişiden ayıralar

1290 Hem daħı bāliḡ olıcaq oğlanı evereler
 Ata ana ölmedin ħaḳḳın eline vireler

Kişi oğlancuḳlarına luṭf-ıla söyleye
 Hem naḳar itdügi vaḳtın merḥametle eyleye

Her birisine giyecegi beraber geydüre
 Hem ħazīne viricek evvel dişilere vire

Kişinüñ oğlancuḡı şūḥ olsa incitmeyeler
 ‘Ākıl olmağanda la‘net ider-imiş tıyalar

Ger yetim olsa bir evde yaramaz tutmayalar
 Kendü oğlancuḳlarından anı fark itmeyeler

1295 Bir yetim göricegez nesne virüp oḡşayalar
 Luṭf-ıla söyleyeler başını şıḡayalar

Hem yetimüñ gözi yaşından ırağ olmak gerek
Dağı mazlumuñ du‘asından hazar kılmak gerek

Kendü ehl-i beytine kişi hulk eyleye
Rif‘at-ile yumşaklıkla bular söyleye

Hem haqqına Allāh-içün söz söyleye
Dağı tül hātūnlaruñ haqqında yardım eyleye

Kardeş oğlancuıklarına yaramaz kaşd itmeye
Hem dağı ihsān idicek anları unutmaya

(50a) 1300 Dağı hātūn kişiler biş vaqt namāzını kıla
Dağı fercin şaklaya hem er hidmetini bile

Eri destürsuz evden taşra çıkup gitmeye
Hem dağı er döşeginden çıkup ayru yatmaya

Dağı ‘avrat diline la‘net sözini almaya
Dağı ‘avrat üstüne nāmaḥrem erlen gelmeye

Kimseye söyleme hiç erinüñ darını
Er āvāzı üstüne yüceltmeye özini

Hem erinüñ mālını ğayrı yire tağıtmaya
Tonunu kendü erinden ğayrı kimse tutmaya

1305 Küfri ni‘am olmaya hem erine dil uzatmaya
Kendü erin koyuban ğayrı eri gözetmeye

Düzinüp tīb dürtinüp taşraya çıkmayadır
Hem dağı āvāzı evden taşraya çıkmayadır

Her ne görürse anı baña alıvir dimeye
Erine dil uzadup baña ʔalāk vir dimeye

Eri çağırsa icābet ide anı gitmeye
Tavar üstünde daḥı olsa ana itmeye

Ere güci yitmedügi nesne teklīf itmeye
Er faḳīr olsa aña mālıyla minnet itmeye

1310 Daḥı ḥātūn kişiler ḥammāma hīḥ varmayalar
Şaḳınalar erlerinüñ ḥatırın irmeyeler

Eri destūr verür varup ‘ avrat ḳavmün görmeye
Ḳavmi ḥışmı olsa daḥı ölüsine varmaya

Ere ḳarşu söyleyüp daḥı yalan söylemeye
Göñline ḳayḡu getüren nesneyi anlamaya

Ḥidmetinde erinüñ eksüklüğini dimeye
Er -içün düzine hem ellerini ḳınalaya

Hem aşın bişüre ʔon yuya etmek eyleye
Hem sözün söyler-iken arḳun söyleye

(50b) 1315 Ḥaḳḳını er üzerinde ḳomaya
Dögmeye vü sögmeye hem daḥı evden ḳovmaya

... eksük itmeye kendü yidüğinden vire
Hem yalıñ ʔutmaya kendü geydüğinden geydüre

‘Avrata güç itmeye erler müdārā eylemeye
Ḥayr-ıla övgüt vire dāyim naşīḥat söyleye

Erüñ cevrine şabr itmekde aşşı çok durur
Eve gelen konuğı kovulmasından kurtarur

... gi ufatmadın dahı çanağı kırmadın
Dahı oğlancuıkları döğülmedin söğülmedin

1320 Hem dahı her nesneyi ‘avratlara tanışmaya
Tanışıcak her ne söylerse hilâfin işleye

...kişi vaqâr-ıla mahabbetle ola
Tâ ki ehl-i beyti göricek anı heybet ala

İçinde ‘avratuñ-çün perdesini açmaya
Aşıkâre şuçı olsa başdurup var añlama

...şer‘-ile döñülse yanına tîz varmaya
Ya‘nî aña ibtisât idüp girü yalvarmaya

...hâtûn kişinüñ üzre hâtûn alma
‘Avrata Qur‘ân okuda katı câhil olmaya

1325 ‘Avratuñ eri alıcak artuğ ere varmaya
Ger vara evvelki erin cennet içre görmeye

‘Avratuñ şoñ adıdur o dünyâda bile olan
Artuğ anda görmez-imiş bunda yiger bulan

Bir kişi kim ‘avratı üstine bir ‘avrat ala
Bâkire olsa anuñ-ıla yidi gün bile ola

Bâkire olmazsa üç gün bile halvet olalar
Bâķī olan günleri ortak te‘âdül göreler

Bunca hātūnlar içinde ‘adl ider-idi Rasūl
Hem yine niyāz idüp iş bunu okur-idi ol

(51a) Allahümme hazihi kısimtü fi mā emlikü fela tua’ hizni bimā tilke ve la emlinü

1330 İki ‘avrat alsa bir kişi ‘adālet itmese
Birine meyl itse ikisin beraber tutmasa

Ol kişi maḥşer yirine varıcaḡ yarım gelür
Ne kadar a‘ mālī var-ısa yarısı batıl olur

Ḳırk birinci bāb erle muşāḡabet eyleyenlerüñ aḡvālin beyān ider

Er adam gözin yuma çü hātūnlar göricek
Daḡı yoldan giçer-iken ḡarşusına varıcaḡ

İllā evvelki nazarda nesne yoḡdur bakıcaḡ
Pes ḡarām olur kişi tekrār er dönüp bakacaḡ

Daḡı gökcek ḡoḡulı hātūn yanına gelmeye
Hem aña söz söyleyüp eline almaya

1335 ‘Avrat-ıla söyleşen erler günāhı çok olur
Şöyle bil her bir söze biñ ṡamuda olur

Bir kişi nāmaḡrem olan ‘avrat-ıla düz-ile
Yarın ol şeyṡān-ıla zencīre ...

Hem hātūn kişilerde er adam göricek
Yüzlerini örteler erler ḡatında varıcaḡ

Bir kişi bir ‘avratı göre daḡı işide gele
Varuban pes ol helālī-y-ile çün cem‘ ola

Er kiři hātūn kiři-y-ile h̄alvete cem‘ olmaya
 Kavmi dağı ölür-ise üzerine gelmeye

1340 Hem erenler dağı ‘avrat düzenine girmeye
 Dağı ‘avratlarda er tonı-ıla tonanmaya

Bil ki peygamber de la‘net eylemişdür anlara
 ‘Avrat er tonını er ‘avrat tonın giyeler

Kırk ikinci bāb vālideynūñ h̄uķuķın beyān ider

(51b) Ata ana h̄aķķı oğul üzerinde çok durur
 Lākin atalardan analar h̄aķķı artuķ durur

Ata ana üzerine katı söz söylemeye
 H̄atırına t̄oķınup gōñlin melūl eylemeye

Hem ata ana rızāsı h̄aķ rızāsıdur hemān
 Tañrınūñ h̄ışmı bular h̄ışmında olur el amān

1345 Hem oğul atasını anasını terk itmeye
 Anları koyup dağı hacca ġazāya gitmeye

Ka‘beye varmaķ řevābı andan evlā olmaya
 Ata ana h̄ıdmetinden dağı a‘lā olmaya

Ebu Hureyre h̄azreti anasın koyup gitmedi
 Anası olmayınca ka‘be ziyāret itmedi

Anasınūñ h̄ıdmetine her řabāh varurdi ol
 Hem ziyāret eyleyüp aña selām virürdi ol

Her řabāh varup bir yaraķ eyleyüp gidür-idi
 Hem ayakların öpüp aña du‘ā ider-idi

- 1350 Hem aña yirden niçeler bir rivāyet eylemiş
Şeri‘ atü’l- islām içinde iş bu sözi söylemiş

Ata ana olmayınca bir kişi evlenmeye
Hidmet ide anlara ğayrı işe eglenmeye

Ata vü ana sözini ger ri‘ āyet ideler
Oldu ki vaktın daħı kabrin ziyāret ideler

Atasına anasına ad-ıla çağırmaya
Meclis olsa üzerine geçüben oturmaya

Kendü mālından oğul anlara infāk eyleye
Hem ata ana oğula merḥametle söyleye

- 1355 Hem ata ana dilinden yaramaz söz gelmeye
Tā ki ataya anaya oğlu āṣī olmaya

Atasından ‘ār idüp nef’ ī neseb eylemeye
La‘ nete lāyık olur iş bu sözi söylemeye

- (52a) Hem atasını ağırlaya öñince gitmeye
Daħı ta‘ zīm ide öñünde imāmet itmeye

Ata ana olsa anlaruñ namāzın kılalar
Cum‘ a günlerinde hem kabrin ziyāret kılalar

Ata ana cān-içün oğul şadağa viredir
Ger vaṣiyyet itdilerse yirine getüredir

- 1360 Virecek nesne yoğ-ısa fātiḥa ni‘ ām ide
Hem atası dostlarına dāyima ikrām ide

Kırk üçünci bāb zevī’l erḥāmüñ ḥuḳuḳın beyān ider

Bir kişi erḥāmını ger şıla-i raḥm eyleye
 Ḥaḳ Ta‘ālā ol kişiye şıla-i raḥm eyleye

Bir kişi erhāmdan ger şılaya ḳaṭ’ eyleye
 Ḥaḳ Ta‘ālā ol kişiden şıla ḳaṭ’ eyleye

Hem ḥadīṣ içinde bu söz bir ḥadīṣ gelmiş durur
 Şıla-i raḥim eylemek kişünün ‘ömrin arturur

Bir kişi ḳadir ola daḥı şılaya varmaya
 Ol kişinün evine hirgiz melā’ik girmeye

1365 Şıla itmek kişiye vācibdür pes varalar
 Yā selām-ıla biti yā armağan göndüreler

Emmi ṭayı ulu ḳardař pes ata yirinde dür
 Ḥalayetle dayana bunlar ana yirinde dür

Ḳırḳ dördünci bāb ḳuluñ ve ḳaravařuñ ḥuḳukı beyān ider

Ḳul ḳaravař alsa kişi kem aşıldan almaya
 Aşlı rūmī oladır hem aşlı zengi olmaya

Bir kişi ḳul ḳaravař alsa evvel neyleye
 Saçına yapışa ḥayr-ıla du‘ālar eyleye

Hem daḥı alduğı vaḳtın ṭatlu nesne yidüre
 Hem daḥı anı güci yitdügi işe buyura

(52b) 1370 Kendü yidügi yimekten aña daḥı yidüre
 Kendü geydügi giyecekten aña da geydüre

Ḳul ḳaravař alıcak nā-ḥaḳḳ yire dögmeyeler
 Pes ḳıyāmetde ḳışāř olur anıñ-çün ṭuyalar

Haḳ Rasūli ümmetine iki nesne söylemiş
Dünyādan naḳl idicek anı vaṣiyyet eylemiş

Biri oldur kim namāzı hîç terk itmeyeler
Yiri daḥı ḳul ḳaravaṣ ḥaḳḳın unutmayalar

Döñmeye evvel naṣîḥat sözlerinden söyleye
İṣi güç olursa vara bile yardım eyleye

1375 Ḳatı çok ḳullanmayalar ḳulı āzād ideler
Hem ḳatı zulm itmeyeler anlara dād ideler

Er işin ‘avrat işin bir kiṣiye buyurmaya
Ḳullarına ḥaḳ yire döñüp ḳulaḡın burmaya

Bir ḳulınuñ Ḥazret-i ‘Oṣmān ḳulaḡın burdı dir
Ḳendünüñ soñra ḳulaḡın ol ḳula burdurur dir

Ba‘zılar ba‘zı ṣahābiden rivāyet itdiler
Ḳulların döger kiṣiler dönüp āzād itdiler

Ḳullaruna bir kiṣi ḳulum diyü söylemeye
Ḥaḳḳa ma‘lūm olan ḥalka ‘ayān eylemeye

1380 Kendü ata binse anıda ata bindüredir
Yimegi bile yiyedir yā aña yediredir

Ḥıdmetinde eksügin ‘afv eyleyüp fıkır eyleye
Ḥıdmetinde eksüklügin zıkr eyleye

Güç-ile ḳulluk-içün ḳulluḳçı tutmayalar
Ṣatalar ḡayrı alalar aña güç itmeyeler

Kişi evvel kullarına dīn yolın ögrede
 Dağı Yūsuf sūresin anlara ta‘līm ide

Hem zinādan havf idenlere kolu urmağ gerek
 Lāzım olsa bir nicelere saçı urmağ gerek

(53a) 1385 Bir kulu āzād idicek dağı kullanmayalar
 Ger müdebber ideler andan geri dönmeyeler

Kul olanlar kulluğı haqdan ğanīmet göreler
 Yigi mevlā hıdmetidür yirine getüreler

Hür olanlar itdügi ta‘at birine öz olur
 Kul olanların yarım olur-imiş haq bulur

Kırk beşinci bāb sāyir-i maḥlūkat ḥuḳḳın beyān ider

Güci yiterse kişi hīç kimseye söylemeye
 Sünnet oldur çok kişi-y-ile ihtilāt itmeyeler

Yigrek oldur çok kişiyle āşına olmayalar
 Dağı yigrekdür ‘avāmuñ ḥālını bilmeyeler

1390 Bir kişiye bir belā haq emr-ile taḳdīr ola
 Neḳadar kim āşinası var-ise bile gele

Kişiye ḥācet degildür ḥalkuñ aḥvālın bile
 İllā şol miskīn kişileruñ ḥālın bile

Ayak altındağı hayvāncukları öldürmeye
 Hem dağı anuñ yelisın kıyruğun kesmeyeler

Hem ziyānı olmayan hayvānları öldürmeye
 Hem dağı atuñ tavaruñ yüzine tağ urmaya

Şaru aruyı vü yeşil ... öldüre
Hem dağı beş nesnenün katli helâldür bildüre

1395 Biri ‘aķrep biri yılan alaca ķargā biri
Devlügeç yavuz iti ķomayalar dimiş didi

Bal arusın serçe ķarıncayı öldürmeye
Dün içinde ķuşları yuvadan uçurmaya

Ķurbağayı hüd Hüdi ķaplubağayı görmeye
.....

Od-ıla hiç bir kimseye ‘azāb itmeyeler
Ķuşlara dağı ‘azāb idüp oķa digmeyeler

(53b) Elleri altındağı hayvānı aç tutmayalar
Günde yitmiş kez içerse şuyı men‘ itmeyeler

1400 Kişinün adın koyup ġayrı lāķab ķoymayalar
Bir biriyle iki hayvānı savaşıdurmayalar

Hem çetün olsa bir avda loķma viredür göçmeye
Hem yaraya la‘ net idüp ... sögmeye

Bi kişi çirkin maşaraya almaya
Bir kişi ma‘şiyet itse aña tābi‘ olmaya

Kimsenün ‘aybın göricek yüzine urmayalar
Ma‘şiyet ehli olanun yanına varmayalar

Dāyima ‘ālimleri miskinleri terk itmeye
Zālim olan kişiler-ile bir adım gitmeye

- 1405 Māl-ıla bir kişiye bir kişi ululanmaya
Yāhūzla kimseye kimse tekebbürlenmeye
- Göricek mü'minleri hoş hulk-ıla söz söyleye
Kāfire yüz virmeye hem dīne da' vet eyleye
- Kırk altıncı bāb emr-i ma' ruf itmegi beyān ider
- Sözi giçen kişi halka emr-i ma' ruf eyleye
Ya' nī haqquñ buyruğunu neyse halka söyleye
- Emr-i ma' ruf eylenenüñ sözünü tutmak gerek
Hem şahābe yolu oldur ol yola gitmek gerek
- Zirā kullar 'āk olur haq emrini tutmayıcak
Halk helāl olur-imış haq buyruğunu saçıcak
- 1410 Hayrı olmaz dünyāda haq emrini tutmayanüñ
Müstecāb olmaz du' āsı haq yola gitmeyenüñ
- Hem hadīş içinde bu sözi hikāyet eylemiş
Hem belāyı ibn-i sa' dafi rivāyet eylemiş
- Ma' şiyet iden kişiler āşikār itmeyeler
Āşikār olan günāhı ihtiyār itmeyeler
- (54a) Maḥfi işlerse günāhı şahibinedür hemān
Āşikāre olan günāh cümle halkadur el amān
- Halk dilinden korkmayalar haqq sözi söyleyeler
Dökilüp sögülmegi hem ihtiyār eyleyeler
- 1415 Zālīm olan pādişāha emr-i ma' ruf eyleye
Ol daḥı ulu gāzādur anlara söz söyleye

Emr-i ma' rûf işleyenler kendü evvel eyleye
Tâ ki işiden kişiye dahı te' sîr eyleye

Yaramaz fi' li göricek anı ta' zîr eyleye
Güci yitmezse aña bârî dili-y-ile söyleye

Va' iz olan ol işi işleyeler
Dahı andan soñra ğayrı kişi söyleyeler

Atasına anasına Tañrı buyruĝın diye
Ger kabûl iderse hoş itmezse artuĝ tınmaya

Kırk yidinci bâb kazılık ve müftilik riyâset eylemegi beyân ider

1420 Pâdişâhlık memleket tutmak katı müşkil durur
Halk içinde kazılık itmek dahı müşkil durur

Bir hadîs içinde râvîler rivâyet eylemiş
Hâkim olan kişiler hakkında bir söz söylemiş

Hâkim olan kişiler maḥşer yirine varıcak
Kazı olan kişiler anda suâl şorıcak

Bitilerin ellerine vireler okuyalar
Çok temennâ eyleyüben bu sözi söyleyeler

Keşke bir kimseye söylemeydüñ dünyâda
Hiç bir ḥurmayı ḥükm eylemeydüñ dünyâda

1425 Kimsenüñ hakkında kimse bir sözi söylemeye
İki kişi arasında nesne ḥükm eylemeye

Yigeñi kazılığı isteyene virmeyeler
Bir eyü kişi bulup halk üzerine komayalar

- (54b) Rā'ī muḥkem ola sözi toğrı ola şıratı
Hem ri' ayet ḥālını gözetmek ola ' ādeti

Yoḥsulı gözden idüp bayları gözetmeye
Yā şerīf olanlara key şaķına meyl itmeyeler

İki ḥasmuñ arasında key ' adālet eyleye
Ḥükm idicek hem iki ḥaşm beraber söyleye

- 1430 İki ḥaşmuñ birisi tırup biri oturmaya
Biri daḥı olmayınca birine buyurmaya

İki kişi söylemeden birine hükm itmeye
Fayşala irişmeyince dāyim faşl itmeye

Hem daḥı begler ri' āyetle ortak olmaya
Yā zirāat eyleyüp yā nesne şaķun almaya

Ḳazılar hükm itmeye üç nesne mevcūd olcaķ
Aç olup susuz olıcaķ hem daḥı kaķıcaķ

Hıç hedāye almayalar da' vete varmayalar
' Adl ideler beg olanlar bu sözi şaķlayalar

- 1435 Hem ḡanīlerden şadaķa alalar şaķlayalar
Hem faķīr olan kişilere ulaşduralar

Hem ḥarācı dişşürüp ḡazīlere ulaşdura
Hem daḥı borçlu kiřinüñ borcına andan vire

Daḥı mazlüm olanı zālīm elinden kırtara
Daḥı yalıncaķ olanlara geyesi geydüre

Hem zinā idüp suçı içenlere haddin ura
Hem harāmınun kışaşını yirine getüre

Beglerün kazılarıñ harcı hazineden ola
Ya'nî beytü'l-māl mālından bular haqqın ala

1440 Yiyecek evlenecek ev yapacak mîkdār ola
Hem dağı bid'āt ola bir dağı hizmetkār ola

Pes hazine begler üstinde emanetdür dimiş
Ger bulardan artuğ olursa hıyānetdür dimiş

(55a) Sünnet oldur beglere vü kazılara kim bileler
Ehl-i 'ilm ü ehl-i 'aql-ıla muşāhib olalar

Dağı alçaq kişiler birle oturup тұrmayalar
Yaramaz kişiye halk üzre 'amel virmeyeler

Hazreti 'Ömerki 'āmil göndere halk üstüne
Şart iderdi evvelā dört nesneye gör kim kaşdına

1445 İnce tonı giymeye azıca etmek yimeye
Ata binmeye kapusunda kapucu komaya

Dağı begler kazılar 'āqıl ola 'ādil ola
Dağı gayrı halkdan anlar fāzıl gerek

Bir kişi kim on kişi bildügi deñlü bilmeye
Ol kişi kazılığa beglige lāyık olmaya

Hem dağı olan Nüşirevānuñ tahtı üzre buldılar
Rāvīler anuñ kelāmından rivāyet buldılar

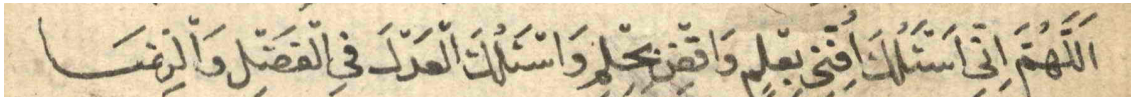
Begler olmaz dimiş ol illâ ki ‘ askerle olur
 ‘ Asker olmaz dimiş ol illâ bism ü zer‘ -ile olur

1450 Sim u vezr olmaz illâ il vilâyetle olur
 İl vilâyet olmaz illâ ki ‘ adâletle olur

Hâkim olan kişiler haqq buyurığın terk itmeye
 Kâzı olan kişi peygamber yolın unutmaya

Hem dahı icmā‘ ümmet yollarına gideler
 Yâhūd anlar fikrine beñzer firâset ideler

Tanışacak varısa bir ehl-i ‘ ilmā danişā
 Kazılığa okuyıcağ bu du‘ âyı okuya

Hem ra‘ iyyet üzerine haqqı budur anlaruñ
 Sözüni tutmak gerek hâkim olan kişileruñ

1455 Şol mübālḥ fi‘ lilerde muṭī‘ olmak gerek
 Anlaruñ ardında hem dahı namâz kılmak gerek

(55b) Pîr olsun fâcir olsun tınmayalar uyalar
 Ger ḥabeşi kûl olursa hiç nizā‘ itmeyeler

Cum‘ ada bayramda ardında namâza turalar
 Hem dahı uyup bilesince ğazāya varalar

Halka hâcet olanı kim ‘ arz eyleler ne gerek
 Pâdişâh olan kişiden halka dört nesne gerek

Pādişāha lāzım oldur kim ğazālar eyleye
Hem ğanīmet māl-ıla nōkerlerini toylaya

1460 Birisi cum‘a namāzı buyuralar haqq-ıçün
Birisi hüküm ü hükümetdür nizāmı halk- için

Ol kişi zındık olur emre itā‘ at itmeye
Mübtedi‘ olur varup da‘vete icābet itmeye

Ol kişi cāhil olur da‘vet itmedin vara
Aşlını bilmedügi sözi vara aydı vire

Pādişāh kapusına kazı olan çok varmaya
Zirā bir oddur bakar anda varup çok tırmaya

Pādişāh olan kişiler gölgesidür Tañrının
Dağı bu halk üstüne ta‘zimi vācibdür anuñ

1465 Zirā kim mazlūm olanlar şıgınur varur aña
Merhamet vü hışm hudānuñdur şalar ola her yaña

Pādişāhuñ zulmini cevriñi haqdan bileler
Her kişi kendü günāhından tevbe çok kıllalar

Haq Ta‘ālā kullarınuñ yaramaz fi‘lin görür
Anlaruñ fi‘line göre pādişāhın göndürür

Begleruñ halk üzre zulmi olsa anı göreler
Yaramaz işlerini eyü işe döndüreler

Yoḥsa ol zulmüñ ziyānın yine ‘aқıllar bilür
Yemişi ağaçları kırıya yā kıtlık olur

1470 Bir kiři kim ıayr u iřsān iřleye bu dūnyāda
 ıayr anuñ pādīřāha biledür o dūnyāda

(56a) ‘Adl-ı řāhı olmayınca ıayr idemez bir kişi
 Ayak altında helāk olur kamu irkek dişi

Bu maşalde rāvīlerden bir rivāyet itdiler
 ıaķ Rasūlinuñ řadīřinden řikāyet itdiler

Dīn olıcak pādīřāhlar dūnyāda bākī řalur
 Pādīřāh olduğı yirde dīn dağı bākī şalur

ıırķ sekizinci bāb ğazānuñ sūnnetlerin beyān ider

Bir řadīř içinde rāvīler rivāyet eylemiş
 Müzdini ğazīleruñ anda řikāyet eylemiş

1475 ‘Ālem içre neķadar var enbiyā vü evliyā
 ‘Ābid ü zāhid meřāyih ařfiyā ü etķiyā

Ġazīler şatında bunlar ıayrı şol deñlü ola
 Bir deñizden şarlağıuç ger toprağ-ıla şu ala

Atlarınuñ yimi ... sūdūñi ğazīleruñ
 Hep kıyāmetde terāzuya girürmiş anlaruñ

Bir kişi kim gice gündüz Tañrının emrin řuta
 Ol dağı ulu ğazādur ere vü hem ‘avrata

Ol ğazā yigdür dimiřlerdür bu dūnyādan dağı
 Hem bu dūnyānuñ içinde negi var andan dağı

1480 Kişiye evvel gerek nefis-i ğazāsın eyleye
 Dağı andan řoñra vara kāfire cenk eyleye

Hem oğ atmağ at segirtmek ata binmek biledir
Bilmeyen ğazîlere ol vara yardım kıladır

Bir oğ-ıla üç kişi uçmağ bulur dir söyleyen
Biri yunan biri atan biri yardım eyleyen

Nesne yarışdurmaya illâ üç nesne hemân
Biri otdur biri deve biri oğdur ay cüvân

Zîrâ peygamber koşardı atları develeri
Altı aylık yol-ıdı meydânları ovaları

(56b) 1485 Hem ğazâya giricek pençşenbe gün gitmek gerek
Gitmeyeler gidenüñ evini gözetmek gerek

Hem gidenler kâdir-ise ‘avratın uyduradır
Yoldaşınuñ yarasın bağlaya yâ şaradır

Bir kişi ğazîlere vara yardım eyleye
Yaralı kişilerüñ yâhûd yarasın bağlaya

Yâ vara ğazîlerüñ atın tuta yâ ot vire
Yâ aña yoldaş ola yâ anuñ atın şu vere

Yâ bile gitmeye evde kala evin gözede
Yâ varup nesne şatun alıvirüp bâzâr ide

1490 Ğazîler-ile bile ğazâya varmış gibidür
Anlar-ıla bile cenk ü harbe girmiş gibidür

Pehlevân olan kişiler ol şafa varmağ gerek
İllâ gün toğar-iken cenk itmeyüp turmağ gerek

Hem daḥı cenk itmeyeler gün zevāle gelicek
Hem daḥı şabr ideler dimiş ikindi olacaḳ

Cenk iden kişilerün gögsine karşı tırmaya
Hem silāhı olmayan meydān içine girmeye

Hem daḥı cenk eyleyen eyü ata binmek gerek
Şıdḳını muḥkem ḳılup Allāh'a şıḡınmaḳ gerek

1495 Cenk yüzinde Haḳ Ta'ālā zıkrını unutmaya
Hem savaşıda bir biriyle ḳatı ḡavḡa itmeye

Pehlevān olan kişi küffāra karşı gitmeye
Düşmene bulaşmaḡı ḥaḳdan temenni itmeye

Ġazīler yoldaşların yolda ḳoyuban gitmeye
Hem ḡanīmet mālına kimse ḥıyānet itmeye

Diñle peygamber zamānında ḡanīmet nice olur
Bir kişi ḥayyir güninde bir dizi boncuḳ alur

(57a) Hem ḡanīmet mālı ortaya gelmiş-imiş
Daḥı ḳısmet olmadın ol bu ... almış-imiş

1500 Ḥaste oldu ol kişi peygamber aña gelmedi
Āḥir olup gitdi varup namāzın ḳılmadı

Bir kişi ancılayın boncuḳ şatar-imiş
Ancaḳ ol boncuḳ bahāsı iki dirhem var-imiş

Bir kişi daḥı ḡanīmet mālını almış-imiş
Pes ... a' mālinden olan māl uğurlamış-imiş

Anı daḥı buldılar getürdiler ḥadd urdılar
Diyşürüp cümle metā'ın ateşe yandurdılar

Ġazīler bir şehre vara anda kim mescid göre
Yā ezan āvāzın işide mü'ezzīn bañ vire

1505 Ol biri ġāret idüp yā ḳomayalar yakmayalar
Hem daḥı mālın tavarın alup incitmeyeler

Kāfire at şalmanın ġmāna da'vet ideler
Ger müsülmān olmaya aña ḥarāc 'arz ideler

Ger ḥarācın vire ḳurtarmağa ahenk ideler
Rāzı olmasa olınca varalar cenk ideler

Görelər kim düşmeni çoġ-ısa şebḥūn ideler
Ya'nī dün başġun idüp ḳatı ḳırgūn ideler

Aḥşamın ḳonduġı yirde irteye dek yatmaya
Düşmana el ide illā ki tevāzu' itmeye

1510 Ġazī aşlan gibi meydāna şalābetle gire
Kimseden ḳorḳmaya yirinde ḳayā bigi tura

Cümlesi toñuz gibi ola varıcaḳ dönmeye
Hem eyü bigi bahādur ola hīç aldanmaya

Hem vefāda it gibi ola ölünce gitmeye
Ulusından ayrılup tuz etmegi unutmaya

Şol şabī oġlan gibi her işde cüst olmaḳ gerek
Yoldaşın yādı ḳılanlar arayup bulmaḳ gerek

(57b) Hem tekebbür ola kablan gibi harbe varıcak
Hem âşan gibi cefâkeş ola çomak urıcak

1515 Ger öñinden çäre olmazsa yanından uğraya
Gâh kurd gibi şolından gâh sağından kavraya

Gâh turna gibi ola kendüyi gözetmede
Dağı dilki gibi ola düşmene mekr itmede

Alaca karga gibi dāyim tevahhüm ideler
Dağı yitmez gibi fırsat vaktını gözedeler

Bir imāma nice uralar namāza tırıcak
Pādişāha şöyle uyalar ğazāya varıcak

Hem karınca gibi yüki yarağı çok götüre
Şol murāmiler gibi az yarağı çok göstere

1520 Hem gelin bigi yarak altında tonanmak gerek
Hem güvegü gibi meydān içre şalınmak gerek

Bir kişi cenk eyleyüp Allāh-içün ölmek diler
Ya‘nī şıdık-ıla ğazā idüp şehīd olmak diler

Ol kişiler döşek üstünde dağı ölür-imiş
Ol şehīd olan kişiler müzdini bulur-imiş

Hem şehīd kişinüñ cānı katında şaklanur
Belki cennet kuşlarınıñ kursorında şaklanur

Kırk tokuzuncı bāb mariz ü mübtelānuñ hukuğun beyān ider

Bir kişiye bir belā gelse taḥammül kıladır
Çün belā Haḫdan gelür anı ğanīmet bilebilir

1525 Hâk Ta‘âlâ sevgülü kullarını haste kılur
Anlaruñ zārılığı Hâk hâzretine hoş gelür

Hem belâya şabr itmeglik kerâmetdür dimiş
Hâk Ta‘âlâ hâzretinde ol kerâmetdür dimiş

Zîrâ kim zaḥmet kişinüñ yur günâhın eridür
Pes günâhı olmayanlar Hâk kıatında arıdur

(58a) Şeri‘atü’l-islâm içinde bir ‘acayip söz söylemiş
Hâk Rasûlinüñ hadîşinden rivâyet eylemiş

Bir kişi haste olıcaḳ gevedesinden eksilür
Bundan eksilen varup cennet içinde irkilür

1530 Hâşr olıcaḳ bu da varup cennet girse gerek
Çün ikisi birbirindendür varup bulsa gerek

Pes şuña beñzer ki bir kul yarusı âzâd olur
Yarusı daḳı şatılmaz cümlesi âzâd olur

Gözi görmez olsa bir kişi günâhı ‘afv olur
Ger ısıtma kıtsa ol kıamu odından kıurtılır

Hastalığın gizleye bir kişi halkıa dimeye
Sa‘y ide hem güci yitdügce namâzın kıomaya

Hem daḳı üç nesne vardur anı halkıdan gizleye
Cennetüñ bir genci daḳı oldur anı özleye

1535 Birisi anuñ taşadduḳ biri eylik eylemek
Birisi haste olıcaḳ anı halkıdan gizlemek

Bir hadîs içinde yine bir hikâyet eylemiş
 Hâk Rasûlinüñ kelâmından rivâyet eylemiş

Mü'min olanlarda üç nesne 'alâmetdir dimiş
 Biri 'illet biri kılllet biri zilletdür dimiş

Hem günâha haste olan kişi tevbe kıladır
 Hem selâmet yürüdün key ğanîmet bilebilir

Hem du'âda zikirde kendüye şîhhat dileye
 Hem dahı haste olanlar bu kelâmı söyleye

Lâ ilâhe illâllâhü vahdehü lâ-şerîke-leh lehül-mülkü ve lehül-hamdü
 yuhyi yümit ve hüve 'ala külli şeyin kadîr

1540 Haste olan kişi sa'y ide yalan söylemeye
 Kimsenüñ mālına vü rızķına tama' eylemeye

Bunca gündür boğazundan nesne geçmez dimeye
 Bunca gicedür gözüme uyķu girmez dimeye

(58b) Nâġâh ol kişi yaturken ġaflete varmış ola
 Yâġûd anuñ aġzına bir tamlâ şü girmiş ola

Göre gelen kişinüñ haste eline bakmaya
 Hem uyur gibi olup âdem göricek yatmaya

Yimek içmek 'arz iden kişilere incinmeye
 Yaramaz yimek bişürmişsin diyü tākınmaya

1545 Sûre-i ihlâş-ıla hem fâtiġa okuyalar
 Gevdesinde oturup andan şifâ dileyeler

Dağı Kıur‘ān okumağ ‘ayrı şifādur hasteya
Zıkr ü tesbîh eylemek dağı revādur hasteya

Bir hadîş içinde rāviler rivāyet eylemiş
Dişi ağrıyanlara anda devāsın söylemiş

Ol şehādet barmağın dişi üstüne koya
Yidi kez bu āyeti ol niyyet-içün okuya

Kul huvellezī enşseekum ve ceale lekumus sem‘a vel ebşāre vel
ef‘ideh(eş‘idete), kalīlen mā teşkurūn(teşkurūne).

Şağ el-ile haste ağrıyan yirini şığaya
Yidi kez ihlāş-ıla iş bu du‘āyı okuya

E‘ūzu bi‘izzetillāhi ve kudretihi ve min şerrinā ecirü

1550 Hem ‘Alī-ile Hāk Rasūli yine bir söz söylemiş
Başı ağrıyanlar-içün bir vaşyyet eylemiş

Başuñ ağrıya elüñi başuñ üzre koyasın
Sūre-i haşruñ dimiş kim āhirin okuyasın

Yā eyyuhāllezīne āmenüttekullāhe vel tenzuru nefsi ey āhr.

Hem ‘aliyye’l murtażādandur bu sözde bileler
Yağmuruñ şuyın dağı gökden yağarken alalar

Dağı yitmiş kez o şuya fātiha okuyalar
Āyete’l-Kürsī dağı hem ol kadar okuyalar

(59a) Hem Rasūlullāha yitmiş kez şalavāt vireler
Yidi gün ol haste olana şu vire içüreler

1555 Dağı aşhāba du‘ālar öğredür-idi Rasūl
Sıtmalı haste kişiye bunu okuñ dirdi ol

Hasteyi hem şıgar -imiş ol mübārek el-ile
Bu du‘āyı okur -imiş ol mübārek dil-ile

İz hebinnāse rabbinnāsi veşfi ente’ş-şāfi lā şāfi illā ente şifāen lā
yükdürü ...

Bir kişi ... añsuzın bir nesneden korkmuş ola
Yā yaturken yā gezerken şeytān incitmiş ola

Bu du‘āyı niyyet-ile okuya böyle dimiş
Ol kişi şeytān şerrinden emīn ola dimiş

E‘ūzü bi kelimātillāhi’ttāmāti küllühelleti lā yücāvizühüne birrū velā
fācirū min şerri mā ḥalaқа ve zērā ve berāe min şerrimā yenzilū mine’ssemāi ve ma
ya‘zühū ve min şerri mā zērā fi ‘l arz ve mā minhā ve min şerri külli tārıķın illā
tārıķan yetruķu bi ḥayrın yā raḥmān.

Yüklü ‘avrat kim toğurmak ister anı göreler
Bunu bir sırça çanağa yazalar içüreler

Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

Bismi’llāhillezi lā ilāhe illā hüve’l ‘alimū’l ḥakīmū’sübḥānallāhi
rabbi’l arşı’l azīmi’l ḥamdüllāhi rabbi’l ‘alemin ke ennehüm yevme yerav nehā lem
yelbeşū illā ‘aşıyyeten ev zuḥahā ke ennehüm yevme yeravne mā yu‘adüne lem
yelbeşū illā se‘aten min zehād.

1560 Bir kişi mecnūn ola ḥaқdan şifā dileyeler
Üzerine varalar bu āyeti okuyalar

(59b) E fe ḥasibtum ennemā ḥalaқnākum ‘abeşen ve ennekum ileynā lā
turceün(turcene). Fe teālallāhul melikul ḥaққ(ḥaққu), lā ilāhe illā hū(huve), rabbul ‘arşil
kerīm (kerīmi).

Şuya ğark olmak belâsın dünyâda görmeyedir
Hem oda yatmaya her kişi bunu okuyadır

Ve mâ kaderüllâhe haĳka ĳadrihî vel arzu cemîan ĳabzatuĳu yevmel
ĳıyâmeti ves semvâtu maţviyyâtun bi yemînih (yemînihi), subĳâneĳu ve ta‘âlâ ammâ
yuşrikûn (yuşrikûne).

Nefsi üzre ehli üzre okuya bunu daĳı
Yırtıcı ĳayvân şerrinden emîn ola ey aĳı

Leĳad câekum rasûlun min enfusikum ‘azîz (azîzun) aleyhi mâ
anittum ĳarîşun ‘aleykum bil mü’mînîne raûfun raĳîm (raĳîmun).

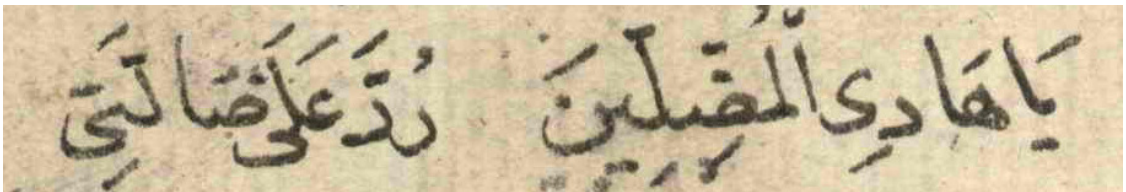
Bir tavarı kim ol çamuşluk eylese neyleyeler
Sağ ĳulaĳı yan tutup bu âyeti okuyalar

Efe ĳayre dînillâhi teĳûne ve lehü esleme men fi’s- semavâti ve’l arz
tav‘en ev kerhâ ve ileyhi türce‘ün.

Her kim istişka rencine düş göreler
Âyete’l-Kürsî yazup bir çanaĳa içüreler

1565 Bir kişi kim nesne yavı ĳılsa ne ĳıla dimiş
Varup ol kişi iki rek‘at namâz ĳıla dimiş

Sûre-i Yâsini iki rek‘atda baĳş eyleye
Daĳı ardıncı namâzuñ bu kelâmı söyleye

Oĳrıdan ĳorĳan kişi bu âyeti okuyadır
Döşege bevl itmek-içün daĳı okuyadır

Ḳulid‘ ullāhe evid‘ ur raḥmān(rahmāne), eyyen mā ted‘ ū fe lehul esmāul ḥusnā,
ve lā techer bi ṣalātike ve lā tuḥāfit bihā vebteḡı beyne zālīke sebīlā(sebīlen).

(60a) Bir kişinüñ kulu kaçsa yā aña neyleyeler
İssine ref‘ itmeg-içün iş bunu okuyalar

Ev ke zulumātin fī baḥrin lucciyyin yaḡṣāhu mevcun.

Daḡı yayanda ıssızlıkda kalan neyleyedir
Şıdkını muḥkem idüp bu āyeti okuyadır

İnne rabbekumullāhullezī ḥalaḳas semāvāti vel arza fī sitteti eyyāmin
ṣummestevā ‘alel ‘arşı rabbül ‘alemīn.

1570 Siḡri ḡaḳdur dimeḡüñ ma‘nāsı oldur ay dede
Ya‘nī anuñ eṣeri vardur dimeḡdür dünyāda

Daḡı göz degmek cihānda vardur bilmek gerek
Ġāfil olmayup kişi andan ḡazar kılmak gerek

Bu maḡalde rāvīler bir ḡoş rivāyet eylemiş
Çar-ı yar-i Muṣṭafādan bir ḡikāyet eylemiş

Ḥazret –i ‘Oṣmān meger bir küçücük oḡlan görür
Şāḡibin ol oḡlanuñ bulur yanına kıḡırur

Şaḡınuñ bu oḡlana göz degmesün göreñ dimiş
... çü ḡorına ḡaracuk sövürek dimiş

1575 Bir kişinüñ bir kişiye gözi degse ne kıla
Gözi degen ābdest ala yāḡūd ḡusl eyleye

Ol şu-ıla göz degen kişiyi yuyalar dimiş
Çün şaḡābe sözidür bu söze uyalar dimiş

Hem dahı göz degmesün diyen kişi neyleyedir
Bir ‘aceb nesne göricek iş bunu okuyadır

Māşāllāh lā kuvvete illā billāh

Gözi ağrıyan kişi muşhaf yüzün gözedeler
Dahı yigşenbe günü başdan hacāmat ideler

Aç qarınla bir kişi baştan hacāmat kıladır
Altı dürlü renc elinden ol kişi kırtuladır

(60b) 1580 Pes cünun-ıla cüzām-ıla baraşdan kırk-ıla
Diş-ile baş ağrısından göz kıaramakdan bile

İllā şol eñse çukurından hacāmet itmeye
Ol unutsalık getirürmiş anı unutmaya

Her ne kim haqqdan gelür hıç yaramaz görmeyeler
Bir yire od düşse tekbir ideler turmayalar

Zirā nice nesne vardur odı yakar yandurur
Haqqā tekbir idicek yanar odı söyündürür

Bir kişinün oğlu toğsa olsa ne kıla dimiş
Haqqā hamd idüp iki rek‘at namāz kıla dimiş

Ellinci bāb haste şormağun sünnetlerin beyān ider

Bir müsülmān haste olıcağ anı görmek gerek
Yā göre varan kişilerden hayr sormak gerek

1585 İki gün biri biri ardınca varup görmeyeler
Varıcağ başı ucına varup oturmayalar

Sünnet oldur ḥasteyi üç günde bir kez göreler
Ḥastenüñ dizi yanında döşekde oturalar

İlle şol üç zaḥmet-içün yanına varmayalar
Şoralar ḥālın velikin varuban görmeyeler

Birisi göz ağrısıdur birisi diş ağrısı
Birisi daḥı çibāndur kim olur riş ağrısı

Ḥasteye varan kişiler çevre yaña bakmaya
Ḥasteye baқа velikin dik dik bakmaya

1590 Ḥasteye varan kişi yiñi toñlar geymeye
Eski toñlar giye ve illā qatı kirli geymeye

Sünnet oldur ḥastenüñ elin tutup sıḡalayalar
Nicedür ḥālün diyü andan suāl eyleyeler

Daḥı sünnetdür elin elin üstünde qoya
Ḥaste üstine yidi kez bu du‘āyı oқuya

(62a) Aḡzın gözünü ölen kişinüñ tīz yumalar
Hem daḥı techīz ü tekfīn eyleyeler gömeler

Ger şabāḥ olursa anı quşluḡa qomayalar
Aḡşam olsa irteye qomayalar defn ideler

1595 Sünnet oldur ölüyi qavmi olanlar yuyalar
Daḥı şālīḥ kişiler yuyup aña şu qoyalar

Daḥı ölen kişiyi aқ biz içine qoyalar
İşiden kişiler iş bu āyeti oқuyalar

Innā lillāhi ve innā ileyhi rāci‘ün

Hem ölüsi olanı varup ‘azā eyleyeler
Merḥabā eyleyeler yādı-y-ıla söyleyeler

Ölüsi olan şağular şağdurup ağlatmaya
Çul geyüp saçın kesüp yāḥūd yaķası yırtmaya

Şağū şağan cenk çalan kişiler la‘net olur
Anı diñleyen daḥı la‘net içinde bulunur

1600 Yā muşībet odına şabr itmeyen neyleyedir
Göz yaşın döküp yaşın yaşın ağlayadır

Hem ölen kişiyi añup ğıybetin itmeyeler
Ḳabr içindedür zīrā anı incitmeyeler

Añıcaķ ölen kişiyi merḥametle söyleye
Eyü kişidür diyü aña şahādet eyleye

Ḥaķ Ta‘ālā ol kişiye ola kim luṭf işleye
Ol kişi ṭanuķlıġ-ıla suçunu baġışlaya

Ḥaķ Rasūli bir ḥadīş içinde beyān eylemiş
Ölü yuyan kişinüñ ecrin ‘ayān eylemiş

1605 Bir kişi Allāh-içün bir ölüyü yuya dimiş
Hem namāzını kıluban ḳabrine ḳoya dimiş

Her ne gördi-y-ise örte anı fāş itmeyedir
Andan ṭoġmış gibi cümle günāhı gidedir

BÖLÜM IV

4. DİZİN

A

‘**abā** yünden yapılmış kaba kumaş 26a/25, 33a/23, 33a/25.

ābdest abdest 12a/11, 12a/12, 13a/27, 13b/1, 13b/7, 13b/11, 17b/11, 18a/8, 18a/26, 20a/25, 32a/25, 44a/, 48a/26, 60a/16.

‘**Abdu’llāh** 49a/23.

‘**ābid** ibadet eden 6a/6.

‘**acāyib** çok tuhaf şey, anlaşılmaz 21a/22.

ad isim 1b/7, 1b/10, 9b/21, 11b/18, 13a/17, 14a/18, 15a/23, 21b/24, 24a/26, 29a/5, 30b/26, 39a/10, 45a/17, 49a/7, 49a/14, 51b/23.

āferīde yaratılmış, mahlūk 5b/4.

‘**afv** suçunu bağışlama 43b/14, 52b/23.

āhenk uygunluk, düzen 57a/17.

aḥsen pek güzel 9a/1, 21a/23, 21b/17.

aḥsur- hapsirmek 41a/9, 41a/11, 41a/12, 41a/13.

aḥşam akşam 15a/19, 17b/1, 23b/16, 57a/21, 62a/4.

aḳçe para 23a/28, 27a/17, 27b/25.

‘**ākıbet** nihāyet, son 2a/15.

‘**alā** rütbece yükseklik, büyüklük 1b/2, 35a/16, 39b/28.

Allāh Allah 1b/3, 4a/19, 4a/20, 7b/18, 8b/14, 10b/1, 12a/27, 22b/27, 23a/27, 23a/28, 37b/20, 45a/1, 49b/27, 57b/15, 62a/25.

‘**Alī** Hz. Ali 10b/3, 25a/2, 47a/18.

aluban 27b/12, 27b/17, 32b/19, 45a/19.

a‘māl işler 5a/4, 57a/8.

‘**amel** davranış, amel, hareket 2b/4, 3b/19, 5b/16, 11b/28, 55a/4.

‘**āmil** sebep, işleyen 6a/3, 55a/5.

ammā fakat, lakin, amma 36b/23, 40b/12, 40b/22, 48b/24.

‘**anbertīb** güzel koku 18a/14.

anda 5a/24, 6a/18, 6a/24, 12b/26, 13a/4, 13a/24, 17b/1, 18b/3, 18b/20, 20a/30, 25b/9, 31a/30, 35b/8, 55b/16, 57a/11, 58b/12.

anı onu 2b/22, 3a/4, 4a/30, 5b/2, 5b/4, 5b/21, 6a/15, 8b/15, 9a/9, 11b/2, 12a/1, 15a/3, 16b/16, 22a/1, 22b/1, 22b/19, 23a/2, 23a/3, 24a/17, 24b/9, 28b/9, 31a/19, 34a/10, 36a/21, 42b/1, 45a/4, 62a/3.

anlara onlara 3a/13, 3b/17, 5a/9, 25b/24, 36b/1, 41b/30, 49a/19, 52b/28, 54a/6.

anuñ onun 1b/7, 3a/26, 3b/15, 5a/14, 6a/20, 9b/2, 11b/7, 11b/22, 17b/18, 20a/1, 33b/13, 45a/8, 55b/30, 56b/8, 58a/15.

‘**Arabiyyet** Arapça ile ilgili olan, arap edebiyatı 6a/10.

a‘ref pek ma‘ruf, çok bilinen 5b/18.

arġun yavaş, ağır, dikatlice 15b/6, 35b/19, 50a/30.

‘**arż eyle-** bildirme 4b/10, 4b/11, 44b/1.

āsān kolay 24b/22, 44b/24.

aşfiyā samimi, saf, içi temiz, tuttuğu yol doğru olan kimseler.

aşhāb peygamberimizin dostları 5a/5, 8a/14, 9b/17, 17b/25, 44b/7, 59a/3.

aş yemek, 24a/13, 30b/25, 31a/17, 35a/13, 47a/25, 47a/27.

aşağa aşağı 10a/6, 16a/17.

aşikār belli, açık 40a/3, 47a/23, 50b/16.

aşinā bildik, tanıdık 34a/9.

ata baba 17b/15, 20a/27, 42a/26, 46a/22, 51b/1, 51b/3, 51b/10, 51b/21, 52a/1, 54a/13.

‘**avām** halk 53a/10.

āvāz ses, seda 1b/6, 7b/24, 8b/10, 20b/16, 50a/8, 57a/12.

‘**avrat** kadın, eş 13b/19, 33a/8, 38b/12, 39a/1, 47a/5, 47a/8, 48a/20, 50b/20, 51a/1, 52b/13.

avret insan vücudunda dinen başkasına gösterilmesi yasak olan yerler 13a/28.

‘**ayāl** aile, çocuk, 23a/8.

‘**ayb** kusur, eksik, noksanlık 26b/25, 39b/17, 41b/7, 53b/9.

āyet Kur‘an-ı Kerimi meydana getiren cümlelerden her biri 9a/9, 9b/13, 10b/1, 16a/23.

a‘zā organlar 13a/18.

‘**azāb** azap, acı 2b/11, 6a/22, 6a/26, 53a/28.

B

bağışla- affetmek 4b/24, 27a/20, 41b/12, 62a/22.

baḥīl hasis, cimri, tamahkār 5a/4, 44b/13.

baḥtlu talihli 4b/2, 4b/20, 26a/10.

bāḳī ebedi, daimi, sonu gelmez, sonsuz 13a/1.

bañla- ezan okumak 14b/3, 19a/23.

barmaḳ parmak 13b/4, 14b/12, 15b/30, 16b/5, 33a/6, 34a/11, 58b/13.

bāṭn gizli, görünmeyen nesne 3a/15, 3a/17.

bāzār alış veriş yapılan yer 26b/20, 26b/23, 27a/7, 27a/12, 27b/15.

ba‘ ẓı bazı 35a/12, 39a/6, 42b/15, 52b/17.

beddu‘ ā beddua 21a/27, 21b/6, 41b/26.

bekā kalıcılık, ölmezlik 8a/18.

bennā yapı yapan, mimar 14a/12.

berāt af, kurtuluş 2b/22.

bereket bolluk bereket 28b/4, 28b/29, 29b/22, 34a/6, 40b/5, 49a/17.

bevl idrar 12b/7, 13a/1, 59b/14.

bid‘ at sonradan meydana çıkan şey 28b/7, 33a/13.

bi-gümān şüphesiz 4a/22.

birisi birisi 2a/1, 9b/3, 13a/21, 13b/17, 17b/26, 38a/17, 42b/7, 49b/15, 55b/9, 55b/10, 60b/17, 60b/18.

bismi’llāh besmele 1b/1, 8b/20, 11b/21, 28b/27, 29a/2, 44b/23.

boğazla- kesmek 19b/16, 20a/2, 37a/22, 48b/16, 48b/17, 48b/18.

borç borç 35b/22, 40a/15, 54b/20.

böyle bunun gibi, bu şekilde 3a/14, 13b/20, 19b/13, 48a/21.

bu bu 2a/1, 2a/9, 4b/1, 5a/26, 5b/18, 8b/15, 9b/4, 10a/15, 10b/1, 14a/9, 19b/18, 23b/18, 51b/18, 52a/13, 53b/25.

buğday buğday 19a/6, 19a/8, 28b/8, 28b/12.

buyur- emretmek 3a/4, 10b/1, 13b/20, 23b/4, 35a/12, 42a/11, 45b/1, 55b/9.

bünyād asıl, esas, temel 14a/17, 45a/12.

bürāder birader, erkek kardeş 6a/7.

büyük büyük, ulu 11a/20, 19b/11, 29b/11.

büzül- büzülmek 11b/27.

C

cāhil bilimsiz, bilgisiz 8a/11, 50b/20, 55b/13.

cān can, hayat 41a/4, 42a/7.

cāvidān dāimi kalacak olan, ebedi 2a/16.

Cebrā'il Hz. Peygambere vahy getiren melek 19b/13, 26b/2.

ceḡā eziyet, incitme 19b/25, 31a/10.

cehd çaba, gayret 21b/11.

cehennem cehennem 2b/11, 2b/13, 29b/10.

cehr yüksek sesle söyleme 10a/19, 16a/11, 21b/13, 25b/18.

cemā'at topluluk, meclis 3b/25, 15a/22, 15b/12, 29b/3, 46a/17.

cem'ol- toplanmak 25b/3, 25b/10, 25b/20, 51a/18.

cenāze ölü 25b/1, 43b/17.

cenk savaş 6a/7, 44b/15, 56a/20, 56b/19, 56b/15, 56b/17, 62a/13.

cennet cennet 2b/11, 2b/14, 31b/1, 39b/2, 40b/23, 40b/24, 40b/25, 40b/26, 57b/20.

cihān dünya, yeryüzü 1b/5, 1b/8, 12a/9, 40a/11, 46a/16, 60a/9.

cilā parlama, parlaklık 31a/23.

cimā' cinsi münasebet 18a/22, 18a/25, 48a/1, 48a/7, 48a/16, 48b/1, 48b/2.

cum'a perşembeden sonra gelen gün 10a/4, 18a/1, 18a/3, 18a/10, 18a/23, 20b/15, 23b/11, 55b/3, 55b/9.

cümle bütün, hep 20b/7, 23a/26, 24b/27, 25a/28, 34a/20, 38a/8, 38a/12, 44a/2, 48b/23, 57a/10, 58a/8.

cünûn delirme, çıldırma 31a/24.

cüvân genç 56a/26.

Ç

çağır- çağırmak 33b/9, 49a/8, 49a/18, 50a/17, 51b/23.

çehârşenbe çarşamba 20b/21.

çanak çanak 29a/17, 29a/18.

çâre kurtuluş, çözüm yolu 28a/21, 37b/28, 57b/3.

çekiş- tartışma, kavga 8a/8.

çemen çimen 12b/20.

ceng savaş 3a/25, 40a/19.

çetûn çetin 53b/5.

çeyne- çiğnemek 27b/13, 27b/14.

çık- çıkmak 12a/18, 12b/1, 13a/13, 15b/15, 18b/3, 19a/15, 19a/19, 20a/5, 32b/26, 34b/17, 37a/20, 50a/13, 50a/14.

çok çok, fazla 4b/12, 6a/7, 6a/11, 6a/13, 12a/26, 14b/2, 15b/4, 15b/12, 18a/1, 21b/22, 24b/6, 27b/11, 27b/21, 30a/1, 35b/17, 39a/22, 42b/4, 47a/8, 48a/27, 51b/1, 57b/12.

çomak baş kısmı iri ve yuvarlak deynek 57b/2.

çök- çökmek 20a/26, 26a/2, 29a/22, 34a/2, 40b/30.

çukur çukur 60b/3.

çuvalduz çuvaldız 34b/24.

çün gibi, mademki 2a/25, 11a/11, 13b/25, 14b/17, 37b/15, 41a/15, 50b/15, 58a/6, 60a/20.

D

dahı de, dahi, bile 1b/13, 2b/13, 2b/14, 9b/4, 12b/16, 13a/8, 14a/26, 15b/1, 15b/3, 16b/6, 17b/22, 19a/2, 20a/2, 22b/13, 25b/17, 28b/5, 31a/3, 31b/6, 33b/5, 34a/25, 36b/4, 40b/2, 42a/25, 42a/26, 45a/26, 47b/9, 50a/1, 52a/2, 56a/16, 59a/3.

da' vet çağırma, davet etme 14b/14, 46a/1, 46a/5, 46a/7, 55b/12, 57a/15.

deccāl kıyametten az evvel çıkacak ve Hz. İsa tarafından öldürülecek olan yalancı ve zararlı şahıs 18a/6.

degül değil 2a/5, 2a/6, 3b/6, 6a/8, 8b/15, 9b/5, 9b/6, 41a/20.

dem zaman 31a/5.

derd gam, sıkıntı 22b/19.

dergāh tekke 6a/12, 25a/2.

dermān ilaç, çare, derman 5a/14, 37b/26.

devā çare, derman 31a/18, 31b/18.

dimāğ 30b/2.

dinle – dinlemek 8b/11, 8b/14, 11a/21, 49a/28, 56b/27, 62a/14.

dīvār duvar 34a/16.

don giysi 51a/24.

dost yakın, sevilen kimse 24b/13, 26b/17, 34b/1, 35a/1, 42a/10, 42b/29, 43b/1, 52/8.

dök – akıtmak, dökmek 48a/18, 48b/5, 54a/4, 62a/16.

dön – bir halden başka bir hale gelmek 8b/24, 13a/16, 14b/18, 16b/10, 37b/9, 42b/20, 51a/8, 57a/25.

du‘ā dua, yakarış 11a/7, 17b/14, 20a/15, 21a/1, 21a/8, 23a/21, 38a/10, 42b/2.

Duḥān Dūhān suresi 18a/3.

düğün düğün 47a/25, 47a/27, 47a/29.

dülbent tülbind, örtü, başörtüsü 18a/10, 18a/11, 18a/12.

dünyā dünya 8a/17, 36b/15, 52b/6, 53b/23, 55b/29, 56a/5, 59b/1.

dünyevi dünya ile ilgili, dünyevi 21a/19.

dürkâlen inci söz 5b/23.

dürlü çeşit, cins 9a/25, 24a/1, 24a/11, 26a/15, 30a/1, 31b/4, 40b/19.

düşenbe salı 24a/27, 34b/16.

düz- düzmek, sıraya koymak 11a/16, 26a/4, 50a/13, 50a/28, 51a/21.

E

Ebā Bekr Hz. Ebū Bekir 40b/21.

ebrār hayır sahipleri 14b/6, 38b/7.

edeb edeb, güzel huy 40b/30, 49b/1.

efzāl seçkin, üstün vasıflı 17a/17, 21b/9, 21b/10, 21b/19, 39a/11.

eger şayet, eğer 3a/22, 8a/11, 8b/4.

ehl-i ‘ilm ilm ehli 55a/2.

ehl-i islām İslam ehli 3b/23.

ekber en büyük 15b/24, 16a/1.

ekmel daha 17a/18.

ekrem çok şeref sahibi 8b/2.

eksilt - azalmak 9a/5, 40b/14.

el el 2a/7, 5a/17, 11b/1, 12b/10, 16b/1, 19b/15, 22b/17, 28b/25, 37b/14, 47b/13, 53b/1, 58b/3.

elfāz kelimeler, sözler 9a/1, 9a/8, 43a/16.

El-ḥamdüli'l-lāh Hamd Allah' a aittir 29a/4, 35a/5, 41a/9.

emîn emniyetli, korkusuz 17b/5, 59b/4.

emr emir, ferman, buyruk 3a/3, 11a/8, 30b/11, 34b/4, 35a/16, 53b/21, 55b/11.

emr-i ma'rûf Tanrı ve kula göre doğru ve âdil olan 33b/4, 39a/16, 53b/17, 53b/19, 54a/5, 54a/7.

enbiyâ müstakil şariat sahibi olmayan peygamberler 2b/17, 12a/7, 24a/17, 26b/8, 56a/9.

er er, kişi 11b/1, 19a/20, 33b/18, 37a/7, 39a/1, 47a/9, 47b/5, 48a/9, 50a/7, 50b/1, 51a/11.

erkân esaslar, reisler 16a/23, 16a/24.

eşah sahih, doğru 17b/23.

eski eski 11b/27, 41b/9, 46a/4, 47b/8, 60b/22.

esmâ adlar 11b/23.

eş eş, zevce, hanım 5b/5, 35a/1.

eşrât alametler 34a/10.

et et, yiyecek 28b/17, 28b/21, 30a/9, 30b/1, 30b/3.

evlâ daha uygun 32b/1, 51b/9.

evliyâ veli, kul 2b/18, 12a/7, 48b/24, 56a/9.

evvel önce 5b/7, 9b/17, 15a/16, 20b/25, 25b/5, 41a/1, 44b/11, 45a/11, 49b/1, 52b/9.

evvelâ birinci olarak 2b/3, 31b/14, 33a/1, 39a/17.

eyle – eylemek 3a/4, 10a/2, 12a/25, 31a/7, 31a/8.

eyyâm gün, günler 19a/18, 19a/25, 24a/26.

ezan namaza çağrı, davet, ezan 14b/7, 14b/15, 14b/17.

ezber zihinde tutma, unutmamaya çalışma 8a/13, 8a/22, 8a/23, 8b/1.

F

fâcir günahkâr 4a/1, 55b/1.

fâriğ vazgeçmiş, çekilmiş 13a/11, 13b/27.

farz Allah'ın emri, farz 3b/20, 15b/25, 24b/17, 26a/3, 27b/1, 28a/15, 38a/23.

fâsık Allah'ın emirlerini tanımayan, fesatçı 41b/25.

faşl ayırma 54b/10.

fâş açık, meydanda 62a/27.

Fātiha Kur'an-ı Kerimin birinci suresi 52a/7.

fâyide fayda, menfaat 7b/13, 26b/17, 31b/13, 31b/15.

fażl lütuf, kerem, yardım 6a/1, 6a/3, 6a/4.

fehmi anlayış, idrak 7b/6, 7b/7, 41a/4, 41a/6.

ferâğat vazgeçme 13a/1.

ferc edeb yeri 12b/7, 13a/5, 48a/16, 50a/2.

fevt kaybetme, elden çıkarma 14a/28, 17a/11, 27a/1.

fisk hak yolundan çıkma 5a/3, 45b/23.

fīʿl iş, amel, fiil 26b/27, 54a/9, 55b/23, 55b/24.

fırdevs cennet 5a/12.

fiṭre ramazan bayramında bölünmeden verilmesi vacip olan 19a/4, 19a/26.

fulān herhangi, belirsiz, filan 19b/24.

furşat elden kaçırılmayacak faydalı vakit 21a/14, 57b/8.

fücūr günahkarlık 5a/3, 45b/23.

G

ġāfil habersiz, ihtiyatsız 21b/17.

ġāh zaman bildiren edat 9b/9, 9b/10, 9b/12, 25a/25.

ġāʾiṭ insan pisliği 16b/21.

ġanī zengin, üstün 24b/18, 25a/24, 25b/23, 46b/20.

ġanīmet harpte düşmandan alınan mal vb. ganimet 57b/22, 58a/22.

ġarāyib tuhaf, şaşılacak şeyler 21a/22.

ġaṣb zorla alma 11b/12.

ġazā din uğruna savaş 4a/7, 21a/11, 24b/25, 25a/29, 25a/30, 26a/9, 36b/16, 43b/18, 51b/8, 55b/4, 55b/7, 56a/17, 56b/1.

gelin gelin 47b/7, 47b/13, 57b/13.

ger eğer, şayet 2a/13, 4a/1, 8b/15, 9b/24, 10a/17, 12a/27, 15a/3, 17b/17, 17b/18, 24b/25, 28a/1, 36a/16, 43b/14, 45b/8, 46b/1, 46b/24, 58a/10.

gerek gerek 7b/13, 7b/14, 9b/3, 9b/4, 48b/5, 53b/19, 53b/20, 55a/10, 55a/27, 55a/28.

gevde gövde 37b/26, 58a/3.

ġilmān tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler 2b/14.

ğybet gaybet, gıybet 41b/8, 62a/17.

gice gece 7b/26, 7b/28, 10a/1, 18b/18, 20b/26, 22a/14, 24a/3, 28b/14, 33a/17, 37a/24.

giriftār tutulmuş, yakalanmış 39b/22.

girü geri 3a/1, 3a/2, 3a/6, 36b/21, 50b/18.

git – gitmek 3b/8, 4a/8, 4b/4, 5b/15, 17a/2, 25a/12, 36b/12, 37a/7, 47a/22, 52a/1, 56b/1.

gök gök 2b/9, 5a/22, 8a/16, 14a/7, 19b/13, 58b/22.

gökçek güzel, hoş 8b/7, 11b/21, 30b/18, 31a/4, 44a/18, 48a/28, 49a/7.

gönlek gömlek 33a/1, 33a/3, 33a/5, 33a/6.

göre göre 7b/6, 15b/26, 19a/7, 22a/20, 34b/1, 45a/8, 47a/13, 55b/24, 59b/7.

ğusl boy abdesti, hayz ve nifas hallerinden sonra yıkanma 13b/2, 14a/1, 17b/11, 18a/8, 18a/23, 18a/26, 48a/25, 48b/5, 60a/16.

gül- gülmek 8a/9, 15b/9, 35b/1, 41b/21, 44a/27, 48a/5.

gümüş gümüş madeni 1b/11.

günāh Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş 4b/22, 12a/10, 17a/9, 18a/2, 22a/10, 27b/21, 35b/3, 45a/6, 54a/1, 58a/9.

H

ħabbe tane 2a/12.

ħaber haber, bilgi 21b/23, 31b/24, 38b/9, 42b/14.

ħacc İslamın beş şartından biri 2a/18, 2b/16, 23a/28.

ħacet istek, ihtiyaç 12b/28.

ħadīş Peygamberimizin kutsal sözü 3b/1, 28a/19, 30b/15, 35b/10, 39a/13, 45b/26, 52a/13, 54a/17, 56a/4, 56a/7, 58a/17, 62a/23.

Hakk Ta'ālā yüce Allah, Allah'a şükran duyma 4a/12, 5a/9, 7b/10, 7b/20, 8b/19, 10b/7, 12a/21.

halel bozma, bozukluk 3a/26, 5a/8.

hamd Allah'a şükran duyma, hamd 1b/4, 13a/12, 19a/25, 20b/1, 32a/1, 32a/18, 44a/14.

hâne ev 2a/25.

hâr diken 2a/14.

Hasan Hz. Hasan, Hz. Muhammedin torunu 7b/27, 33a/11.

Hasbet-en lillâh 8b/13.

hâşıl peydâ olan, çıkan 2a/12.

haşır ölüleri diriltip mahşere çıkarma 5a/2.

hâşiye bir kitabın sayfeleri kenarına veya altına yazılan yazı 11b/16.

hatm bitirme, sona erdirmeye 10a/1, 10a/4, 10a/5, 10a/8, 10a/9, 10a/11, 21a/14, 38a/22.

havf korku 3a/26, 52b/29.

hazân sonbahar, güz 2a/13.

hazer sakınma, kaçınma 2a/11.

hedâye hediye, armağan 27b/9, 36b/25, 54b/15.

hefte hafta 17a/19, 22a/4.

helâl dinen kullanılması caiz olan 3a/26, 22a/20, 30a/4, 38a/26, 51a/18.

hemân derhal, o anda, hemen 5b/8, 7b/3, 42a/3, 51b/5, 56a/25.

hicret memleketten memlekete göç 16a/7.

hisâb hesap 2b/12, 6a/23, 6a/25.

hiṭâb bir şeyi söz ya da yazı ile söyleme 4b/21, 11b/6.

hizmet iş görme, vazife 6a/9, 29b/6.

h rmet kıymet, itibar 5b/16.

Hud  Allah 2a/28, 2b/1, 11b/26, 26b/20, 40a/1, 45a/4.

hul  huy, tabiat 5b/13, 8a/1, 28b/22, 30b/27, 41a/16, 49b/25.

h ri cennet kızı 2b/14.

h dh d  avuşkuşu, ibibik 53a/25.

h ner marifet 1b/11.

H seyin Hz. H seyin, Hz. Muhammedin torunu 7b/28, 33a/11.

h sn g zel, iyi 8a/1.

İ

‘**ib det** Allah’ ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma 12a/5, 12a/6, 37b/2.

ibr z meydana  ıkarma, g sterme 5a/16.

ibr   toprak veya madenden yapılmı , kulplu ve emzikli su kabı 13b/27.

ibtid  ba lama, ba langı  1b/3, 28b/23.

ic bet kabul etme 45b/21, 50a/17, 55b/12.

ic zet izin, ruhsat 42b/12, 42b/19, 43b/23.

icm  da ınık  eyleri bir araya getirme 55a/2.

ifs d fesada u ratma 41b/2.

i s n iyilik etme 4a/14, 4b/25, 19a/30, 20b/6, 23a/5, 44a/23, 44a/25, 44a/26, 55b/29.

i til f ayrılık, uymayı  4b/1.

i y  diriltme, canlandırma 3b/7, 3b/9, 17b/2, 18a/16, 18b/18, 18b/20, 18b/21, 18b/22.

‘**i  b** cefa, eziyet 4b/22.

ikindi ikindi 18b/16, 38b/4, 56b/16.

ikrām saygı, ikramda bulunma 8a/4, 46a/23, 46b/17, 52a/8.

ikrār saklamayıp söyleme 3a/14, 20b/7.

iktisār sözü unutmama 16a/9.

İlāh Allah 19b/21.

ilerü ileri 3a/1, 3a/2, 16a/7, 16a/20, 18a/7, 43a /24.

‘**ilm** ilim 1b/13, 28a/13, 28a/14, 43b/6, 55a/2, 55a/11.

imām namazda kendisine uyulan kimse 4a/1, 4a/6, 4a/7, 16a/8, 16a/10, 27a/3.

imāmet imamlık 16a/5, 52a/2.

īmān iman etme, Allah‘ a inanma 4a/19, 5a/26, 19a/28, 21b/4, 23a/26, 42a/8.

imdi şimdi, artık 5a/2, 18b/17, 19a/23, 23a/3.

incit - kırmak, üzme, incitmek 25a/10, 27b/12, 42b/20, 47b/18, 57a/14, 59a/8, 62a/18.

inşā’İlāh Allah‘ ın izniyle 40a/5.

intifā‘ it- ortadan yok olmak 27b/13.

intihā nihayet bulma, sona erme 1b/4.

intikām öc alma 41a/18.

i‘rāb düzgün konuşma ve hakikati belirtme 9a/17.

iriş – erişmek, yetişmek 10a/14, 10a/16, 54b/10.

‘**İsā** Hz. İsa peygamber 2b/8.

İslām Müslümanlık, İslamiyet 6a/2, 15a/5, 16a/30, 42a/6.

İsmā‘īl Hz. İsmail 19b/14.

iste - istemek 5a/19, 6a/24, 17a/2, 19b/1, 22a/20, 24a/1, 25a/14, 28a/23, 40b/7, 59a/11.

isti‘māl kullanma 13a/19.

istiğfār bağışlanmayı dileme 15b/18.

istiskā namāzı yağmur yağması için kılınan namaz 25b/17.

işit- işitmek, duymak 5a/7, 10b/3, 10b/4, 22a/19, 33b/20.

işle- yapmak, işlemek 4a/30, 4b/15, 5b/2, 5b/6, 23a/19, 40a/28, 43b/12, 45b/1, 54a/1.

işrāk namāzı 17a/23.

iştihā meyil, istek 31b/7.

iṭāʿ at boyun eğme, dinleme 4a/10, 55b/11.

ittifāk birleşme, uyuşma 1b/9.

iv- evmek, acele etmek 9a/3, 29b/16.

ʿivāz bedel, karşılık 25a/22, 42a/2.

iʿzāz aziz kılma, saygı gösterme 5a/15, 18a/13.

ʿizzet değer, kıymet 5b/16, 30a/8, 40b/14, 41a/27, 41b/19, 49a/14.

K

kābil kabul eden, kabul edici 7b/5, 14a/15.

kabl önce, evvel 13b/9.

kāfir hakkı tanımayan 4b/20, 8a/26, 22a/24, 40a/26, 46b/7, 53b/16, 57a/15.

kakı- kızmak, öfkelenmek 8a/11, 41a/21, 41b/27, 42b/3, 45b/6.

kāl söz, laf 9b/6.

kāmet cemaatle kılınacak namazda müezzinin yapacağı çağrı 20b/17, 20b/19.

kanāʿ at kismete razı olma 44a/3, 44a/4.

kanķı hangi 15b/11, 15b/12.

kaşid id- azmetmek, niyet etmek 9a/5.

katı pek, ziyade, sıkı 12b/16, 12b/29.

kaṣīlik kuvvetlilik, güçlülük 2a/4.

kaṣm kavim 3b/16.

kefen ölünün sarıldığı bez 2a/27, 27b/4.

kelām söz, kelam 5b/18, 5b/23.

Kelām-ı kaḍīm Kurʿan-ı Kerim 11b/3.

kereḥūs otı kereviz otu 31b/20.

kesb it- çalışıp kazanma, biriktirme 26a/8, 26a/14, 26a/15, 28a/3, 28a/11.

kifāyet kafi gelme, yetme 28a/15.

kim bağlaç 5a/17, 5a/25, 5a/26, 6a/19, 8a/18, 8b/17, 14a/1, 28b/9, 45b/21, 55a/6, 58b/20, 59b/7.

kişi kişi 4a/5, 5a/1, 8a/21, 17a/14, 31a/9, 45a/1, 45a/9, 46a/13, 46a/15, 56b/5, 57b/15, 57b/17, 58a/3, 58a/9, 58b/1.

koñşı komşu 46b/6, 46b/11, 46b/13, 46b/14, 46b/16.

kul kul, Allah'ın yarattığı kul 5b/24, 11a/1, 11a/6, 58a/7.

Kul e'uzü bi rabbi'l-felāk Kurʿan-ı Kerimde bir sure, Felak suresi 11a/1.

Kul e'uzü bi rabbi'n-nās Kurʿan-ı Kerimde bir sure, Nas suresi 11a/3.

Kul hüva'llāhu eḥad Kurʿan-ı Kerimde bir sure, İhlās suresi 10b/17, 44a/11.

Kurʿān Kurʿan-ı Kerim, Hz. peygambere inen kutsal kitap 37b/11, 50b/20, 58b/9.

kurbān Allah rızası için kesilen hayvan, kurban 19b/1, 19b/3, 19b/6, 19b/9, 20a/7.

kurra Kurʿanı, yedi kırāet ve on rivāyet dahilinde okuyan üstad hāfızlar 9b/4.

kuvvet güç, kuvvet, kudret 30b/2, 31a/1, 31a/2.

L

lā‘l kırmızı ve değerli bir süs taşı 14a/11, 14a/13.

la‘net lanet, ilenmek 62a/13, 62a/14.

lāyık ol – yakışan, yaraşır olmak 27b/1, 51b/30.

Leşker-i islām Osmanlı ordusu 15a/5.

Leşker-i küfri küfür ordusu 15a/6.

levh-i maḥfūz Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu manevi levha 2b/20, 11b/22.

luṭf hoşluk, güzellik 4b/23, 5a/9, 23a/14, 41a/16.

M

maḥfī gizli, saklı 16a/12, 21b/11, 21b/12, 43b/3.

maḥfil oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri 8b/9.

māhir maharetli, hünerli 2a/5.

maḥrec hurūc edecek, dışarı çıkacak 9a/7.

maḥşer kıyamet gününde toplanılacak meydan 3a/7.

maḥlūkāt yaratılmış şeyler.

marīz marazlı, hastalık 21a/4.

maẓmūn ödenmesi lazım gelen şey 5a/19.

mecāl güç, kuvvet 2a/8.

medḥ id- övmek 39b/25, 39b/27, 39b/29, 39b/30, 40a/2.

Medīne Hicaz’da Hz. Muhammed’in türbesinin bulunduğu şehir 2b/15, 37a/19.

Mekke Hz. Muhammed ‘in doğduğu kutsal şehir 2b/15.

memāt ölüm 2a/23.

menāl sahip olunan, ele geçirilen 2a/7, 7b/19.

mescid küçük cami, mescit 14a/7, 14a/9, 14a/19, 14a/21, 14a/23, 14a/24, 14a/25, 14a/27, 14b/1, 14b/3.

meşel misal, örnek 2a/9.

mesh id- abdest alırken ıslak eli, başın dört bölüğünden bir bölümüne sürme 13b/9.

meşher teşhir yeri, sergi 20a/11.

metā' satılacak mal 26b/11, 26b/15, 26b/19, 26b/21, 26b/25, 26b/27, 27a/23.

mevlā Allah 2a/6, 53a/4.

mevt ölüm 2a/11, 2a/15, 13b/1.

miftāh anahtar 15a/8.

miḳdār parça, kısım, bölüm 18a/12, 19a/6, 25a/8, 41b/2, 54b/27.

minber camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü 18b/3.

miskīn muhtaç, zavallı, miskin 41b/15, 53b/11.

misvāk erak ağacının diş temizlemede kullanılan ucu 13a/19, 13a/24, 37b/10, 45b/10.

mu'allim talim eden, öğretici 7b/1.

mubāhāt günahı, sevabı olmayan, işlemesi ne haram ne de helal olan şeyler 19a/14.

Muḥammed Hz. Muhammed 2b/7, 14a/8, 20b/12, 21b/23, 49a/14.

muḥarrem kamer takviminin birinci ayı 24b/2.

muhkem sağlam kılınmış 14a/17, 56b/20, 60a/4.

muntazır gözleyen, bekleyen 15a/22.

murād arzu, istek 2a/19, 8b/13, 8b/15, 24a/5, 24a/7, 24b/5, 28b/18, 48a/4.

muşāhib dost, arkadaş 5a/1, 55a/2.

muşallā cami civarında cenaze namazı kılınan yer 19a/11, 19a/21, 20a/9, 20a/13.

Muşhaf sahife haline getirilmiş şey, kitap 5a/15, 8b/2, 8b/4, 8b/7, 8b/8, 11a/15, 11a/16.

Muşafā seçilmiş, Hz. Muhammed'in adlarından biri 5a/11, 8a/15, 10a/9, 21b/20, 21b/22, 37a/19, 60a/10.

mu'teber itibarlı, hatırı sayılır, saygın 3a/18, 31b/23.

muttaḳī Allah'tan korkan, takva sahibi 2b/23, 44a/15.

mübhem belirsiz 9a/24, 39a/25.

mü'ezzin ezan okuyan, müezzin 14b/5, 14b/9, 14b/23.

müfti fetvā veren.

mülâzım bir yere veya kimseye sarılıp ayrılmayan, tutunup kalan 14a/28.

Mü'min iman eden 3b/21, 10b/1, 20a/19, 23a/14, 31a/11, 33a/29, 34a/20, 41b/21, 42a/4, 42a/9, 43a/7, 43b/11, 43b/25, 46a/17, 53b/15, 58a/19.

münācāt Allah'a dua etme, yalvarma 4b/9.

münāfık nifak sokan, ikiyüzlülük eden 17b/5.

mürüvvet insaniyet, mertlik, yiğitlik 26b/18, 41b/11.

müsāfir misafir 14b/25, 21b/8, 37a/1.

müstecāb kabul olunmuş 10a/12, 17b/14, 17b/16, 18b/4, 20a/21, 20b/18, 20b/22, 53b/24.

müsteḥab farz ve vacib dışında yapılması iyi olan 10a/12, 10a/19, 13a/25, 13b/16, 14a/6, 15a/13, 24a/27, 33a/7, 35a/18.

müsūlmān müslüman 5a/25, 57a/16, 60b/9.

müzd mükāfat 15b/14, 18a/1, 56a/8, 57b/18.

N

nāfile farzların dışında kılınan namaz 17a/6, 17a/9, 17a/12, 17a/23, 17b/21, 17b/25.

naql id- bir şeyi başka bir yere götürmek 8a/17, 16a/15, 39b/12, 48b/6, 52b/6.

naḫṣīr noksan, eksik 16b/15.

naḫṣ süsleme sanatı 11b/17, 14a/16.

namāz namaz 3b/21, 15a/1, 15a/9, 15a/10, 15a/11, 15a/13, 15a/17, 15b/20, 16a/10, 16a/15, 16b/11, 17a/17, 18a/7, 18a/11, 18b/2, 22b/1, 25b/1, 27a/1, 38a/11, 50a/1, 52a/3, 55b/9, 60b/8, 62a/26.

narḥ çarşıda, pazarda satılan şeyler için resmi makamlarca gösterilen fiyat 27a/3.

naṣīḥat öğüt, nasihat 52b/9.

naẓīr benzer, eş 5b/22.

nefs ruh, can 6a/22, 7b/23, 17b/22, 19b/7, 21a/23, 33b/1, 41a/19, 59b/3.

nesne nesne, şey, husus, iş 28a/2, 28a/22, 45b/1, 46b/13, 54b/12, 56b/10, 58a/13.

nıṣf yarım 9b/2.

nice nice, nasıl 8b/27, 9a/25, 56b/27, 57b/9, 60b/7.

nifaḫ münāfiklık, ikiyüzlülük 17b/5.

nikāḥ nikah 34b/20, 46b/21, 46b/23, 47b/6.

niṣān iz, belirti 2a/21.

niyyet niyet, maksat 4a/19, 4a/21, 4a/23, 11a/20, 15b/15, 18a/28, 19b/19, 23a/29, 34b/3, 36b/19, 44a/13, 58b/14, 54a/9.

Nūṣirevān İran'da hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla şöhret bulmuş olan Sasani şahı 55a/13.

O

od ateş 60b/6.

oku- okumak 5a/20, 6a/10, 7b/28, 8b/1, 8b/3, 8b/10, 9a/3, 9a/12, 9b/1, 9b/2, 10b/2, 11a/1, 11b/28, 16a/11, 18a/3, 25b/13, 29a/1, 35a/2, 36a/2.

oruç oruç 18a/15, 23b/5, 23b/7, 23b/9, 23b/11, 23b/13, 23b/14, 23b/15, 23b/21, 24a/13, 24a/20, 28a/25.

otur- oturmak, oturup beklemek 4b/14, 5b/11, 8b/24, 12b/4, 12b/14, 16b/8, 17a/26, 18b/8, 29a/22, 32a/22, 37b/11, 41a/22, 43a/13, 43b/1, 45a/20, 58b/8.

Ö

ödünç borç 27a/27, 27b/2, 27b/9, 28a/23, 46b/13.

ölüm ebedi aleme göç etmek 22b/8, 29b/10, 37b/22, 37b/27.

‘**Ömer** Hz. Ömer 10b/9, 11b/2.

P

pādişāh hükümdar, melik 11b/10, 19a/27, 23b/3, 54a/5, 54a/15, 55b/6, 55b/7, 55b/15, 55b/17, 55b/21, 56a/6.

pak temiz 12a/1, 12a/2, 12a/10, 14a/20, 21b/16, 22a/24.

pençşenbe perşembe 24a/27, 56b/1

pes bu sebepten, bundan dolayı, bunun için, nihāyet 1b/3, 2b/4, 3b/10, 3b/12, 5a/2, 9b/22, 11a/2, 13b/13, 16a/1, 17b/16, 20b/1, 22a/8, 27b/21, 36b/7, 36b/25, 42b/13, 46b/23, 52a/19, 57a/8, 60b/1.

peygamber Hz. Muhammed, Allah tarafından bildirilen emirleri insanlara ulaştıran elçi
2b/8, 23a/24, 24a/23, 26b/1, 28b/1, 29a/5, 30b/5, 30b/23, 32a/3, 33a/5, 37a/7,
37a/17, 39a/7, 45b/22, 49a/9, 51a/23, 57a/3.

püser oğul 3a/5.

R

rahmet acıma, esirgeme, rahmet 2b/1, 3b/3, 9b/23, 27a/8, 38a/1, 40a/9, 43b/7, 45a/2.

Rahim merhamet etmek, korumak 28b/28, 28b/29, 28b/30.

Rasûl Hz. Muhammed (s.av) 3a/19, 8a/17, 9a/14, 19a/28, 26a/1, 30b/10, 31a/17, 38b/5,
39b/7, 39b/26, 46b/1, 47a/17, 56a/4, 58b/17.

Rasûlullâh Allah'ın peygamberi, Hz. Muhammed 3a/9, 31a/11, 33a/19, 35b/17, 38b/20,
48a/8, 59a/1.

râşid akıllı, doğru 3b/19.

râvî rivayet eden, söyleyen 28a/19, 54a/17, 55a/14, 56a/3.

Recep arabî ayların yedincisi, kutsal sayılan üç ayların birincisi 20b/25.

rek'at namazda bir kıyam, bir rükû ve iki sücuttan ibaret hareket 17b/6, 17b/8, 17b/10,
25b/12, 30a/21, 35b/27, 36a/12, 38b/16, 42b/15, 59b/10, 60b/8.

renc sıkıntı, müşkül, dert 31a/19, 31a/24, 31b/4, 45b/27, 59b/7, 60a/24.

ref' kalkındırma, yüceltme 11b/25, 60a/2.

rıdvân razı olma, hoşnutluk 2b/13, 3b/4.

rıfık yumuşaklık, tatlılık 23a/20.

rızâ hoşnutluk, memnunluk, razı olma 4a/22, 4b/13, 4b/18, 6a/25, 14b/13, 27a/11,
34b/4, 34b/8, 51b/5.

rızık Allah'ın kullarına bahşettiği nimet, rızık 38a/19, 38a/20, 40b/2, 40b/4, 45a/5, 45a/6, 58a/26.

ri'âyet 11a/19, 29a/10, 32a/19, 41b/1, 46a/4, 51b/21.

rivâyet bir haberi aktarma, rivayet, nakil 9a/14, 10b/3, 10b/9, 10b/12, 11a/22, 28a/19, 35b/10, 47a/16, 51b/17, 56a/3, 56a/7.

riyâset reislik, başlık.

rükû' namazda öne doğru eğilmek suretiyle yerine getirilen rükün 16a/1, 16a/25, 16a/26, 25b/14.

rüşen belli, meydanda 9a/10, 9a/20, 41a/5.

Rûz-i mahşer mahşer günü 5a/14.

Rûz-i kıyâmet kıyamet günü 25a/22.

rücû' dönme, geri dönme 4b/3.

S

şaff dizi, sıra 2a/6.

sağ diri, canlı, hayatta olan 14a/20, 22b/15, 36b/8.

şağû ağıt 62a/13.

şahâbe Hz. Muhammedi görmüş ve kendilerinin sohbetlerinde bulunmuş olan 5b/2, 5b/5, 9a/18, 10a/2, 47a/20, 60a/18.

saḥâvet cömertlik 2a/3.

sa'îd huzurlu, uğurlu 15b/7, 39b/5, 49a/30, 58a/12, 58a/25.

şâlih yarar, elverişli 5a/3, 5a/4, 17a/14, 25b/21, 41b/21, 42a/19, 62a/6.

sāmî yüksek, yüce 7b/6.

sānī ikinci 3b/17, 5b/7.

şarımsak sarımsak 15b/10.

şavāb doğruluk, dürüstlük 2b/10, 5b/6.

şavt ses 9a/1, 21b/17.

sāye-bān gölgelik 2a/26.

secde secde 12b/25, 15a/23, 15b/22, 16a/27, 16b/2.

sefer yolculuk, sefer 34b/3, 34b/12, 36a/15, 36b/21.

selām selam 33b/15, 33b/16, 34a/9, 34a/11, 34a/12, 39b/10, 52a/18.

selāmet emin olmak, eminlik, kurtuluş 58a/22.

senā övme, övüş 4a/11, 4a/12, 13a/12, 32a/1.

sevāb sevap, karşılık, mükafat 4a/24, 6a/14, 6a/19, 9a/25, 12a/14, 14b/2, 15a/24, 17a/18, 18a/1, 18a/5, 24a/4, 27a/18, 34a/8, 45a/8, 51b/9.

sevgülü sevimli, sevgili 14a/7, 17b/28, 57b/23.

sıdk doğruluk, gerçeklik 18b/1, 22a/9.

şığa- sıvamak, sürmek, sıvazlamak 12b/10, 46b/18, 49b/22, 58b/15, 59a/5.

şşırāt sırat köprüsü 2b/12.

sihr büyü 60a/5.

şoğan soğan 15b/10, 31a/15, 31b/19.

söz söz 2a/9, 4b/1, 4b/5, 9a/13, 11a/21, 12b/2, 21a/22, 27b/20, 35b/3, 44a/26, 45b/25, 51a/10, 51b/3.

suāl soru sorma 6a/16, 24a/14, 44a/18, 54a/20, 60b/26

şubḥ sabah 18a/7, 38a/13, 38a/20

subḥān Allah 19b/19, 23a/22.

şşufiyyā tasavvufçular 15a/1.

şuhur sahur, temcit yemeği 24a/13, 24a/16.

su‘ ızan fena, kötü sanış 5a/6, 43b/4.

sūre Kur‘an-ı Kerim‘in yüz on dört bölümünden her biri 10b/15, 17b/25, 18a/3, 18a/4, 44a/9, 52b/28, 59b/11.

sūmkūr- sūmkürmek 12b/18, 15b/17.

sūnnet Hz. Peygamberin adet, söz ve hareketleri 5b/10, 8b/17, 8b/21, 32a/2, 32a/11, 32a/14, 45b/13, 45b/19, 60b/13.

sūnnetü’l-aḥyār iyi ve faziletli olan sūnnetler 14b/5.

Ş

Şa‘ban arabi aylardan sekizincisi 18b/19, 24b/6.

şahādet şahadet 28a/10, 62a/20.

şakī bahtsız, haydut 2b/24.

şecā‘at yiğitlik, yüreklilik 1b/14, 2a/4.

şefā‘at günahlarımızın affı için peygamberimizin aracılık etmesi 31a/6, 42a/20.

şerīk eş, ortak 4b/16, 4b/18, 36a/22.

şerī‘at doğru yol 3a/18.

şevk neşe, sevinç 8b/12.

şifā hastalıktan kurtulma , iyi olma 32a/17 , 58b/8 , 59a/13.

T

ta‘at Allah’ ın emirlerini yerine getirme 4a/9, 7b/10, 14b/14, 17b/17, 17b/19, 18a/21, 25b/2, 35b/16, 39a/11, 53a/5.

ta‘dīl doğrultma, doğrulama 16a/23.

tahāret temizlik 8b/17, 12a/3, 12a/5, 12a/15, 12a/19, 13b/21, 37b/1, 38a/6, 43a/11.

tahkīk doğru olup olmadığını araştırma 3a/11.

tahrīr yazma, yazılma 11b/21.

taḥṣīṣ bir şeyi birine veya bir yere mahsus kılma, ayırma 18a/16, 18a/17, 19b/19.

taḥdīr değer biçme, verilme 3b/1, 35b/12, 39a/14, 53a/11.

taḥrīr yerleştirme 5b/19, 6a/2, 23b/26, 41a/7.

ta‘līm öğrenme, öğretme 11b/20, 19a/26, 23a/15, 41a/5, 52b/28.

tama‘ doymazlık, çok isteme 58a/26.

taṃla damla 58b/2.

taṃu cehennem 14b/8, 20a/14, 23b/1.

ta‘n sövme, yerme 5a/5, 23a/6.

Taṃrī Allah, Tanrı 39b/22, 46a/21, 46a/22.

taṣadduḡ sadaka olarak verme, verilme 5b/16, 22b/7, 22b/11, 22b/13, 25b/6, 26b/5.

taṣṭīr satır dizme, yazı yazma 11b/22.

taẓarru‘ kendini alçaltarak yalvarma 23b/1, 25b/15.

ta‘ẓīm büyükleme, ululama 19a/17, 55b/18.

te‘avvüz Allah’a sığınma 9b/24, 38b/15.

tebyīn meydana çıkarma 9a/2.

tefekkr̥ düşünme, zihin yorma 20b/30.

te'ḥīr sonraya, geriye bırakma 16b/16, 35b/21.

tekbīr Allah'ın büyüklüğünü ve birliğini hatırlatan “Allahu ekber” sözü 18b/26, 19a/2, 19a/18, 19a/28, 35b/7, 60b/6.

telyīn yumuşatma 9b/7.

tenaḥnuḥ gırtlığını temizlemek üzere ses çıkarma 13a/13.

terṭīl yoluyla, usûlüyle okuma 9a/9, 9a/12.

tesbīḥ Allah'a ta'zim etmek, sübhanallah demek, zikir 16b/11, 17a/17, 17b/2, 18a/20, 18b/18, 18b/21, 21b/9, 23b/6, 25b/22, 31b/10, 32a/20, 43b/9, 49a/6, 58b/10.

te'sīr alamet, nişan bırakma 7b/11.

tetavvu' farz olmayan ibadetde bulunma 17b/23.

tevbe günahattan dönme, bir daha işlememeye karar verme 4b/2, 15b/18, 17b/3, 17b/4, 18a/9, 20b/7, 22a/5, 22a/7, 25b/5, 43b/14, 58a/21.

teveccüh çevrilme, yönelme 16b/10, 18b/1.

tevḥīd birlik, Allah'ın birliğine inanma 2b/6, 21b/10, 49a/26.

ticāret alım-satım 14a/24, 26a/10.

toñ elbise, örtü 60b/21, 60b/22.

ṭurre kumaşın etrafına çekilen kılaptandan süs 11b/5.

turāb toprak 2a/27.

U

uçmağ cennet 5a/12, 47a/30.

uḥrevi Ahirete ait olan, Ahiretle ilgili 21a/19.

ulu büyük, ulu, yüce 4a/5, 4b/1, 4b/19, 6a/9, 9b/22, 11b/7, 11b/8, 11b/9, 14a/8, 16a/8, 17b/24, 25b/6, 25b/9, 25b/10, 32b/2, 35a/14, 40b/11, 41b/3, 43b/12.

‘**uryān** çıplak 12b/4.

Ü

ümīd ümit 19b/4, 38b/10.

ümīz ümit 20b/5, 27a/8.

üm̄met Hz. Muhammed‘ in dininden olanlar, topluluk, cemaat, kavim 3b/1, 3b/6, 26b/8, 28a/28, 52b/5, 55a/21.

üstūhān kemik 2a/29.

V

vācib terki câiz olmayan, yapılması gerekli olan 3b/4, 3b/12, 25a/1, 26a/4, 41a/10, 52a/17, 55b/18.

vaḳfe eyle – Hacıların Arafat’da durmaları 9a/19.

vaḳt vakit, zaman 2a/22, 3b/26, 12a/4, 20b/15, 21a/1, 27b/2, 30b/29, 37a/3, 37b/1, 38a/11, 45b/9, 48a/20, 50a/1, 52a/25.

vaḳt-ı evsaṭ orta vakit 15a/9.

vālideyn ana ile baba 8a/25, 11b/26, 17b/13, 21a/24.

vaṣf vasıf 14a/15.

vaṣiyyet vasiyet 37a/24.

vaḫ koyma, konulma 11a/20, 11b/8.

velikin lakin, amma, fakat, ancak 60b/16, 60b/20.

vesvese şüphe, kuruntu 13a/30.

vird Belli zamanlarda okunması adet olan Kur'ân cüzleri, duâları 7b/26, 7b/27, 7b/28.

vuzû' nefisini alçaltma, hakir görme 17b/12.

Y

yâkût değerli taş, yakut değerli taş, yakut 14a/11.

yalan gerçek olmayan 26a/11, 40a/6,

yalancı 40a/7.

yalıncağ çıplak 19a/30, 54b/22.

ya' nî yani, demekki 3a/19, 10a/7, 13b/1, 17a/1, 19a/5, 19a/10, 20b/4, 20b/9, 24b/16, 30a/2, 34b/14, 40b/26, 42a/14, 44a/27, 54b/26.

yatsu namâzı yatsı vaktinde kılınan namaz 15a/13, 17b/1.

yeşil yeşil 12b/20, 33a/18, 33a/19.

yevme'l-kıyâmet kıyamet günü 3a/5

yigrek yeğ olan 16a/5, 16a/6, 33a/8.

yiñi yeni 33a/14, 41b/9.

yu- yıkamak 62a/25.

yumşak yumuşak 12b/16, 15b/29, 31a/4, 37a/16, 37b/7, 44b/17, 45a/26, 49b/26.

Z

zâhir görünen 3a/16.

zâlim zulm eden, zalim 6a/22, 27b/29, 41b/27, 53b/12, 54a/5, 54b/21.

ẓāyī^c elden çıkan, kaybolan 3b/5.

zekāt islamın şartlarından biri olan, mal ve paranın, paklığını ve helâliğini sağlamak üzere, kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması 6a/24, 6a/25, 6a/26, 22a/19, 22b/6.

zevāl yerinden ayrılıp gitme 38b/3.

zihī ne güzel, ne hoş 11b/15.

zıkr Allah'ı anmak için yapılan dua 14b/15, 21b/11, 21b/12.

zi^c 1 -**hicce** arabi ayların on ikincisi 24b/1.

ẓulem karanlık 2b/1

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Üzerinde çalıştığımız metnimizin dili, Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşımaktadır.

Türkçede oldukça karışık bir mesele olan e/i konusu metnimizde de netlik kazanmamıştır. Eserde ikili kullanımlar söz konusudur. Bazı kelimeler hem e ile hem de i ile yazılmıştır. Fakat metnimizde sözcüklerin çoğu i ile yazılmıştır. Metnimizde kelime kök ve gövdelerinde, b, m, p, v dudak ünsüzlerinin etkisiyle ve Eski Türkçe dönemindeki söz sonu -g/-ğ lerin düşmesiyle yuvarlaklaşma görülmüştür (demürçi 26a/20, semüz 19b/11, kapuları 21b/1). Eski Anadolu Türkçesinde eklerde beklenen şekil eklerin yuvarlak olmasıdır. Ancak sözcüklere gelen bazı ekler yuvarlak yazıldığı gibi, düz şekliyle de yazılmıştır (dökülürse 29a/12, dökilür 48a/18, yolunda 42a/21, yolına 47a/22). Metnimizde Türkçe sözcüklerde kalınlık - incelik uyumuna uyulduğu görülmektedir (eylegil 38a/2, giderken 14b/25). Metnimizde tonlulaşma görülmektedir (geçe 11b/24, dikli 57b/6, bişmedün 23b/20). (Bk.2.1.1.2 Ünsüz Değişmeleri)

Metnimizde y sesinin korunduğu tek örnek yılğun 30a/17 dir.

Metnimizde Arapça, Türkçe ve Farsça sözcükler kullanılmıştır. Metnimizde Arapça ayet ve hadislerin olması, Eski Anadolu Türkçesi döneminin sonlarına doğru yazılmış olması bu sonucu doğurmuştur.

KAYNAKLAR

- Akalın, M.(1988). Tarihi Türk Şiveleri (2. Baskı) . Ankara.
- Arat, R. R. (1951). Atabetü'l Hakayık. İstanbul.
- Çağatay, S. (1977). Türk Lehçeleri Örnekleri . Ankara.
- Devellioğlu, F. (1999). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (16.Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayıncılık.
- Duman, M. (2000). Birgili Muhammed Efendi Vasiyyet-name. İstanbul: R Yayıncılık.
- Ercilasun, A.B. (2006). Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I, Fiil, Basit Çekim. Ankara.
- Ercilasun, A.B. (1991). Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, C.I. Ankara.
- Ercilasun, A.B. (1994). Türkçede Emir ve İstek Kipi, Türk Dili, Sayı: 505, Ocak 1994
- Ergin, M. (1963). Dede Korkut Kitabı, İndeks-Gramer. Ankara.
- Ergin, M. (1999). Türk Dil Bilgisi. İstanbul.
- Ergin, M. (1992). Türklerde Yazı ve Alfabeler, Türk Dünyası El Kitabı, C.II. Ankara.
- Gabain, A. V. (1998). Eski Türkçenin Grameri (çev: Mehmet Akalın). Ankara.
- Gülsevin, G.- Boz, E. (2004). Eski Anadolu Türkçesi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülsevin, G. (1997). Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (2003). Gramer Terimleri Sözlüğü (2. Baskı). Ankara.
- Özkan, M. (1993). Mahmÿd b. KÀdi-i ManyÀs Gülistan Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük. Ankara.

- Özkan, M. (2000). Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi. İstanbul.
- Öztürk, E. (2008). Âdab-ı Nebî. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Parlatır, İ. (2006). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yayıncılık.
- Sami, Ş. (2007). Kamus-ı Türki. İstanbul: Çağrı Yay.
- Timurtaş, F.K. (1994). Eski Türkiye Türkçesi, Gramer- Metin-Sözlük. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Timurtaş, F. K. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri, Türkiyat Mecmuası XVIII'den Ayrı Basım. İstanbul.
- Yelten, M. (1998). Şirvanlı Mahmud Târih-i ibn-i Kesir Tercümesi , Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük. Ankara.

EKLER

آا	a,À	ص	ã
أا	a,e,ı,i,u,ü	ض	ø, ê
ء	'	ط	ù
ب	b,p	ظ	ô
پ	p	ع	è
ت	t	غ	à
ج	c,ç	ف	f
چ	ç	ق	ú
ح	ó	ك	k,g
خ	ò	كث	ñ
د	d	ل	L
ذ	õ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v,ÿ,u,ü,o,ö
ژ	j	ه	h,a,e
س	s	ی	y,ı,i
ش	ş	ث	å